

OLE KUIN KOTONASI

Työn ja kodin rajanvetoja lappilaisten kotimajoittajien arjessa

Veera Kinnunen
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
Pro gradu -tutkielma
Syksy 2010

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: OLE KUIN KOTONASI. Työn ja kodin rajanvetoja lappilaisten kotimajoittajien arjessa

Tekijä: Veera Kinnunen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiologia

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 85 + liitteet 3

Vuosi: 2010

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani tehtävänä on tutkia, kuinka kodin arjen ja majoitustyön yhdistäminen vaikuttaa ihmisten arkielämän tasolla. Tutkimuskohteena on viisi lappilaista kotimajoitusyritystä. Tutkielman pääasiallisena aineistona on viiden kotimajoittajan teemahaastattelut ja osallistuva havainnointi kahdessa kotimajoitusyrityksessä. Tutkimusotteeni on etnografisesti orientoitunutta materiaalista sosiologiaa.

Tutkielman empiirisenä tavoitteena on tutkia kodin ja työn yhdistämisen keinoja arjessa ja tehdä kotimajoittajien arkielämää näkyväksi. Teoreettisena tavoitteena on kehittää arjen käsitettä sosiologisenä tutkimustyökaluna. Tulkitsen arjen ajallisista rytmeistä, tiloista ja etäisyyksistä sekä sosiaalisista suhteista muodostuvaksi kokonaisuudeksi. Lisäksi tavoitteena on tuoda uuden palvelutyön keskusteluun uudenlaista näkökulmaa aikaisemmin vähän tutkitun kotimajoitustyön kautta.

Tutkielman analyysi jakautuu kolmeen osaan. Aluksi kuvailen kotimajoitusyritysten arkea laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tarkastelen millaisista sosiaalisista, ajallisista ja tilallisista jäsenyksistä kotimajoittajien arki haastattelujen perusteella muodostuu. Analyysi osoittaa arjen jäsenysten olevan häilyviä ja tulevan näkyviksi vasta kyseenalaistuessaan, esimerkiksi kun asiakas muuttuu ystäväksi ja rahanvaihto vaikeutuu.

Toisessa tutkimuskysymyksessä vaihdan näkökulman arjen strategioihin. Tulkitsen arjen strategiat pitkällä aikavälillä muodostuneiksi, rutinisoituneiksi tavoiksi toimia. Muodostan aineiston pohjalta viisi arjen strategiaa: ammatinharjoittajan, työntekijän, harrastajan, talonpojan ja kotiäidin strategiat.

Lopuksi tarkastelen kotimajoitustyötä uuden palvelutyön keskustelun kontekstissa. Kotimajoitus näyttäytyy tutkimukseni perusteella normaalia palkkatyön järjestystä murtaavana työnä, jossa agraarin ja uuden palvelutyön piirteet ovat toisiinsa limittyneet. Se hyödyntää elämäntuotannon vuorovaikutuksellisuutta ja kulttuurisuutta, ja edellyttää tunnettyä, esteettistä työtä ja persoonallisuutta. Kotimajoitustyössä korostuvat myös paikan ja jatkuvuuden merkitykset, jotka eivät yleensä ole uuteen työhön liitettyjä piirteitä. Kotimajoitus voidaan nähdä elämäntaparytmiä, joka mahdollistaa ja rahoittaa oman elämäntavan, esimerkiksi harrastuksen tai tietyllä paikkakunnalla asumisen. Siten kotimajoitusta voisikin olla perusteltua tarkastella elämäntyylinä, esimerkiksi *hitaan elämän* kehityksessä. Toteankin lopuksi, että kotimajoitustyötä voisi pitää esimerkkinä uudesta hitaasta työstä.

Tutkielma on tehty osana Suomen akatemian rahoittamaa, Lapin yliopin ja Metsäntutkimuslaitoksen yhteistä *Turismi työnä* -tutkimushanketta (2006–2009).

Avainsanat: Arki, kotimajoitus, arjen strategiat, kotiansiotyö, uusi palvelutyö, etnografia

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

University of Lapland, Faculty of Social Sciences

The title of the graduate thesis: MAKE YOURSELF AT HOME. Setting the boundaries of work and home in the everyday life of home accommodation hosts in Finnish Lapland.

Author: Vereia Kinnunen

Subject: Sociology

The type of the work: Graduate thesis

Number of pages: 85 + attachments 3 pages

Year: 2010

Summary:

The purpose of this thesis is to examine strategies that the home accommodation hosts have employed in their everyday life in order to maintain a sense of home and a feeling of balance between domains of home and work life. Home accommodation business refers to a type of accommodation that provides hospitality in a private home. Home in the modern western societies has been considered the most private area of human life. In the home accommodation business public and commercial domains are merged into the intimate area of home. Because of this ambiguous nature, home accommodation business provides a unique context in which to study issues of home and work balance.

The data of the thesis consists of thematic interviews of five home accommodation hosts and field notes of participant observations in two home accommodation business sites. The study is thus ethnographically oriented. The ideas of material sociology have also had great influence on the theoretical approach of the study.

Theoretical aim of the thesis is to develop the concept of everyday life as an analytical tool for sociological study. In the thesis the everyday life is operationalised into three key facets: time, space and sociality. Empirical aim is to put the definition to use in order to explore the home-work balance strategies of home accommodation hosts. In addition, this study offers a fresh standpoint to the new service work debate.

The analysis is divided into three phases. In the first phase the data is analyzed with qualitative content analysis in order to describe the everyday of the home accommodation hosts. The analysis shows that the social, spatial and temporal categories and boundaries of everyday life are often blurred. They became visible when something out of the ordinary happens, e.g. when a customer becomes a friend and thus monetary exchange becomes questioned. The second phase of analysis constructs five different strategies that the hosts employ to achieve a physical and emotional distance between the domains of home and work. Strategies of professional, yeoman, worker, housewife and a devotee are distinguished from the data. The third phase of analysis discusses the home accommodation work in the context of new service work debate. The findings describe the home accommodation as type of work which blends features of traditional agrarian work and late modern service work. Home accommodation work is cultural and interactive and requires emotional and esthetic work as well as exploitation of the worker's personality. In addition to that, meaning of the place and feeling of continuity are important in the home accommodation work. Home accommodation business is often more than just a job, it is essentially a lifestyle. The argument of this last analysis phase is that it would be fruitful to view home accommodation in the framework of *Slow life* as an example of *New slow work*. The thesis has been made in the Finnish Academy funded *Tourism as Work Research Project* (2006–2009) managed by University of Lapland and Finnish Forest Research Institute (Metla).

Keywords: Everyday life, home accommodation, strategies of everyday life, new service work , ethnography, home based work.

I give a permission for the thesis to be read in the Library

I give a permission for the thesis to be read in the Provincial Library of Lapland (only those concerning Lapland)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Taustaa	6
1.2	Työ ja koti saman katon alla	7
1.3	Koti kaupan.....	8
2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET	10
3	MENETELMÄ JA AINEISTO	11
3.1	Tutkimusotteena materiaallinen etnografia.....	11
	Materiaalinen sosiologia	11
	Etnografisesti orientoitunut tutkimus.....	12
	Millaista tietoa tutkielmani antaa?	14
	Etnografisen tutkimuksen etiikka.....	15
3.2	Aineisto	16
3.3	Aineiston analyysi.....	18
	Laadullinen sisällönanalyysi	18
4	TEORIA	20
4.1	Ihminen on eroja tekevä olento.....	20
	Simmel ja moderni ihminen	20
	Etäisyydenpito	22
4.2	Eroista arjen kokonaisuudeksi	23
	Arki tutkimuksen yläkäsittinä	23
	Rutiineja, tapoja, kodintuntua ja omalta tuntuvia rytmejä	27
	Arjen kolmijäsennys	28
4.3	Aineeton uusi työ	29
	Kotimajoittaja myy muutakin kuin yösjää	29
	Uusi palvelutyö.....	31
5	ARKI LAPPILAISESSA KOTIMAJOITUSYRITYKSESSÄ	33
5.1	Arjen analyysi	33
5.2	Sosiaalinen ulottuvuus	34
	Läheissuhteet	35
	Työsuhteet.....	38
	Asiakuussuhteet	39
5.3	Tila ja etäisyys	41
	Isäntävään takatila	41
	Etutila	44
	Asiakkaiden takatila	45
5.4	Arjen aikakerrokset.....	46
	Vuodenkierto.....	47
	Päivärytmi.....	49
	Menneisyyden ja tulevaisuuden ajat	51

5.5	Yhteenveto	52
	Sosiaalisten suhteiden häilyvät rajat.....	52
	Merkittyyä tiloja	54
	Kaikki liittyy kaikkeen	55
6	RAJANVETOJA JA RAJOILLA TOIMIMISTA	57
6.1	Kotimajoittajien arjen strategioita.....	57
	Ammatinharjoittaja huolehtii yksityisyydestään.....	58
	Työntekijä pyrkii normaalityöaikaan	59
	Harrastajan työ sekoittuu vapaa-aikaan	60
	Talonpoika elää agraarissa rytmissä.....	61
	Kotiäiti toimii joustavasti lasten ehdoilla	63
6.2	Yhteenveto	64
	Se ei oo niin selkeää	64
7	JOTAIN UUTTA, JOTAIN VANHAA.....	66
7.1	Maaseudun kotimajoitus uuden palvelutyön näkökulmasta.....	66
	Kulttuurista tulee työtä	66
	Aittoa vai keinotekoista?	67
	Uusi työ personoituu	68
	Työt kotitöistyvät	69
	Sisäistynyt yrittäjäyys	70
	Moniosaaminen	72
	Työ mielekkäänä elämäntapana	72
	Uuden työn paikat.....	73
	Jatkuvuus ja uusi työ	74
7.2	Uusi hidas työ?.....	75
8	KERTAUSTA JA ARVIOINTIA	76
	LÄHTEET	80
	LIITTEET	86
	Liite 1: Haastattelupyyntö	86
	Liite 2: Haastattelurunko	87
	Liite 3: Litterointimerkit.....	88

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Modernisaatiokeskustelu koskee yleensä kaupunkeja, maaseudun tehtävä on edustaa traditionaalisuutta ja muuttumattomuutta: ”Menneisyys tapahtui maalla, nykyisyys tapahtuu kaupungeissa” (Silvasti 2001, 304). Yhteiskunnan muutos on vaikuttanut myös maaseudun elämänmuotoihin ja elinkeinot ovat muuttuneet rajusti viimeisten vuosikymmenten aikana. Palvelusektori on Pohjois-Suomen suurin työllistäjä ja sen merkitys Lapin elinkeinoelämässä lisääntyy jatkuvasti (Alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoite 2007–2013, 16). Lapin alkutuotannossa työskentelevien määrä on 2000-luvulle tultaessa tippunut hieman yli neljään tuhanteen 1960-luvun alun 30 000:sta. Elinkeinorakenteen muutokset vaikuttavat niin makrorakenteisiin kuin maaseudun ihmisten arjen tasollakin. Työssäkäynti kodin ulkopuolella on yleistynyt ja varsinkin matkailu on tuonut uusia elinkeinoja ja nostanut jo unohtuneita elinkeinoja uuteen kukoistukseen. Matkailulla on tärkeä rooli Lapin asukkaiden taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ylläpitäjänä – matkailuun liittyvä elinkeino voi täydentää perinteisiä tulonlähteitä, kuten maa- tai metsätaloutta, poronhoitoa tai keräilytaloutta. (Veijola ym. 2008, 43–44.)

Yksilöllisyyttä, autenttisuutta ja ekologisuutta korostavan uudenlaisen matkailukulttuurin nousu (Kostiainen ym. 2004, 294) on nostanut myös maaseutumatkailun, kylämatkailun ja pienimuotoisen kotimajoituksen tärkeiksi matkailun muodoiksi. Esimerkiksi maaseutumatkailun käyttöaste on ollut jatkuvassa nousussa 2000-luvun ajan (Maaseutupolitiikka 2010, matkailun teemaryhmä). Matkailuun liittyvät elinkeinot tuovat maaseudulle lisätuloja sivuelinkeinona pääelinkeino rinnalla.

Maaseutumatkailuyrittäminen on usein kotoa käsin tapahtuvaa yrittämistä, kuten esimerkiksi kotieläinpihan, ohjelmalveluiden tai aamiaismajoituksen pyörittämistä. Maaseudulla koti ja työ ovat perinteisesti olleet toisiinsa ajallisesti ja tilallisesti limittyneet. Kotimajoitusyrityksessä koti on kuitenkin myös julkisen piirissä – arkea eletään jatkuvasti vaihtuvien vieraiden katseiden alla. Kodin arjen ja matkailuyrittämisen yhdistäminen tuo omat haasteensa arjen hallinnalle ja edellyttää kokonaan uudenlaisia asenteita ja tilallisia ja ajallisia ratkaisuja

Mary Douglas (1991) on esittänyt hotellin olevan kodin antiteesi. Molemmat ruokkivat ja nukuttavat asukkaansa, tarjoten samat viihtymisen ja rentoutumisen mahdollisuudet. Koti toimii kuitenkin yhteisön, mutta hotelli markkinoiden logiikan mukaisesti.

Kotimajoitusyrityksessä nämä vastakohdat yhdistyvät. Tarkastelen pro gradu -työssäni sitä, miten kodin arjen ja majoitustyön yhdistäminen vaikuttaa ihmisten arkielämän tasolla. Tutkimuskohteenani on viisi lappilaista kotimajoitusyritystä. Kotimajoitusta ei ole Suomessa tutkittu, vaikka se maaseudun elinkeinona onkin vanha. Kotona tehtävää työtä on tutkittu useimmin kotiansiotyön näkökulmasta (esimerkiksi Salmi 1991b; Anttila ym. 2009). Matkailututkimuksessa puolestaan on keskitytty usein matkailijan näkökulmaan tai matkailutuotteeseen. Suomen akatemian rahoittama Lapin yliopiston ja Metsäntutkimuslaitoksen yhteinen *Turismi työnä* -tutkimusprojekti (2006–2009) onkin ollut urauurtava suomalainen tutkimushanke, joka tarkasteli matkailua työnä, ammattina ja taitona. Soile Veijolan johtama tutkimushanke on muun muassa julkaissut artikkelikokoelman *Töissä tunturissa* (2008) sekä tuottanut pro gradu -tutkielmia esimerkiksi luontomatkailuoppaan työstä (Pakkanen 2009) sekä sesonkityöläisestä palvelumaiseman tuottajana ja tuotteena (Hakkarainen 2006). Tämänkin pro gradu -tutkielma on Turismi työnä -tutkimushankkeen hedelmä. Myös väitöskirjoja matkailutyöstä on ollut tekeillä hankkeessa.

1.2 Työ ja koti saman katon alla

Työn ja kodin välinen ero on yksi perustavalaatuinen, arkiajatteluamme jäsentävä kulttuurinen erottelu. Porvarilliseen ydinperheideaaliin sisältyy ajatus kodista ja työstä erillisinä ja erilaisina, toisiaan tasapainottavina sfääreinä (Jokinen 2004, 287). Myös siirtymiin työpaikan ja kodin välille ajatellaan sisältyvän sekä ajallista että tilallista etäisyyttä. Työn ja kodin rajan sanotaan kuitenkin jälkimodernissa yhteiskunnassa muuttuneen häilyväksi ja ”työn läikkyvän perheeseen.” Kodin ja työn vastakkainasettelusta kertoo, että kotiin tuodun työn oletetaan itsestään selvästi häiritsevän perhe-elämää: ”Suurin osa suomalaisista työikäisistä kokee työasioiden haittaavan perhe-elämää ja muuta vapaa-aikaa, kun taas perheasiat häiritsevät työtä vain harvoin.” (Rönkä & Kinnunen 2009, 83.)

”Keskiluokkaisissa kodeissa tehdään kahdenlaista työtä”, kirjoittavat Raija Julkunen, Jouko Nätti ja Timo Anttila (2004, 160). ”Siellä siivotaan, pestään pyykkiä, valmistetaan ruokaa ja huolehditaan lapsista. Mutta sinne tuodaan töitä myös työpaikoilta – siellä luetaan papereita, puhutaan puheluita, kirjoitetaan mikrolla. Ensimmäinen ikään kuin kuuluu kotiin, toinen on nurkanvaltaaja, väärässä paikassa ja siis likainen – .” Julkunen, Nätti ja Anttila (2004) jatkavat, että ajatus ansiotyön kuulumattomuudesta kotiin on

oikeastaan aika kummallinen, kun samanaikaisesti kuitenkin harmitellaan sitä halkeamaa, minkä työn ja kodin erottaminen on luonut lasten ja aikuisten maailmojen välille. Lapset eivät osallistu työhön eivätkä saa käsitystä siitä, mitä heidän vanhempansa tekevät.

Kotonaan töitä tekevät vanhemmat olisivat sentään ruumiillisesti läsnä, vaikka heidän ajatuksensa olisivatkin muualla. Modernin perhekäsityksen mukaan perhe kuitenkin vaatii puhtaan ajan ja tilan, jonka töiden kotiin tuominen likaa. (Julkunen ym. 2004, 160–161.)

Tästä puhtaan perheajan ja -paikan ihanteesta huolimatta kotona tehtävä työ ei ole uusi ilmiö. Monen arjessa koti ja työ eivät ole selvästi erotettavia kokonaisuuksia. Näistä esimerkkejä ovat tutkijat, taiteilijat, perhepäivähoitajat ja maaseudun yrittäjät, samoin kuin traditionaalisten maaseudun elinkeinojen harjoittajat. Eeva Jokisen *Aikuisten arki* -tutkimuksessa (2005) tulee esille myös joukko äitejä, jotka tekevät monenlaisia projektitöitä ja muita ansiotöitä kotitöiden lomassa.

Aloitin tutkimusprosessin kiinnostuksen kohteenani kodin ja työn yhteensovittamisen strategiat silloin, kun työ tehdään kotona. Kotona tehtävässä työssä ei vapaa-aikaa ja työaikaa voi erottaa: työaika, kodin aika ja oma vapaa-aika vaihtelevat liukuen ja sulautuen toisiinsa päivän aikana, vailla tarkkoja rajoja. Työn ja kodin, yksityisen ja julkisen, työn ja vapaa-aajan dikotomiset asetelut tuntuivatkin riittämättömiltä kuvaamaan tutkimuskohdettani. Ratkaisuksi löytyi arjen käsite. Arki nousee työn ja kodin väliin, sisällyttäen kummankin ominaisuudet itseensä ja ylittäen tavanomaiset vastakkainasetelut.

1.3 Koti kaupan

Paul Lynch (2005, 534) on kehittänyt *kaupallisen kodin* (commercialized home enterprise tai commercial home) käsitteen viitaten majoitustyyppiin, jossa vieraat maksavat majoituksesta yksityiskodissa. Esimerkiksi aamiaismajoitukset (kielikeskuksen suositus Bed & Breakfast -yritykselle), pienet perhehotellit ja kestikievarit kuuluvat kaupallisen kodin käsitteen piiriin. Kaupallisessa kodissa yhdistyvät vieraanvaraisuuden kaupallinen, sosiaalinen ja yksityinen ulottuvuus (Lashley 2008). Kaupallisessa kodissa isäntäperhe ja vieraat jakavat yhteisen tilan, joka on ensisijaisesti asukkaidensa koti, mutta tuo myös asukkailleen ansioita. (Harris ym. 2004, 392–393.) Suomessa pienimuotoinen kotimajoitus ei ole yhtä yleistä kuin esimerkiksi Isossa Britanniassa, missä sillä on pitkät perinteet. Pienimuotoiselle kotimajoitukselle ei Suomen kielessä ole edes vakiintunutta ilmaisua; puhutaan esimerkiksi aamiaismajoituksesta, Bed & Breakfastista, maatila- ja kotimajoituksesta, luomutiloista, peti ja puuromajoituksesta... (Suomi Bed & Breakfast 2010). Haastatellut itse määrittivät omia majoitustyyppejään esimerkiksi ”beebeeksi”,

hostelliksi, kieveriksi ja retkeilymajaksi. Olen päättänyt kutsua tutkimaani ilmiötä yleisnimikkeellä *kotimajoitus*, koska se on kattava ja vakiintunut suomenkielinen sana kuvaamaan kotona tapahtuvaa majoittamista. Se on myös kaupallista kotia neutraalimpi ja yksitulkintaisempi ilmaus. Puhun välillä myös kotimajoitusyrityksestä, vaikka tutkielmani ei keskitykään varsinaisesti yrittäjyyden tutkimukseen. Tutkimukseni henkilöitä kutsuin pitkään kotimajoitusyrittäjiksi, mutta koska yksi haastateltavistani ei ole yrittäjä, olen päättänyt kutsua heitä pääsääntöisesti *kotimajoittajiksi*.

Alle kymmenen petipaikan majoitusyrityksiä ei tarvitse Suomessa rekisteröidä lainkaan, koska ne lasketaan yksityiseksi (maksulliseksi) majoitukseksi. Niistä ei siis myöskään ole minkäänlaisia tilastotietoja saatavilla. (Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008, 15). Tilastojen puuttuessa suomalaisen kotimajoitustoiminnan kehitystä ja yleisyyttä on vaikea täsmällisesti arvioida. Kotimajoitusta pidetään kuitenkin tyypillisesti syrjäisten seutujen ja maaseudun majoitustyypinä. *Lapin matkailutilastollisen vuosikirjan* (2008, 15) arvion mukaan valtaosa Lapin majoituskapasiteetista on juuri pienissä majoitusyksiköissä, jotka eivät ole kuuluneet rekisteröinnin piiriin. Lapissa virallisen rekisteröinnin ulkopuolella olevan majoituskapasiteetin määrä on huomattavasti maan keskiarvoa suurempi. Vuonna 2008 Lapissa rekisteröitiin noin 2,3 miljoonaa yöpymistä, mutta niitä arvioidaan todellisuudessa olleen noin kaksinkertainen määrä. (Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008, 15.) Kotimajoitus on siis merkittävä ilmiö sen näkymättömyydestä huolimatta.

Koska kotimajoituksesta ei erikseen ole olemassa tilastoja eikä tutkimuksia, olen käyttänyt lähimpänä vertailukohtana maaseutumatkailua, joka useimmiten on muodoltaan juuri pienimuotoista, kotona tapahtuvaa majoitusta ja muuta matkailuun liittyvää yrittämistä. Maaseutumatkailu on maaseutupolitiikan matkailun teemaryhmän määritelmän mukaan maaseudun luontaisiin edellytyksiin ja voimavaroihin (luonto, maisema, kulttuuri ja ihminen) sekä perhe- ja pienyrittäjyyteen perustuvaa asiakaslähtöistä matkailun yritystoimintaa (Maaseutupolitiikka 2010, maaseutumatkailun teemaryhmä). Maaseutumatkailu on kehittynyt kestiekievaritoiminnasta ja mökkien vuokraamisesta monipuoliseksi matkailupalvelutarjonnaksi, joka hyödyntää luontoympäristöä, maaseutukulttuuria ja paikallisuutta. Alan yritykset ovat usein sivutoimisia perheyrittäjiä. Maaseutumatkailu voi pitää sisällään mm. majoitusta, ruoka- ja kokouspalveluita sekä erilaisia ympäröivää maaseutuyhteisöä hyödyntäviä ohjelmalveluita. (Suomen luontoyrittäjyysverkosto 2010b)

Maaseutumatkailu mahdollistaa uusia ansiomuotoja maaseudulle, joissa vain oma

kekseliäisyys on rajana. Kun internetistä etsii tietoa hakusanalla ”maaseutumatkailu”, löytyy paitsi kotimajoitusta ja kestikievereita, myös erilaisia toimijoita hoitoalan yrityksistä kotieläinpihoihin, ohjelmapalveluihin ja jopa käsityöläisiin, jotka tarjoavat ”käsintekemisen kautta aktiviteetteja ja luontoterapiaa matkailuyritysten asiakkaille” (Suomen luontoyrittäjyysverkosto 2010a). Lapissa on perinteisesti eletty monia erilaisia tulonlähteitä vuodenkierrossa yhdistelemällä. Esimerkiksi eräs lappilaisen matkailukeskuksen lähellä asuva tuttavani työskentelee talvisesongin matkailualalla ja kesäkauden puutarhurina ja Alkon myyjänä. Uudet työn muodot ja sisällöt ovat asettuneet perinteisten töiden rinnalle, mahdollistaen kenties huonosti kannattavan, mutta identiteetin kannalta merkityksellisen elinkeinon jatkamisen, kuten esimerkiksi poro- ja karjatalous tai kalastus.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Tutkimustehtäväni on tutkia sitä, millaiseksi arki muodostuu, kun työ ja koti ovat samassa tilassa. Erityiseksi empiiriseksi tapaukseksi on valikoitunut lappilainen kotimajoitus.

Kotityön tutkimisen näkökulmasta kotimajoittajat ovat erityinen ryhmä, koska heille koti on paitsi työn tila, myös vieraille avoin julkinen tila.

Tutkimuskysymykset ovat eläneet koko prosessin ajan, mutta ne ovat lopulta muotoutuneet seuraaviksi kolmeksi alakysymykseksi:

1. Millaista on kotimajoittajan arki?
2. Millaisia työn ja kodin rajankäynnin strategioita kotimajoittajille on kehittynyt?
3. Millaista työtä kotimajoittaminen on?

Tutkimuksen tavoitteet ovat sekä empiirisiä että teoreettisia. Empiirisenä tavoitteena on tehdä kotimajoitustyötä ja kotimajoittajien arkielämän kokonaisuutta näkyväksi.

Teoreettisena tavoitteena on kehittää arjen käsitettä tutkimustyökaluna ja tutkia, miten sosiaalinen järjestys rakentuu arjen materiaalisissa käytännöissä. Lisäksi tavoitteena on tuoda uuden palvelutyön keskusteluun uudenlaista näkökulmaa aikaisemmin vähän tutkitun, syrjäseutujen ja maaseudun työksi mielletyn kotimajoitustyön kautta.

Aloitin kuvailemalla kotimajoitusyritysten arkea sisällönanalyysin avulla. Tarkastelen millaisista sosiaalisista, ajallisista ja tilallisista jäsenyksistä ja toistoista haastateltavat kertovat arkensa muodostuvan. Runsaat suorat lainaukset tekevät tulkintaani läpinäkyväksi ja tutustuttavat lukijaa aineistoon ja haastateltaviin. Toisessa vaiheessa tarkastelen työn ja

kodin rajanvetoja arjessa ja muodostan aineiston pohjalta viisi arjen strategiaa. Analyysiosion viimeisessä vaiheessa tarkastelen kotimajoitustyötä uuden palvelutyön keskustelun kontekstissa. Mitkä uuden palvelutyön piirteistä kuvaavat myös kotimajoitustyötä ja näyttääkö uusi palvelutyö erilaiselta kotimajoitustyön kannalta tarkasteltuna?

3 MENETELMÄ JA AINEISTO

3.1 Tutkimusotteena materiaallinen etnografia

Materiaalinen sosiologia

Tutkimustyöni alkuvaiheessa olin kiinnostunut vaikeasti tavoitettavista esisanallisista, materiaalisista käytännöistä, rajanvedoista ja toiminnasta, joilla arki on kotoutettu omanlaiseksi. Halusin tutkia sitä, miten kodin ja työn rajoja piirretään ei-sanallisesti konkreettisilla teoilla ja omalla keholla. Jouduin kuitenkin toteamaan, ettei yhden päivän osallistuva havainnointi ole riittävä vastaamaan tällaiseen tutkimuskysymykseen.

Ihannetapauksessa minun olisi pitänyt olla yhdellä tilalla töissä vähintään yksi vuosi, tai ainakin jonkin aikaa jokaisena kahdeksana vuodenaikana; kokea koko vuodenkierto vaihtuvine sesonkeineen. Niinpä lopulta totesin tutkivani arjen käytäntöjä ja kulttuurisia jäsenyyksiä, joita tuotetaan sekä materiaalisessa toiminnassa, esimerkiksi tilallisilla ratkaisuilla tai keholla, että kielellisesti.

Tutkimusotteessani on kielellisen käänteiden jälkeisen materiaallisen tai materialistisen käänteiden vaikutteita, jota ovat kehittäneet erityisesti feministisesti orientoituneet tutkijat. Materiaalisessa lähestymistavassa pohditaan usein sitä, miten ruumiillisuus ja tilallisuus kytkeytyvät analyysiin ja kontekstualisoivat sitä (Gordon 2008, 21). Materiaalinen etnografia tutkii esimerkiksi työtä, kulttuurin ja materiaalin välistä suhdetta tai ruumiillisuutta. Tarja Tolonen ja Tarja Palmu (2007, 95) viittaavat materiaalisuudella puheen (haastattelun) ulkopuolisiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin suhteisiin ja siihen, että kulttuuristen käytäntöjen ja tulkintojen lisäksi tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat myös toiminnan seuraukset.

Materiaalisen lähestymistavan kriitikot syyttävät materialistien asettavan fyysisen maailman ensisijaiseksi, jolloin materiaalisuus määritteli myös kulttuurisia, sosiaalisia ja mentaalisia järjestyksiä. Tällöin ”kulttuuri”, ”materiaalisuus” ja ”todellisuus” ja toisaalta ”kieli”, ”merkitykset” ja ”representaatiot” nähdään toisilleen vastakkaisina ja

poissulkevinä. Tuula Gordon (2008) kirjoittaa, ettei materialistista ja konstruktionistista lähestymistapaa tarvitse pitää vastakkaisina, vaan ne voivat päinvastoin olla hedelmällisiä yhdessä – materiaalisen tutkimusotteen ei tarvitse irrottautua kulttuurin tutkimuksesta. Materiaalinen tutkimusote voi parhaimmillaan ylittää vallitsevan sanat/asiat -dikotomian ja huomioida elämän ja kokemuksen kulttuurisen ja diskursiivisen muotoutumisen lisäksi myös niiden materiaalisen ulottuvuuden. (Gordon 2008, 18–22.) Materiaalisessa teoriassa ei ole kyse pelkästä materiasta vaan järjestyksistä ja valtasuhteista, jotka vaikuttavat ihmisten jokapäiväisessä elämässä.

Tuula Gordon tutkimusryhmineen on määritellyt lähestymistapansa ”posttekstuaaliseksi tutkimukseksi”, jossa yhdistyy feministinen teoretisointi, sosiaalinen konstruktionismi sekä materialistinen analyysi. Posttekstuaalisuudella Gordon tarkoittaa sitä, että tunnustetaan tekstuaalisen käänteen merkitys tutkimuksessa, vaikka tutkimuksen kohteena ei olekaan kieli, vaan käytännöt ja kokemukset suhteessa laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin, kuten koulutusjärjestelmä tai kansalaisuus. (Gordon 2008, 21.)

Tutkimusotteessani materiaalisuus yhdistyy maltilliseen konstruktionismiin kuten Tuula Gordonin tutkimusryhmällä. Ajattelen haastattelupuheen voivan antaa tietoa haastateltavien kokemuksista ja arjesta, kielen ulkopuolisesta todellisuudesta, mutta toisaalta tiedostan kaiken tiedon kielivälitteisyyden. Osallistuvan havainnoinninkin tuottama ”esisanallinen” tieto on muutettava tekstuaaliseen muotoon, merkityksellistettävä, ennen kuin siitä voi tulla osa tutkimusta.

Etnografisesti orientoitunut tutkimus

Etnografista tutkimusta sanovat tekevänsä lukemattomat tutkijat, jotka lähestyvät aihettaan mitä moninaisimmista menetelmällisistä ja teoreettisista lähtökohdista. Etnografisen tutkimuksen erityistehtäväksi on eri yhteyksissä määritelty esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen yksityiskohtainen tutkiminen, yhteiskunnan holistinen analyysi tai kulttuurisen tiedon selvittäminen. Etnografiaa kuvataan milloin tarinankerronnaksi, milloin uutta teoriaa luovaksi tutkimukseksi. (Hammersley & Atkinson 1983, 2.) Etnografiselle tutkimukselle ominaisina piirteinä pidetään kuitenkin ennen kaikkea kenttätyön, osallistumisen, havainnoinnin ja kokemuksen keskeistä merkitystä tutkimusprosessissa, sekä aineistojen, analyysimenetelmien ja näkökulmien monipuolisuutta. (Atkinson ym. 2001, 4–5.)

Ymmärrän etnografian *Etnografia metodologiana* -kirjan koulututkijoiden tapaan

tutkimusprosessia jäsentävänä teoriana ja metodologiana. Olen koettanut pitää mielessä kirjoittajien näkemyksen etnografiasta eettisenä kohtaamisena, jossa tutkija asettuu kuuntelemaan tutkimukseensa osallistuvia ihmisiä heidän tietämistään ja merkityksenantojaan kunnioittaen, tunnustaen samalla, ettei heidän tietonsa voi koskaan olla hänen tietoaan. (Lappalainen 2007, 10; Hakala & Hynninen 2007, 211.)

Olen kerännyt monipuolisen tutkimusaineiston, joka koostuu haastattelumateriaalista, kenttäpäiväkirjoista ja kentän ”vaikutelmamerkinnöistä”, yritysten omista esitteistä ja lehtileikkeistä. Aineistoon kuuluvat myös haastateltavien piirtämät kartat, joita pyysin ensimmäisten haastatteluiden aikana piirtämään niistä alueista, jotka haastateltavat kokivat omakseen. Tehtävä vei hyvin paljon aikaa, joten jätin karttatehtävän viimeisistä haastatteluista pois. Olen käyttänyt karttoja jossain määrin sisällönanalyyysissä tilallisen analyysin tukena.

Pidän tutkimustani kuitenkin pikemminkin *etnografisesti orientoituneena* kuin varsinaisena etnografisena tutkimuksena. Tutkimuksestani uupuu etnografialle tunnusomainen pidempiaikainen osallistuminen tutkittavan yhteisön ihmisten arkeen ja sosiaaliseen elämään. Juuri tämä ”ruumiillinen ja emotionaalinen läsnäolo” tekee etnografisesta tutkimuksesta erityisen (Lappalainen 2007, 9–10). Esimerkiksi *Etnografia metodologiana* -teoksen kirjoittajat ovat järjestään viettäneet yhden lukuvuoden havainnoimissaan kouluissa ja päiväkodeissa. Pro gradu -työssä näin pitkäaikainen sitoutuminen ei toki olisi ollut mahdollista, ja kirjoittajat epäilevät, olisiko se enää nykyisin mahdollista apurahatutkijallekaan (Gordon ym. 2007, 63). Lyhytkin kenttätyövaihe oli tutkimukselleni arvokas, sillä näin ja koin käytännöllisiä arjen ratkaisuja, jotka olisivat haastatteluissa varmastikin jääneet muutoin käsittelemättä. Havainnoinnin ansiosta osasin kysyä uusia asioita haastattelutilanteessa.

Etnografisen haastattelun erityispiirteinä pidetään informanttien kanssa vietetyn ajan pituutta ja sen haastateltavan ja haastattelijan välisen suhteen laatua. Etnografinen haastattelu tehdään usein kenttätyön kestäessä, jolloin haastateltavalle ja haastattelijalle on jo muodostunut jonkinlainen suhde toisiinsa. Haastattelijan ja tilanteen tuttuus antavat tilaa tutkittavien ja tutkijan vapaalle keskustelulle ja aidolle näkemysten vaihdolle. (Heyl 2001, 369.) Haastattelukysymykset myös muotoutuvat ja kenties muuttuvat kenttätyön kestäessä ja tutkijan ymmärryksen kenttä kohtaan kasvaessa (Tolonen & Palmu 2007, 92).

Etnografinen tutkimus on prosessi jonka jokaiseen vaiheeseen suunnittelusta johtopäätöksiin asti sisältyy refleksiivinen analyysi (Hammersley & Atkinson 1983, 174–

175). Alustava analyysi alkoi hahmottua heti haastattelujen ja havainnointien jälkeen, kun kotiin ajaessani pohdin kuulemaani ja näkemääni ja kirjoitin kotiin päästyäni ”vaikutelmamuistiinpanoja” kenttäpäiväkirjan rinnalla.

Millaista tietoa tutkielmani antaa?

Elämää ja toimintaa jäsennetään kielen avulla (Jokinen 2005, 39). Haastattelu on monelle tuttu kielen käytön ja tiedon tuottamisen muoto; jokainen on joskus vastannut kyselyyn, ollut työhaastattelussa tai vähintäänkin nähnyt haastatteluita televisiosta. Vaikka haastattelukertomus ei voi täysin tavoittaa todellisuutta tai totuutta ihmisten arjesta, tutkimushaastattelun sopimukseen kuuluu kuitenkin rehellisyys ja haastattelun ottaminen vakavasti. Ihmiset kertovat parhaansa mukaan omasta elämästään ja yrittävät ilmaista ajatuksiaan täsmällisesti. Haastateltavat luonnollisesti korostavat haastattelupuheessa omia myönteisiä puoliaan – itsestä halutaan antaa mahdollisimman positiivinen, mutta uskottava kuva – ihmiset tekevät itsestään ”kelpoisen.” Nämä kelpoisuuden kuvat ovat Eeva Jokisen mielestä juuri haastattelun kiehtovinta antia, ne kertovat ”paitsi ihmisten teoista, toiminnoista, kokemuksista ja selviytymisestä myös tekojen, toiminnan, kokemusten ja selviytymisen kulttuurisista, sosiaalisista ja poliittisista ehdoista.” (Jokinen 2005, 39–40.) Haastattelupuheesta voidaan siis tutkia tarjolla olevia toiminnan ja siitä kertomisen muotoja, kulttuurisia jäsennyksiä ja erotteluja.

Osallistuvan havainnoinnin kautta olen saanut myös esisanallisesti välittyvää kokemuksellista tietoa ihmisten arjesta. James Peacockin mukaan olisi yksinkertaistavaa luonnehtia etnografian työtä pelkäksi datan keräämiseksi. Peacock muistuttaa, ettei mieli ole ämpäri, johon kerätään faktoja, vaan pikemminkin valonheitin, joka huomaa tietyt asiat jättäen toiset pimeään. Jo kirjoittaessani kenttäpäiväkirjaa havainnoistani, olen jo tehnyt tulkintaa. Etnografisista yksityiskohdista tulee merkityksellisiä vasta kohtaamisessa, tulkinnan kautta. ”Todellisuuden” kuvaus on siis aina tulkintaa. (Peacock 2001, 85–86.) Yhden päivän mittainen havainnointi ei vielä varsinaisesti päästänyt sisälle kotimajoitustilan arkeen, mutta koin sentään pienen pilkahduksen arjesta. Uskon myös päässeeni sellaisiin fyysisiin ja sosiaalisiin ”takahuoneisiin”, tai vähintäänkin takahuoneiden ovensuihin, joihin en pelkällä lyhyellä haastatteluvierailulla olisi päässyt. Tutkielmani ei pyri tilastolliseen yleistettävyyteen, vaan ymmärtämään ilmiötä yksittäisten esimerkkien kautta (yleistettävyydestä ks. esim. Peuhkuri 2007). Pienyritysten arkea ja kodin ja työn yhteensovittamisen keinoja on perusteltua tarkastella yksittäisten tapausten kautta, koska pienimuotoisissa, arjen tahtiin sovitetuissa yrityksissä strategiat ovat usein

epämuodollisia ja yksilöllisesti neuvoteltavia. Tällaisia yksilöllisiä strategioita olisi vaikea tavoittaa esimerkiksi laajan kyselytutkimuksen avulla. (Harris ym. 2004, 392.)

Etnografisen tutkimuksen etiikka

Etnografien eettisten säännösten mukaan informanteilla on oikeus yksityisyyteen, ja itsemäärätelyyn. Etnografisen tutkimuksen eettiset ohjeet on usein kiteytetty myös seuraavaan tapaan: tutkittavia on vältettävä vahingoittamasta, tutkittavien on saatava jotain hyötyä tutkimuksesta, tutkijan on kunnioitettava tutkittavien omia arvoja ja päätöksiä ja kohdeltava heitä tasa-arvoisesti. (Murphy & Dingwall 2001, 339.)

Yksityisyyden olen pyrkinyt säilyttämään häivyttämällä tutkittavien tunnisteet mahdollisimman hyvin. Olen poistanut sijainnit, nimet ja iät sekä mahdollisesti muuttanut muita (tutkimuksen kannalta epäolennaisia) yksityiskohtia. Yksityisyyden suojaamiseksi en ole merkinnyt suorien lainausten lähdettä edes numerolla tai keksityllä nimellä. Pseudonyymeilläkin nimetyistä haastattelunpätkistä voisi lainauksia johdonmukaisesti yhdistämällä olla mahdollista tunnistaa mistä yrityksestä on kyse. Suorien lainausten avulla olen tuonut näkyville haastateltavien omaa ääntä ja omia määrittelyjä ja samalla näyttänyt mistä johtopäätökseni ovat syntyneet.

Pitkäaikaisen kenttätyön aikana tutkijasta tulee osa kentän sosiaalista verkostoa, ja informantit saattavat unohtaa olevansa tutkimuksen kohteena (Lahelma & Gordon 2007, 35). Tutkijan on mietittävä tarkkaan, mitä hän voi sisällyttää tutkimukseensa ja onko arkaluonteisia, mahdollisesti tutkittavia loukkaavia tai vahingoittavia asioita todella tarpeen nostaa esille tutkimusraportissa. Yhden päivän mittaisen kenttätyön aikana tutkijan ja tarkkailijan asemani ei päässyt unohtumaan. Tunnistan silti tämän ongelman, esimerkiksi maaseudulle luontevasti kuuluvat työn muodot kuten talkoo- tai vaihdantatalouteen perustuva työ ovat verotuksen näkökulmasta kyseenalaisia. Kuitenkin siitä puhuttiin minulle suhteellisen avoimesti.

Etnografit ovat myös pohtineet, missä määrin havainnointimateriaalia voi käyttää tutkimuksessa. Olisi epäeettistä käyttää tutkimuksessa havainnointimateriaalia yhteisöistä, jotka eivät ole olleet tietoisia siitä, että heidän toimintaansa on seurattu (esim. Snellman 2003). Niissä paikoissa, joissa olen tehnyt osallistuvaa havainnointia, olen kertonut menetelmästäni jo sähköpostissa ja uudelleen puhelimessa tapaamisaikaa sovittaessa.

Konkreettisen hyödyn tuottaminen tutkittaville on ehkä haastavin eettinen vaatimus.

Tutkittavani pitivät tutkimusaiheittani kiinnostavana ja tärkeänä, joten uskon kodin ja työn

rajanvetojen olevan heitä itseäänkin mietityttävä aihe. Ehkä tutkimukseni innostaa tarkastelemaan omaa arkea etäännytetysti ja näyttää kuinka monenlaisia tapoja kotimajoituksen arkea on tehdä sujuvaksi ja omantahtiseksi.

3.2 Aineisto

Olen kerännyt aineiston tekemällä viisi teemahaastattelua ja viettämällä lisäksi kahdessa yrityksessä kokonaisen päivän (kummassakin noin 10 tuntia aikavälillä 10–20) osallistuvaa havainnointia tehden. Tutkielmani pääasiallinen aineisto koostuu näistä viidestä haastattelusta sekä kenttäpäiväkirjoista. Haastattelemani kotimajoitusyritykset ovat perheyrityksiä, jotka harjoittavat majoitustoimintaa pää- tai sivutoimisesti omassa kodissaan tai pihapiirissään. Kaikki yritykset harjoittavat myös muuta yritystoimintaa majoituksen lisäksi, kuten esimerkiksi ohjelmalveluja, karjataloutta tai hoivapalveluita. Yritykset sijaitsevat Etelä- tai Keski-Lapissa, 300 kilometrin säteellä Rovaniemeltä. Neljä yrityksistä sijaitsee maaseudulla ja yksi kaupungissa.

Neljä viidestä haastateltavasta oli naisia. Ainoan miehenkin haastattelua on täydennetty hänen vaimonsa haastattelulla. En useimmiten tiennyt etukäteen ketä tulisin haastattelemaan. Perheyrittäjien sisäisessä työnjaossa ihmissuhteiden ja ihmiskontaktien hoito ”pehmeämpänä” työnä kuuluu usein naisille¹, joten haastateltavien naisvaltaisuus ei ollut yllätys. Naiset asettautuivat luontevasti haastateltaviksi, ja miehet saattoivat heittää muutaman kommentin ohitse kulkiessaan, vaikka pitäytyivät kauempana varsinaisesta haastattelutilanteesta. Koska naisten ja miesten arki näyttää usein erilaiselta, ja siitä kertomisen tavatkin ovat varmasti erilaisia, on haastateltavien naisvaltaisuus ohjannut tutkimukseni suuntaa. Tutkimuksesta olisi varmastikin tullut toisennäköinen jos aineistooni olisi tullut enemmän miesten haastatteluja.

Haastattelut on tehty teemahaastattelumenetelmällä siten, että noin 1,5–2 tunnin mittaisen haastattelun aikana on käsitelty majoitusyrittämisen arkea tilalliselta, sosiaaliselta ja ajalliselta kannalta. En ole kuitenkaan seurannut haastattelurunkoa (liite 1) tiukasti, vaan olen antanut haastattelutilanteen ohjailla haastattelun kulkua. Runko on muokkaantunut sopivammaksi haastatteluiden edetessä, esimerkiksi käsiteltävien teemojen järjestys on muuttunut alkuperäisestä. Olen haastattelun jälkeen kirjannut vaikutelmiani tilanteesta ja haastattelupaikasta ja haastattelun aikana syntyneet mahdolliset tulkinnat. Yhtä lukuun

¹ Tämä tuli esille esimerkiksi Lapin yliopistossa keväällä 2009 järjestetyssä Turismi työnä ja ammattina -seminaarissa

ottamatta tein haastattelut majoitusyrittäjien kotona.

Aloitin haastateltavien hakemisen ottamalla ensin yhteyttä paikkaan, jossa ystäväni oli ollut vastikään joulusesongin ajan töissä. Pääsin näin havainnoimaan ja haastattelemaan ”takaoven kautta” kuitenkin itselleni vieraaseen paikkaan:

Istuin perheen kanssa aamupalapöytään ja sain kupin instant-kahvia (hyvää sellaista) nenäni eteen. Minulla oli ”backstagepassi” -> [-] oli ollut pari vuotta aikaisemmin tilalla harjoittelussa ja he olivat kovasti pitäneet hänestä. [-]:n ansiosta olin heille tuttu jo entuudestaan – ainakin puheissa. Ehkä tämä hieman helpotti lähestymistä – meillä oli jo valmiina keskusteluaihe. Lisäksi oma tyttärenti oli melko samanikäinen kuin perheen kuopus. (Ote kenttäpäiväkirjasta VK.)

Olin hiukan hankalassa asemassa tullessani yritykseen: en ollut vieras, mutta en tuttuakaan, en asiakas mutta en työntekijäkään. Minua ei ollut kukaan vastaanottamassa, itse asiassa perheen äiti ja lapset vielä nukkuivat saapuessani. En siis tuntenut itseäni kovin tervetulleeksi pihalla orpona odotellessani. Heidän herättyään pääsin kuitenkin aamukahvipöytään koko perheen kanssa. Minulla oli valtava tarve olla avuksi ja miellyttää – jollakin tapaa korvata se, että he suostuivat ottamaan minut luokseen. Jo aamiaispöydässä koetin parhaani mukaan avustaa hakemalla maitoa jääkaapista ja tarjoilemalla lapsille muroja. Heti aamiaisen jälkeen tarjouduin pesemään huskynpentujen jäljet kylpyhuoneesta. Siivotessani minulla hykerrytti sisäisesti: tässä sitä ollaan perheen vessassa pesemässä koirankakkaa – siis kaikista intiimeimmässä osassa ihmisten kotia, alle tunnin sisällä saapumisestani! Tilanne alleviivasi asemaani sisäpiiriläisenä – sain myöhemmin huomata perheen olevan erittäin tarkka yksityisyydestään suhteessaan asiakkaisiin. Asiakkaat eivät olleet tervetulleita talon sisätiloihin, puhumattakaan kylpyhuoneesta. Alun perin pidin tätä haastattelua eräänlaisena kenraaliharjoituksena, mutta se osoittautuikin yhdeksi hedelmällisimmistä haastatteluista. Asiaa auttoi kenties ystäväni kautta syntynyt erityinen suhde haastateltaviin – minuun suhtauduttiin heti alusta asti hyvin tuttavallisesti. Uskon myös sen, että olin todella avuksi päivän aikana lisänneen luottamuksellista suhdetta; en pelkästään vienyt heidän aikaansa vaan myös omalta osaltani autoin heitä. Kokonaisen päivän viettäminen majoitusyrityksessä vaikutti selvästi positiivisesti haastattelutilanteisiin. Olimme jo ehtineet tutustua ja muodostaa jonkinlaisen luottamuksellisen suhteen, jolloin haastateltavat olivat avoimempia ja luontevampia.

Kenraaliharjoituksen jälkeen etsin haastateltavia hakemalla kriteerit täyttäviä majoitusyrityksiä erilaisista Lapin matkailun portaaleista ja kyselemällä eri puolilla Lappia asuvilta tuttaviltani. Lähetin portaalien kautta kymmeniä kyselyitä, joista vain

haastatteleman yritykset vastasivat. Lisäksi yksi sovittu haastateltava perui haastattelun, enkä yrittänyt enää sopia uutta haastattelu-aikaa, koska heidän majoitustoimintansa oli erittäin osa-aikaista ja harrastuspohjaista ja yritys keskittyi enemmän muuhun toimintaan. Haastatteleman yritykset ovat hyvin heterogeenisiä, koska kriteerinäni on ollut ainoastaan, että yritys harjoittaa majoitustoimintaa oman kotinsa yhteydessä. Internet-verkostoista etsiessäni ei monesti yrityksistä juuri muuta tietoa ollutkaan kuin osoite ja mahdollisesti kuva.

3.3 Aineiston analyysi

Olen litteroinut haastattelunauhat sana sanalta tekstuaaliseen muotoon, sujuvoittaen tekstiä kuitenkin hieman jättämällä joitakin täytesanoja (kuten jatkuvasti toistuvat ”niinku” tai ”tota”) kirjoittamatta. Aikaa säästääkseni olen myös jättänyt litteroimatta haastattelujen harhapolut, keskustelut jostain aivan tutkimuskysymykseeni liittymättömästä aiheesta. Litteroitua haastattelupuhetta kertyi yhteensä noin 33 500 sanaa, kenttäpäiväkirjoja ja muita merkintöjä puolestaan yhteensä noin 3000 sanaa. Litteroinnin jälkeen olen kirjoittanut jokaisesta haastattelusta lyhyen kuvauksen, jossa aukikirjoitin mielestäni haastattelun olennaisimmat asiat. Näitä kuvauksia olen hyödyntänyt myöhemmissä analyysivaiheissa.

Varsinainen aineiston analyysi on kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaihe on kuvaileva. Siinä kuvaan haastatteluaineiston laadullisen sisällönanalyysin avulla, millaista on aineistoni kotimajoittajan arki. Tässä vaiheessa puran aineiston pieniksi analyysiyksiköiksi ja rakennan palasista uuden kokonaiskuvan. Toisessa vaiheessa palaan kokonaisuuden eli haastattelulitteraatioiden ja kenttäpäiväkirjojen ääreen ja etsin yksittäisiä haastatteluja tiiviisti lukemalla arjen strategioita – tapoja joilla arki on kotoutettu omanrytmiseksi ja eletävänkokoiseksi. Rakennan viisi haastatteluaineistoon pohjautuvaa, kiteytettyä kuvausta arjen strategioista. Vaikka strategiat pohjautuvat yksittäisiin haastatteluihin, olen koettanut säilyttää identiteettisuojan pitämällä kuvauksen mahdollisimman yleisellä tasolla ja muuttamalla strategian kannalta epärelevantteja yksityiskohtia. Käsittelyosa päättyy alalukuun, jossa pohdin kotimajoittamista uuden palvelutyön keskusteluiden kontekstissa.

Laadullinen sisällönanalyysi

Aineiston analyysimenetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on rakentaa kattava ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysiin ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä, vaan jokainen tutkija kehittää parhaiten oman aineistonsa jäsentämiseen soveltuvan luokittelujärjestelmän. Toki

sisällönanalyysissäkin on omat reunaehdonsa, joita tutkijan on noudatettava (Tuomi & Sarajärvi 2004). Aineistolähtöiseen laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluu karkeasti ottaen kolme vaihetta: 1) pelkistäminen 2) ryhmittely ja 3) teoreettisten käsitteiden luominen (Miles & Huberman 1987, 21) Pelkistämävaiheessa tutkija nostaa raaka-aineistostaan esiin tutkimustehtävän kannalta olennaisen aineksen, tiivistäen, yksinkertaistaen ja valikoiden sitä. Ryhmittelyvaiheessa tiivistetyt ilmaukset kootaan suurempiin kategorioihin, ja viimeisessä teoreettisten käsitteiden luomisvaiheessa aineistosta jäsennetään laajempia merkityskokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 105.) Tutkimusprosessissa nämä kolme vaihetta eivät ole perättäisesti toisiaan seuraavia, vaan koko analyysin läpi kulkevia, toisiinsa kietoutuneita prosesseja (Miles & Huberman 1987, 22).

Täysin aineistolähtöinen tutkimus on käytännössä mahdoton toteuttaa, koska jo havainnot itsessään ovat teoriapitoisia (Tuomi & Sarajärvi 2004, 98). Kulttuurisesti opitut merkityksellistämisen tavat ja ennakkokäsitykset tutkimuskohteesta vaikuttavat tutkimukseen, tiedostipa tutkija sitä tai ei. Tämän aineistolähtöisyyden ongelman tiedostaen muodostin etukäteen tieteellisen kirjallisuuden pohjalta alustavan jäsennyksen arjen käsitteelle, joka ohjasi haastattelukysymysten tekemistä. Analyysimenetelmäni on kuitenkin lähempänä induktiivista päättelyä siinä mielessä, että tarkoituksenani on nousta yksittäisistä ilmiöistä yleisemmälle tasolle. Analyysitapaa tai analyysiyksiköitäkään ei ollut etukäteen päätetty, vaan ne hahmottuivat vasta litteroitua haastattelupuhetta lukiessa ja suhteutettaessa tutkimuskysymykseen. Myös arjen ulottuvuudet tutkimuksen työkaluna hahmottuivat lopulliseen muotoonsa vasta aineistonkeruun jälkeen.

Minun lähestymistavassani on kyse Tuomen ja Sarajärven nimeämästä ns. *teoriasidonnaisesta analyysistä*. Teoriasidonnaisella analyysillä tarkoitetaan aineistolähtöistä analyysimenetelmää, jossa on kuitenkin teoreettisia kytkentöjä. Tässä analyysitavassa analyysiyksiköt siis valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Aikaisemman tiedon merkitys ei kuitenkaan ole teoriaa testaavaa, vaan ennemminkin uusia uria aukovaa. Teoriasidonnaisen analyysin logiikka on usein abduktiivista, eli tutkijan päättelyssä vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 98–99.)

Sisällönanalyysissä olen siis pyrkinyt lähtemään mahdollisimman pitkälti aineistosta. Vaikka kategorioiden ja erotteluiden luominen on keinotekoisuudessaan väistämättä yleistävää, olen koettanut rikkoa liian yleistävää vaikutelmaa tuomalla kotimajoittajien ääntä kuuluville runsailla suorilla lainauksilla. Sisällönanalyysissä esitetty arki ei palaudu

sellaisenaan yhteenkään yksittäiseen haastatteluun.

4 TEORIA

4.1 Ihminen on eroja tekevä olento

Tutkielmani taustalla vaikuttaa läpäisevänä ajatuksena näkemys ihmisistä eroja tekevinä olentoina, jotka ylläpitävät kulttuurista järjestystä erilaisin erotteluin ja rajanvedoin. Koti on ihmisille paikka, jossa he tekevät järjestystä maailman epäjärjestyksen keskelle (Douglas 1991, 289). Erojen tekeminen ja rajaaminen tuo järjestystä ja auttaa hahmottamaan ympäröivää maailmaa. Silloin kun rajat vastaavat kulttuurisia odotuksia järjestyksestä ne ovat itsestään selviä, kyseenalaistamattomia, eikä niihin tarvitse kiinnittää huomiota. Vasta kyseenalaistuessaan, näkyviksi tullessaan ne muuttuvat vieraiksi ja hämmäntäviksi. (Kurkela 2005, 13; Raunio 2008, 106.)

Kulttuuriantropologi Mary Douglas pitää pyhän ja profaanin välistä erottelua yhtenä merkittävimmistä kulttuurisista jäsennyksistä. Douglasin kuuluisan määritelmän mukaan lika on ainetta väärässä paikassa (Douglas 2005, 85). Mistä tahansa oliosta, asiasta tai esineestä tulee siis likaista joutuessaan paikkaan, mihin se ei kuulu. Pyhiä ovat puolestaan asiat, joita suojellaan tahrautumiselta. Pyhä ja lika ovat erottamattomia: toista ei ole ilman toista. Pyhän ja profaanin erottelujen rajat ovat kuitenkin muuttuvia ja niiden ylläpitäminen edellyttää jatkuvaa rajankäyntiä. (Jallinoja 2009, 12.)

Douglasin oivallus purkaa erottelujen jyrkän dikotomian, sillä mikään ei ole itsessään likaa tai vierasta vaan siitä tulee sellaista vasta väärään paikkaan joutuessaan. Pyhän ja likaisen käsiteparia on hyödynnetty myöhemmin monissa eri yhteyksissä. Ne ovat yleiskäsitteitä, joiden avulla voidaan kuvata monenlaisia kulttuuristen erottelujen ylläpitämisen strategioita. Esimerkiksi Riitta Jallinoja (2009) on käyttänyt käsiteparia lähtökohtana perheyhteyden tarkastelussaan. Mary Douglasin pyhän ja profaanin ajatus vaikuttaa implisiittisesti tutkielmani taustalla, esimerkiksi asiakkaat ovat tervetulleita tiettyihin paikkoihin, mutta heidän läsnäolostaan saattaa tulla ”likaista”, jotakin vierasta ja vältettävää, jos he erehtyvät astumaan isäntäväen yksityiseen tilaan.

Simmel ja moderni ihminen

Saksalainen filosofi ja sosiologi Georg Simmel mainitaan usein arjen sosiologian pioneerina, sillä hän tarkasteli pienen ja arkisen kanssakäymisen sosiologiaa.

Simmelillekin ihminen oli eroja tekevä olento, jonka ”tietoisuutta muovaa kulloisenkin vaikutelman vaihtuminen toiseksi”(Simmel 2005, 28). Muiden aikalaistensa tavoin Simmelille modernin elämän näyttämö oli kiihkeätahtinen suurkaupunki. Hän katsoi, että erojen tekeminen suurkaupungin jatkuvassa vaikutelmien runsaudessa edellyttää suurempaa tietoisuutta kuin maaseudulla, missä vaikutelmat vaihtuvat hitaammin (Simmel 2005, 28).

Simmelin suurkaupunkilaiselle välttämättömästä asenteesta 1900-luvun alussa muotoilemat ajatukset ovat tänään sovellettavissa koko länsimaisen ihmisen mentaliteettiin. Suurkaupungin tilalle voisikin vaihtaa sanan moderni tai vieläpä jälkimoderni. Vaikka Simmelin ja hänen aikalaistensa kirjoituksissa esiintynyt ajatus kaupungista modernin ja maaseudusta esimodernin ilmentymänä on mielikuvien tasolla edelleen varsin yleinen, on elämä maaseudullakin jo muuttunut moderniksi Simmelin tarkoittamassa mielessä. Vaikka elämisen tahti epäilemättä kiihtyy mitä suurempaa kaupunkia tarkastellaan, on viimeistään informaatioteknologian tulo asettanut yhtäläiset aikapakit maan jokaiseen kolkkaan Utsjoelta Turkuun: sähköposteihin, tarjouspyyntöihin, tilauksiin ja kyselyihin on reagoitava nopeasti paikasta riippumatta. Richard Sennetin (1976, 39) määritelmän mukaan kaupunki on ihmisten yhteisö, jossa on todennäköistä, että toisilleen vieraat ihmiset kohtaavat. Vaikka maaseudun asukasluvut pienenevät, on turismin lisääntyminen tuonut vieraat ihmiset myös maaseudulle.

Suurkaupunkilaiselle kehittyvät elämänasenteet ovat Simmelin mukaan älyperäisyys (intellektuaalisuus), kylläntyneisyys (blaseerautuneisuus), varauksellisuus (distanssi) ja erottautuminen (distinktio). Erojen tekeminen jatkuvassa vaikutelmien runsaudessa edellyttää suurempaa tietoisuutta kuin loivien vastakohtien ja hitaasti vaihtuvien vaikutelmien maaseudulla, siksi suurkaupunkilainen on lähtökohtaisesti älyllinen ja rationaalinen. (Simmel 2005, 28.) Suurkaupungin kaaos pysyy hallinnassa vain rationaalisen täsmällisyyden ansiosta ja siksi suurkaupunkilaisen elämä muuttuu myös muilta osin määrällisesti mitattavaksi: ”Tämän ehdottoman tarkkuuden myötä lukemattomat ihmiset päivän askareissaan punnitsevat, laskevat, mittaavat ja pelkistävät laadulliset arvot määrällisiksi” (Simmel 2005, 31). Simmel liittää näin rahatalouden ja suurkaupungin logiikan toisiinsa. Niille on yhteistä tiukka asiallisuus suhteessa asioihin ja ihmisiin. Rahan maailmassa ihmisiin ja esineisiin suhtaudutaan rationaalisesti laskelmoiden, ei tunneperäisesti. (Simmel 2005, 30.)

Suurkaupungin synnyttämä kylläntyminen (blaseerautuneisuus) johtuu aistien

turtumisesta jatkuviin hermoärsykkeisiin: ”Kyllääntymisen olemus on tylsistymistä asioiden erojen tajuamiselle” (Simmel 2005, 33). Kyllääntyminen on psyyken viimeinen mahdollisuus sopeutua suurkaupungin elämään torjumalla sen tarjoamat vaikutelmat.

Suurkaupunki vaatii vastaavanlaista negatiivista asennetta myös sosiaalisessa käyttäytymisessä. Koska jokaista vastaan tulijaa kohtaan ei voi käyttäytyä kuin tuttava tai läheinen, suojautuu suurkaupunkilainen tuntemattomien kohtaamiselta tietynlaisella viileällä pidättyväisyydellä. Pidättyväisyys ei ole välinpitämättömyyttä, vaan perustuu molemminpuoliseen vierauden tunteeseen ja torjuntaan, hiljaiseen vastenmielisyyteen. (Simmel 2005, 35.) Tämä antipatia saa ottamaan etäisyyttä ja kehittää siten sopeutumiskeinoja joita ilman elämä suurkaupungissa olisi mahdotonta. Antipatian sävyttämä varauksellisuus mahdollistaa yksilön henkilökohtaisen vapauden, jollainen ei olisi mahdollista tiiviimmässä, tarkemmin toisiaan valvovassa yhteisössä. (Simmel 2005, 36.)

Suurkaupunki lisää erottautumista (distinktiota) jo pelkästään siksi, että elinkeinon löytäminen edellyttää yhä hienovireisempää erikoistumista. Lisäksi suurkaupungin persoonattomat sisällöt ja tasapäistävät virikkeet uhkaavat häivyttää kaikki persoonalliset sävyt, ja yksilön täytyy kehittää oma erilaisuutensa äärimmilleen ja liioitella omaa persoonaansa, ”jotta häntä ylipäätään kuultaisiin ja jotta hän kuulisi itseään” (Simmel 2005, 44).

Etäisyydenpito

Kotimajoitustyön kannalta Simmelin olennaisin kategoria on etäisyyden eli distanssin käsite. Distanssi on Simmelille kohteliasta etäisyyttä ja välinpitämättömyyttä muita ihmisiä kohtaan. (Noro 1991, 60 ja 130; Eräsaari 1995, 16.) Distanssi on keino selvittää monien vieraiden ja tuntemattomien näkemisestä ja kohtaamisesta ottamalla psyykkistä etäisyyttä. Distanssi on myös konkreettinen tilaan liittyvä kategoria. Distanssi merkitsee fyysistä välimatkaa ihmisten kansoittamissa tiloissa: kuinka suurkaupunkilainen selviytyy joutuessaan jatkuvasti ruumiilliseen läheisyyteen satunnaisten ihmisten kanssa? (Eräsaari 1995, 165.) Suurkaupungissa ei voi olla tuttavallinen kaikkia kohtaamiaan ihmisiä kohtaan, siksi tietty varauksellisuus on välttämätöntä. Antipatia on siis mitä tärkein yhdistävä sosialisaatiotekijä huolimatta sen näennäisestä hajottavuudesta: juuri antipatian synnyttämä distanssi mahdollistaa suurkaupungissa syntyvän persoonallisen vapauden ja yksilöllisyyden. (Noro 1991, 129–130.)

Laajojen piirien henkiset elämänehdot, molemminpuolinen henkinen varautuneisuus ja välinpitämättömyys, eivät missään vaikuta yksilön riippumattomuuteen voimakkaammin kuin suurkaupungin vilinässä, sillä ruumiillinen läheisyys ja tilanahtaus nimenomaan korostavat henkistä etäisyyttä. (Simmel 2005, 39.)

Urbaanin elämän välttämätön taito on vastavuoroinen kohtelias välinpitämättömyys. Se suojelee toisilta ihmisiltä, sallien kuitenkin nauttia heidän seurastaan. Toisilleen vieraiden kohtaaminen eroaa sukulaisten ja ystävien kohtaamisesta, sillä vieraiden kohtaamisessa ei jaeta muistoja, ei löydy mitään yhteistä, mihin nojautua kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Vieraiden ihmisten tapaaminen on menneisydetön ja usein myös tulevaisuudeton tapahtuma. Se on ainutkertainen kohtaaminen, josta voi siksi nauttia täysin rinnoin välittömästi, niin kauan kuin se kestää. Tätä tahdikasta, henkilökohtaisista tunteista vapaata yhdessäoloa Simmel kutsuu seurallisuudeksi. Naamioiden käyttäminen on kohteliaan seurallisuuden ydin. Ne sallivat valta-aseista, kaunaisuudesta ja yksityisistä tunnoista etäännytetyn puhtaan sosiaalisuuden. (Bauman 2002, 117–118; Simmel 1999, 112–123.)

Sosiaalista etäisyyttä ja etäännyttäviä naamioita voidaan korostaa erottautumalla esimerkiksi univormujen avulla, kuten tekevät poliisit, sairaalahenkilökunta tai sotilaat. Työasu voi vaatia auktoriteettia kantajalleen tai luoda psyykkistä, emotionaalista etäisyyttä. (Eräsaari 1995, 168.) Matkailutyössä esimerkiksi hotelli- ja ravintolahenkilökunnalla tai oppaalla on usein erityinen, tunnistettavuutta palveleva asu, joka erottaa hänet asiakkaista.

Kodissaan matkailijoita majoittaville riittävän etäisyyden kysymykset tulevat esille konkreettisemmin kuin muussa matkailutyössä, koska yrittäjät todella asuvat ja elävät arkeaan samassa tilassa jatkuvasti vaihtuvien asiakkaiden kanssa. Usein samassa rakennuksessa, joskus vieläpä samat suihkut ja wc-tilat jakaen. Kotimajoituksen tilat ovat jossain määrin julkisia, jossa toisilleen vieraat ihmiset kohtaavat ja seurustelevat keskenään näennäisen vapaamuotoisesti.

4.2 Eroista arjen kokonaisuudeksi

Arki tutkimuksen yläkäsittinä

Kotona tehtävässä työssä usein erillään tarkastellut ihmiselämän sfäärit kuten työelämä ja perhe-elämä, tuotanto ja uusintaminen, yksityinen ja julkinen sekoittuvat (Salmi 1991a, 237). Tarvitsin sellaisen käsitteellisen työkalun, joka tavoittaa elämän kokonaisuutena ylittäen sosiologian tavanomaiset kahtiajaot. *Arjen* ottaminen tutkimukseni yläkäsitteeksi

mahdollistaa laajan tutkimusotteen: arkea eletään niin työssä kuin vapaallakin, niin hereillä kuin nukkuessakin, niin kadulla kuin yksityiselämässäkin (Blanchot & Hanson 1987, 12). Arjen näkökulmasta myös uusintamiseen liittyvät toimet voidaan laskea työksi: työarki ja kotiarki ovat arkielämän eri puolia. Soile Veijola ja Eeva Jokinen (1990) kutsuvat palkkatyötä uusintavaa kotiarkea *arkityöksi*. Arkityöksi voi heidän mukaansa sanoa esimerkiksi lasten kasvattamista ja hoitamista, perheen, suvun ja tuttavapiirin ilmapiiristä ja suhteista huolehtimista ja parisuhteen hoitamista. (Veijola & Jokinen 1990, 116.)

Arkielämä käsitteenä viittaa yksilön koko elämäkokonaisuuteen ja siihen sosiaalisten suhteiden verkostoon, johon yksilö kuuluu, toisin sanoen arkielämä sisältää sekä työn, perhe- ja yksityiselämän että vapaa-ajan. (Røgilds 1986, 60, lainattu Salmi 1991b, 38). Arki säilyttää kokonaisuuden, joka yleensä on pirstottu erillisiin osa-alueisiin sekä yhteiskunnassa että yhteiskuntatieteissä. Arjen eri sfääreillä on kullakin oma dynamiikkansa, rytminsä ja tilansa, mutta arkielämässään ihminen toimii yhtenä ja samana itsenään näillä eri alueilla, ja siksi hänen on saatava arkipäivän kokonaisuus toimimaan. (Salmi 1991a, 238).

Arjen käsitteen perusolettamus on, ettei sitä pidä etsiä mistään tietystä paikasta tai instituutioista, vaan sitä voi olla kaikkialla. “Arki on kaikkialla, mutta kaikki ei ole arkea”. Arkisuus on inhimillisen toiminnan ja olemassaolon muoto, joka on mahdollisuutena olemassa missä vain. (Jokinen 2005, 10.)

Arki on sosiologisena käsitteenä epämääräinen: se on yleinen etenkin tutkimuksen kontekstina, mutta sitä käytetään usein löyhästi, käsitettä tarkemmin määrittelemättä. Arjen määritteleminen onkin haaste, johon monet ovat tarttuneet, mutta päätyneet toteamaan: *arki pakenee määrittelyä* (ks. Blanchot & Hanson 1987, 14). Arkea ei voi tyhjentävästi sulloa teorian muottiin, sitä on vain kerta kaikkiaan elettävä. Arjen käsitteen käyttäminen tutkimukseni yläkäsitteenä mahdollistaakin juuri epämääräisyydessään ja laajuudessaan perinteisten dikotomioiden (työ/koti, julkinen/yksityinen, nainen/mies) väistämisen ja siten ohjaa toivoakseni huomaamaan arkeaan elävien ihmisten omia, ehkä uudenlaisia erotteluja ja elämänhallinnan strategioita.

Yleiskielessä arki esiintyy niin tieteellisen ajattelun (arkiajattelu) kuin kauneudenkin vastakohtana (“arkipäiväisen näköinen”) ja ennen muuta arkinen asettuu vastakohtaksi poikkeukselliselle ja erityiselle. Arkisuus sisältää ajatuksen tavanomaisuudesta, toistuvuudesta ja pitkävetisyydestä – arki on kyseenalaistamatonta jokapäiväisyyttä. Tätä ajatusta on myös kritisoitu ja todettu, ettei kykyä kriittiseen ajatteluun tai esteettiseen

kokemukseen voi irrottaa arkipäivästä (Felski 1999/2000, 17). Usein arki näyttäytyy jotenkin rahvaanomaisena, sellaisena mikä ei kuulu kulttuurisen tai taloudellisen eliitin elämään. Toistuvana, kyseenalaistamattomana tuttuutena arkielämää on kaikilla ihmisillä, vaikkakin sen sisältö on yksilöllinen. Kuten Rita Felski asian ilmaisee: “Bismarckilla oli arki kuten on Madonnallakin” (Felski 1999/2000,16). Felski kirjoittaa myös kulttuuritutkijoiden kuvaavan usein arkea ulkopuolisin silmin, ikään kuin tutkijoilla itsellään ei olisi arkielämää lainkaan. Arki koskettaa kuitenkin kaikkia, vaikkei toisaalta määritä kenenkään elämää kokonaan. Arkisimmassakin ihmiselämässä on varmasti omat traumaattiset hetkensä ja elämän kohokohtansa, jotka rikkovat dramaattisesti arjen totunnaiset rutiinit: synnytys, intohimo, uskonnollinen hurmos... (Felski 1999/2000, 29). Arki määrittellään usein toistoon ja rutiineihin perustuvaksi osaksi inhimillistä toimintaa. Arkielämä on ”kulttuurinen alitajunta”, joka näyttäytyy rutiinien kautta toistuvana, tavanmukaisena, refleктоimattomana toimintana (Alasuutari 2007, 224). Arjen taipumuksen rutiineihin voi nähdä Fransesco Alberonin tapaan arjen terrorina, loputtomana pettymysten sarjana ja ”muun tekemisenä.”

Arkielämää leimaavat pettymykset. Tekemistä on aina, milloin sellaista mitä itse haluamme tehdä, mutta yleensä sellaista mitä muut haluavat meidän tekevän. – – Arkielämässä toiveemme ovat kuvitelmia: 'Olisipa hauskaa jos...' Pettymys on juuri tätä: kuvitelmaa että jotain haluttavaa on, mutta se pakenee aina, koska meidän täytyy aina tehdä jotain muuta. Arkielämässä olemme lopuksi kurkkua myöten täynnä tätä jatkuvaa muun tekemistä ja toisten puolesta tekemistä. Elämämme on kaventunut muun tekemiseen. (Alberoni 1984, 34–35.)

Pettymyksen kokemukseen tiivistyvä arjen terrori on Raija Julkusen mielestä moderni ilmiö, joka näyttää arkielämän vain ulkoisten aikataulujen määräämänä rutiinina. Modernille ihmiselle arkinen työ ja sen uusintaminen, ihmiselämän perusosat, eivät enää riitäkään elämänsisällöiksi, vaan elämään halutaan muutakin sisältöä. Tätä uutta elämänsisältöä etsitään vapaa-ajasta. (Julkunen 1989, 20.)

Arkinen toisteisuus nähdään usein alistavana vallankäyttönä, vastakohtanaan innovatiivinen ja refleктоiva toiminta ja resistanssi. Tällainen ajattelu liittyy modernisaatiolle tunnusomaiseen kehitysjatteluun tiukasti liittyvään käsitykseen, että uusi on aina vanhaa parempi. Joskus muutos voi olla ulkopuolelta tulevaa pakkoa, ja päivittäiset rutiinit voivat säilyttää autonomian tunnun jatkuvassa muutoksessa (Felski 1999/2000, 21). Raija Julkusen sanoin maailmassa, jossa kaikki tuttu ja vankka katoaa tuuleen, arki pragmaattisine toimintamalleineen ja syklisine toistoinen tarjoaa muuttumattoman pohjan

inhimilliselle uusintamiselle (Julkunen 1989, 16).

Arjen reflektoimattomasta ja rytmisestä luonteesta huolimatta sen liike ei ole ikuisesti juuttunut samaan kuvioon (Felski 1999/2000, Jokinen 2005). Arjessa on aina muutoksen mahdollisuus, eikä sitä siten voi määritellä homogeeniseksi ja ennustettavaksi elämän alueeksi. Vaikka toiminta arkisella tasolla on usein toistuvuudessaan pinnallista ja epä-älyllistä, yhteiskunnalliset muutokset materialisoituvat juuri ihmisten ruumiillisissa, arkistuneissa toiminnoissa. (Jokinen 2005, 15). Arjessa kohtaavat yhteiskunnallinen ja yksilöllinen toiminnan taso. Yhteiskunnallisten suhteiden järjestyminen vaikuttaa siihen, millaiseksi yksilöllinen arkielämä muovautuu ja toisaalta ihmisen toiminta omassa arkielämässään muovaa yhteiskunnallisia rakenteita. Näin yhteiskunnan mikro- ja makrotasot ovat jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa. Ihmiset ovat aktiivisia, toimivia subjekteja omassa arkielämässään, mutta arjesta nousee myös yksilön elämänpiiriä suurempi yhteiskunnallinen muutospotentiaali. (Salmi 1991a, 238 ja Salmi 1991b, 30.)

Arjen voi nähdä koostuvan kaikista niistä toimista, joita ihmiset suorittavat inhimillisen uusintamisen turvaamiseksi (Julkunen 1989, 16. ks. Heller 1984). Tämä näkemys on peräisin Agnes Helleriltä, jolle arkielämä on yksilöllisten uusintamisen toimintojen kokonaisuus. Yksittäiset ihmiset uusintavat arkielämässään vain itseään, mutta samalla he tulevat uusintaneeksi koko yhteiskuntaa (Heller 1984, 3). Hellerin määritelmän mukaan arjelle tunnusomaista on partikulaarisuus, toiminnan suuntautuminen itseen tai lähiympäristöön, kun taas universaali toiminta suuntautuu laajempaan inhimilliseen yhteyteen. Vasta universaalissa toiminnassa ihminen toteuttaa itseään ihmissuvun jäsenenä nousten arkielämän yläpuolelle. (Heller 1984.)

Kotitöissä kiteytyvät kaikki arjen ulottuvuudet: rutiini, tavanomaisuus, kodintunnon tekeminen, selvä sukupuolijako sekä ulkopuolisten pakkotahtien ja oman rytmin yhteensovittaminen. Juuri kotitöihin on kiinnittynyt odotuksia ja toiveita jostakin, joka vain on ja pysyy (Jokinen 2005, 47). Arkea onkin pidetty naisten elämänalueena: inhimillisen uusintamisen päivittäiset toimet, ruuanlaitto, kodin puhtaanapitäminen ja lastenhoito, ovat olleet naisille ”luonnostaan” lankeavia töitä. Arkielämän syklisyys on nähty esimodernia (feminiinistä) tahtia noudattavana naisten alueena vastakohtana modernille lineaarisesti etenevälle (maskuliiniselle) yhteiskunnalle. Toisto ja rutiinit eivät kuitenkaan ole vain naisten elämänalueelle kuuluva ilmiö, vaan jatkuvuuden tunne on tärkeä kaikille ihmisille. (Felski 1999/2000, 20-21.) Vaikka arkiset toiminnot ovat taatusti sukupuolittuneita, kantavat miehet osan jokapäiväisen elämän painosta siinä missä naisetkin.

Rutiineja, tapoja, kodintuntua ja omalta tuntuvia rytmejä

Rita Felski määrittelee artikkelissaan *Invention of Everyday Life* arjen koostuvan ajallisesta, tilallisesta ja modaalisesta tasosta. Ajallisuudella Felski tarkoittaa arjen toisteisuutta ja rytmejä, tilallisuudella kodintuntua ja modaalisuudella hän viittaa siihen, että arjen kokemus jäsentyy usein tapojen ja tottumusten kautta (Felski 1999/2000, 18). Esittelen tässä Rita Felskin arjen ulottuvuudet täydennettynä Eeva Jokisen (2005) huomioilla. Lopuksi lisään Felskin ja Jokisen arjen ulottuvuuksiin vielä sosiaalisen ulottuvuuden, sillä arjen yksi tärkeimmistä muokkaajista ovat siihen kuuluvat ihmiset ja sosiaaliset suhteet.

1)Aika ja rytmit. Arjen kokemus on ennen kaikkea ajallisuuden kokemusta. Nukkuminen, syöminen ja työnteko muodostavat rytmejä, jotka kietoutuvat laajempiin rytmisiin kokonaisuuksiin; viikkorytmiin ja vuodenkiertoon. Toisto onkin yksi tärkeimmistä tavoista, joilla maailmaa ympärillämme organisoidaan ja pidetään kaaos loitolla. (Felski 1999/2000, 21.) Eeva Jokinen (2005) toteaa Lefebvreä soveltaen ylhäältä tulevien yhteiskunnallisten pakkotahtien ja ihmisenkokoisten, omantuntuisten rytmien kohtaavan inhimillisessä arjessa. Ihmiset muokkaavat arkipäivässään yhteiskunnalliset rytmit omaan elämänrytmiin sopiviksi. Jokisen mukaan arkisuuden yksi tärkeimmistä ulottuvuuksista on juuri sen taipumus tehdä vieraasta tuttua – muovata suurista yhteiskunnallisista tai henkilökohtaisista muutoksista eletävän kokoisia. Arki ei enää ole arkea, jos se ei tunnu kotoisalta. “Arjen eläjälle arjen kotouttava olemus merkitsee sitä, että arkiset eleet, tyylit ja liikkeet – arjen pelin taju – koetetaan saada tuntumaan omalta, ‘itse säädellyltä’” (Jokinen 2005, 62). Arjen olennainen ulottuvuus on tasapainottaa elämää niin, että ihminen ei muserru jatkuvaan tai liian nopeaan muutokseen tai tahtiin (Jokinen 2005, 120).

Siinä, mitä nimitetään arjeksi, törmäävät ahdistavat ja vieraannuttavat rutiinit ja inhimillinen toive noudattaa “omaa”, omalta tuntuva elämän rytmiä. – – [S]e on tietty modernille elämälle tyypillinen ajatus, jonka mukaan vapaus ja hyvä elämä tarkoittavat sitä, että noudatamme “omaa” rytmiämme. Lefebvren oivalluksia olivat, että tämä “oma” tulee näkyväksi juuri arkisessa, että sitä voi tutkia juuri arkisesta lähtien ja että se muodostaa näkökulman kriittiselle yhteiskuntateorialle. Arkea analysoimalla voi ymmärtää paitsi arkea myös yhteiskunnan rakenteita. Itse asiassa Lefebvre onnistui muotoilemaan kysymysryppään, jota nykyään kutsutaan subjektiviteetiksi: “Arki on perinpohjaisesti kiinni kaikissa toiminnoissa ja kietoo itseensä erot ja konfliktit. Se on niiden kohtauspaikka, niiden side, niiden yhteinen kasvualusta. Juuri arkielämä muodostaa sen suhteiden summan, joka tekee jostakin inhimillistä – ja ihmisistä – ja juuri arjessa inhimillinen saa muotonsa ja rakenteensa.” (Jokinen 2005, 22).

2) *Tila*. Arki ei ole mihinkään erityiseen tilaan sidottu. Arkea voi olla yhtä hyvin työpaikalla, koulumatkalla tai hotellihuoneessa kuin kotonakin. NykYTEKNOLOGIA on vielä laajentanut arjen kokemuksen piiriä virtuaalisiin maailmoihin. Arkea määrittää siten pikemminkin rajojen puute kuin tilallinen erityisyys. Arkea kuitenkin eletään aina jossakin, jonkin tilan ehdoilla. Arjen tärkeimmäksi metaforaksi on usein nimetty koti. Koti muodostaa arkea rytmittävän keskipisteen, josta lähdetään ja johon palataan. Koti ei ole niinkään maantieteellinen paikka kuin metafyyminen symboli (Felski 1999/2000, 23). Jokinen (2005) kirjoittaa arkisuuden syntyvän toimien “kotouttamisesta.” Arkisiksi kotouneiden rytmien tuoma turvallisuus on verrattavissa asutun kodin tuttuuteen: Kotona ei tarvitse kompuroida pimeässä, sillä valokatkaisijan paikan löytää hapuilemattakin. Kotoisuus on “sisäpuolisuutta” (insideness), joka voi muotoutua vain pitkällä aikavälillä (Dovey 1985, 37).

3) *Tapaisuus*. Tapaisuuden ajatuksessa kiteytyvät arjen kotoisuus ja tuttuus. Felskin mukaan tavat ja tottumukset eivät ole pelkästään toimintaa vaan kuvaavat myös asennetta: ne toteutetaan usein puoliautomaattisesti, poissaolevana, ruumiin muistin varassa (Felski 1999/2000, 26). Arki on elämän kyseenalaistamatonta aluetta. On mahdotonta ottaa kriittinen ja refleksiivinen asenne kaikkia arkielämän ulottuvuuksia kohtaan. Emme mitenkään selviäisi jokapäiväisen elämän monista vaatimuksista jos ne kaikki edellyttäisivät innovatiivista ajattelua ja kyseenalaistamista. Toiminnan jatkuvuuden edellytys on siten refleктоimatonta, toistuva toiminta. (Heller 1984, 129.)

Tavat ja tottumukset mahdollistavat myös impulsiivisuuden ja innovaatiot (Felski 1999/2000, 27): kun välttämättömät toiminnot tapahtuvat refleктоimatonta, vapautuu ajatuskapasiteettia muullekin kuin tarpeiden tyydyttämiselle. Toisaalta tavat ja tottumukset voivat usein olla myös konservatiivisia säilyttäjiä, ne pitävät asiat ennallaan, niin kuin ne ovat aina olleet.

Arjen kolmijäsennys

Arki muodostuu siis Felskin ja Jokisen näkemyksen mukaan ajallisesta toistosta, rytmeistä, suhteesta tilaan sekä tapaisuuksista. Arki kuitenkin viittaa ihmisen elämäkokonaisuuteen ja siihen *sosiaalisten suhteiden verkostoon*, johon yksilö kuuluu (Røgilds 1986, 60, lainattu Salmi 1991b, 38). Jokisen ja Felskin määritelmässä koko todellisuus ymmärretään sosiaalisesti määrittyvänä, mikä johtaa vuorovaikutuksen ja ihmistenvälisten konkreettisten kohtaamisten väistymiseen taka-alalle. Korostaakseni arjen vuorovaikutuksellista luonnetta lisään arjen ulottuvuuksiin vielä *sosiaalisen ulottuvuuden*. Arkea muokkaa voimakkaasti

jokapäiväisen elämän ihmiskohtaamiset: palvelutalossa yksin elävän vanhuksen arki on hyvin toisenlaista kuin vaikkapa neljän pienen lapsen yksinhuoltajan. Arkeen vaikuttavat sekä ne ihmiset, joiden kanssa arki jaetaan että myös ihmiset, jotka kohdataan mahdollisesti päivittäin ilman että heitä lasketaan omaan varsinaiseen lähipiiriin kuuluvaksi – työyhteisö, bussikuski, siivoajat, koulun opettajat tai hoitohenkilökunta – vaikuttavat kaikki siihen, millaiseksi jokapäiväinen elämä muodostuu.

Tässä tutkielmassa olen soveltanut Jokisen ja Felskin muotoiluja oman aineistoni analyysiin sopivaksi siten, että tarkastelen arkea kodin ja työn ulottuvuudet yhdistävänä yläkäsitteenä, joka rakentuu 1) ajallisista rytmeistä, rutiineista ja toistoista, 2)suhteesta tilaan sekä 3)sosiaalisista suhteista.

4.3 Aineeton uusi työ

Kotimajoittaja myy muutakin kuin yösjää

Kotiansiotyön muotoja kuvataan termeillä *perinteinen* ja *moderni kotiansiotyö*, jotka ovat kotiin sijoittuvia pienyrittäjyyden muotoja. Perinteinen kotiansiotyö tarkoittaa kotona tehtävää käsityön ja pientuotannon kaltaista työtä, kun taas moderni kotiansiotyö viittaa tietointensiiviseen asiantuntijatyöhön, toimittajantyöhön tai konsultointiin, josta voidaan välillä siirtyä esimerkiksi projektiluontoiseen palkkatyöhön tai muuhun freelancer-työhön. (Anttila ym. 2009, 13.) Kotimajoitustyöllä on sekä perinteisen että modernin kotiansiotyön piirteitä. Kotimajoitustyöllä on pitkät perinteet maaseudun ja myös Lapin osaelinkeinona.² Kyse on usein enemmästä kuin vain yösjän tarjoamisesta matkailijalle. Tärkeimmät tuotteet ovat aineettomia; kotimajoittajat myyvät mielihyvää, mielikuvia, elämyksiä, kulttuuria ja omaa arkeaan. Kotimajoitustyö on luonteeltaan lähellä uudentyypistä palvelutyötä, johon liitetään muun muassa työn aineettomuus, henkilökohtaisuus, tunteiden hallinta ja esteettisyys (ks. esim. Veijola ym. 2008).

Uuden työn kuvauksissa painottuvat tuotannon ja kulutuksen rajan hämärtyminen, talouden ja työn kulttuuristuminen. Uudessa immateriaalissa työssä kulttuurista ja kommunikaatiosta on tullut työn välineitä. Kulttuuriteollisuus onkin yksi nopeimmin kasvavia uuden talouden aloja. (Julkunen 2008, 140–141.)

Työn sosiologiien mielenkiinnon kohteena on usein palkkatyö (labor). Esimerkiksi Raija Julkunen rajaa *Uuden työn paradoksit* (2008) -teoksensa tutkimuskohteeksi

² Lapin kotimajoituksen mikrohistoriaa ks. esim. Paloniemi 2010.

palkkatyöntekijät, jotka määritelmällisesti ovat työnantajien ja näiden yritysten tai muiden organisaatioiden palveluksessa. Tässä tutkielmassa tarkastelen työtä hyvin laajassa mielessä, sisällyttäen siihen myös itsensä työllistämisen monet muodot sekä virallisten työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävän informaalin, palkattoman tai vaihtosuhteeseen perustuvan työn kuten kotityöt tai talkootyö (ks. esim. Giddens 2001). Anthony Giddensin (2001, 376) mukaan työ (work) voidaan laajasti määritellä sellaisten fyysistä tai henkistä ponnistusta vaativien tehtävien suorittamiseksi, joiden tavoitteena on tuottaa ihmisten tarpeita tyydyttäviä palveluita tai tuotteita.

Työelämän muutos kuvataan karkeimmillaan lineaarisena kehityksenä kotona tehtävästä agraarista, kokonaisvaltaisesta työstä teolliseen, mekaaniseen tehdastyöhön ja siitä edelleen paikasta irtaantuneeseen joustavaan, jälkitekolliseen työhön (ks. esimerkiksi Giddens 2001, 379). Agraarissa yhteiskunnassa työn katsotaan nivoutuneen osaksi koko elämää, sillä maaseudun tyypilliset työt edellyttivät jatkuvaa työteliäisyyttä aamusta iltamyöhään asti. Vasta teollinen kaupunkiyhteiskunta erotti työn ja vapaa-ajan toisistaan erillisiksi arkielämän sfääreiksi. Nyt jälkitekollisessa yhteiskunnassa työ on jälleen murroksessa. Vuoden 2009 sosiologipäiville kutsuttiin papereita työntutkimuksesta seuraavalla kuvauksella, jossa tiivistyy tämänhetkisen uuden työn keskustelun lukuisat suunnat:

Toistaiseksi voimassa olevan palkkatyön normi murenee reunoiltaan. Muu palkkatyö (pätkä-, kausi, vuokra- ja silpputyö, työllistämistyöt), erilaiset yrittäjyyden ulottuvuudet (freelancerit, mikroyrittäjät, apurahalla työskentelevät, samanaikaisesti useissa palkkatyösuhteissa olevat) ja informaalityö (harmaa työ, talkootyö ja sellainen ansioiden edellyttämä toiminta, josta ei suoraan saa korvausta) muodostavat yhdessä muiden tulolähteiden kanssa alati kasvavan systeemin, jota työelämän tilastot ja perinteiset työntutkimuksen analyysimenetelmät tavoittavat huonosti. Työelämän murrokseen liittyy monia sosiologisesti kiinnostavia ilmiöitä: rahan ja työvoiman globaali liike, uusi tieto- ja kommunikaatioteknologia, palvelusektorin kasvu, monitaitoisuuden ja persoonallisuuden vaatimusten lisääntyminen, kantaväestön ikääntyminen, sosiaaliturvan kattavuuden heikkeneminen, työvoiman polarisaatio, ammatti-identiteettien liudentuminen ja työn sekoittuminen ajallisesti, paikallisesti ja temaattisesti muuhun elämään. Työryhmään toivotaan papereita siitä, mitä tapahtuu, kun työelämän marginaali tunkee valtavirtaan. Kuinka isoista yhteiskunnallisista muutoksista on oikeastaan kysymys, jos työelämään liittyvät perinteiset luokitukset ja merkitykset muuttuvat? (Sosiologipäivät 2009, työn häilyvät rajat)

Kuvaus paljastaa nykytyön monenkirjavuuden. Perinteinen palkkatyön normi on saanut näkyvästi rinnalleen monenlaisia päällekkäisiä ja rinnakkaisia työn muotoja, kuten

vuokratyön, freelanceriuden ja erilaiset apuraha- ja hanketyöt. Pitkien työurien sijaan työelämä näyttää mosaiikilta, joka kootaan erimittaisista ja -tyyppisistä työsuhteista, monenlaisista koulutusjaksoista ja jaksoista palkkatyösuhteen ulkopuolella.

Yhteiskuntatieteellisissä keskusteluissa uuden työn ominaisuudet nähdään usein kielteisinä: uusi työ on aikarosvo, joka pakottaa työntekijät jatkuvasti vaihtuviin projekteihin, joihin siitä huolimatta täytyy omistautua koko persoonalla. Uuden työn eetos on sitä, että yhtäikaa on oltava kiinnostunut kaikesta ja toisaalta välinpitämätön kaikkea kohtaan. (Vähämäki 2003.) Mihinkään ei voi sitoutua liian pitkäksi aikaa, vaan on pysyttävä alati valmiina muuttumaan, vaihtamaan alaa, tarttumaan uuteen tilaisuuteen. Yleinen oletus on, että työ liukenee muuhun elämään, eikä ole enää ajallisesti ja tilallisesti erillinen saarekkeensa.

Uuden työn keskusteluissa palkkatyöhön liitetty työn ja muun elämän yhteenliukeneminen on ollut tuttua yrittäjille ja maaseudun töille jo ennen nykyistä työn murrosta. Siksi kotimajoitustyön näkökulmasta uutta työtä voidaan tarkastella myönteisessä(kin) valossa. Kotimajoituksessa työ on kietoutunut yhteen muun elämän kanssa, se on osa arjen kokonaisuutta. Kotimajoitusyrityksen arkea voi ajatella tilkkutäkinä, johon arjen tilkut on koottu kirjavaksi, mutta luontevaksi kokonaisuudeksi (tilkkutäkkimetaforan monikäyttöisyydestä ks. Vilkkonen 1997, 16). Kotimajoituksen arjessa ei välttämättä tarvitse ponnistella pitääkseen erilliset ”työn” ja ”elämän” saarekkeet yhtenäisenä kokonaisuutena.

Uusi palvelutyö

Uuden työn keskustelut kiinnittyvät Suomessa usein tietotyöhön tai projektimaiseksi muuttuneen työn mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Vielä tietotyötäkin leimallisempaa uudelle taloudelle ovat immateriaaliset palvelut, jotka kulutetaan ja tuotetaan välittömässä vuorovaikutuksessa. (Julkunen 2008, 141.)

Lapissa tämä uusi palvelutyö kietoutuu yhteen matkailun kanssa. Lapin yliopiston matkailututkimuksessa onkin kehitetty uuden palvelutyön teoriaa ja todettu matkailutyön olevan jopa paradigmaattinen esimerkki uudesta palvelutyöstä: ”Jousta, hymyile, huolehdi, hurmaa, osaa, jaksa ja verkotu. Pistä peliin naisellisuuden tai miehisyyden esitys tilanteen ja seuran mukaan. Työn tulos ei ole enää tavara tai palvelu, vaan elämys, joka synnytetään yhdessä asiakkaan kanssa.”(Veijola 2009.) Matkailutyössä, kuten muussakin palvelutyössä, työntekijän persoonalliset ominaisuudet ovat erottamaton osa työtä. Työ vaatii tekijältään tiettyjä esteettisiä, kehollisia ominaisuuksia, puhetapaa, asennetta ja

tyyliä. Työntekijän on siis paitsi osattava tehtävänsä, myös näytettävä ja kuulostettava oikealta. Työntekijän täytyy myös hallita tunteitaan ja mielialojaan ja osattava synnyttää asiakkaissa toivottu tunnetila, kuten esimerkiksi luottamus, tyytyväisyys tai innostus. (Veijola ym. 2008, 58; Julkunen 2008.)

Vuorovaikutus ja kommunikaatio ovat nousseet tärkeään asemaan kaikessa työssä. Uudessa vuorovaikutuksellisessa työssä luodaan ja manipuloidaan tunnetiloja, eikä työntekijän tuottavuutta mitata yksikköinä vaan asiakkaan tyytyväisyytenä. (Leidner 1999, Adkins 2005). Tätä vuorovaikutuksellista työtä kutsutaan usein tunnetyöksi. (Hochschild 2003, Veijola ym. 2008, 34–35.) Arlie Hochschildin kehittänyt tunnetyön käsite tarkoittaa sitä, että ihmisten kykyä tuottaa ja hallita tunteita käytetään hyväksi ansiotyössä. Hochschildin (2003, 147) määritelmän mukaan tunnetyön on täytettävä seuraavat kriteerit: 1) suora vuorovaikutus asiakkaan kanssa, 2) tunnetilojen luominen asiakkaalle ja 3) työnantajalla on oikeus kontrolloida työntekijänsä tunne-elämää. Kotimajoitusyrittäjien on toimittava omina, sisäistyneinä johtajinaan, ja manageroitava itse omia tunteitaan

5 ARKI LAPPILAISESSA KOTIMAJOITUSYRITYKSESSÄ

5.1 Arjen analyysi

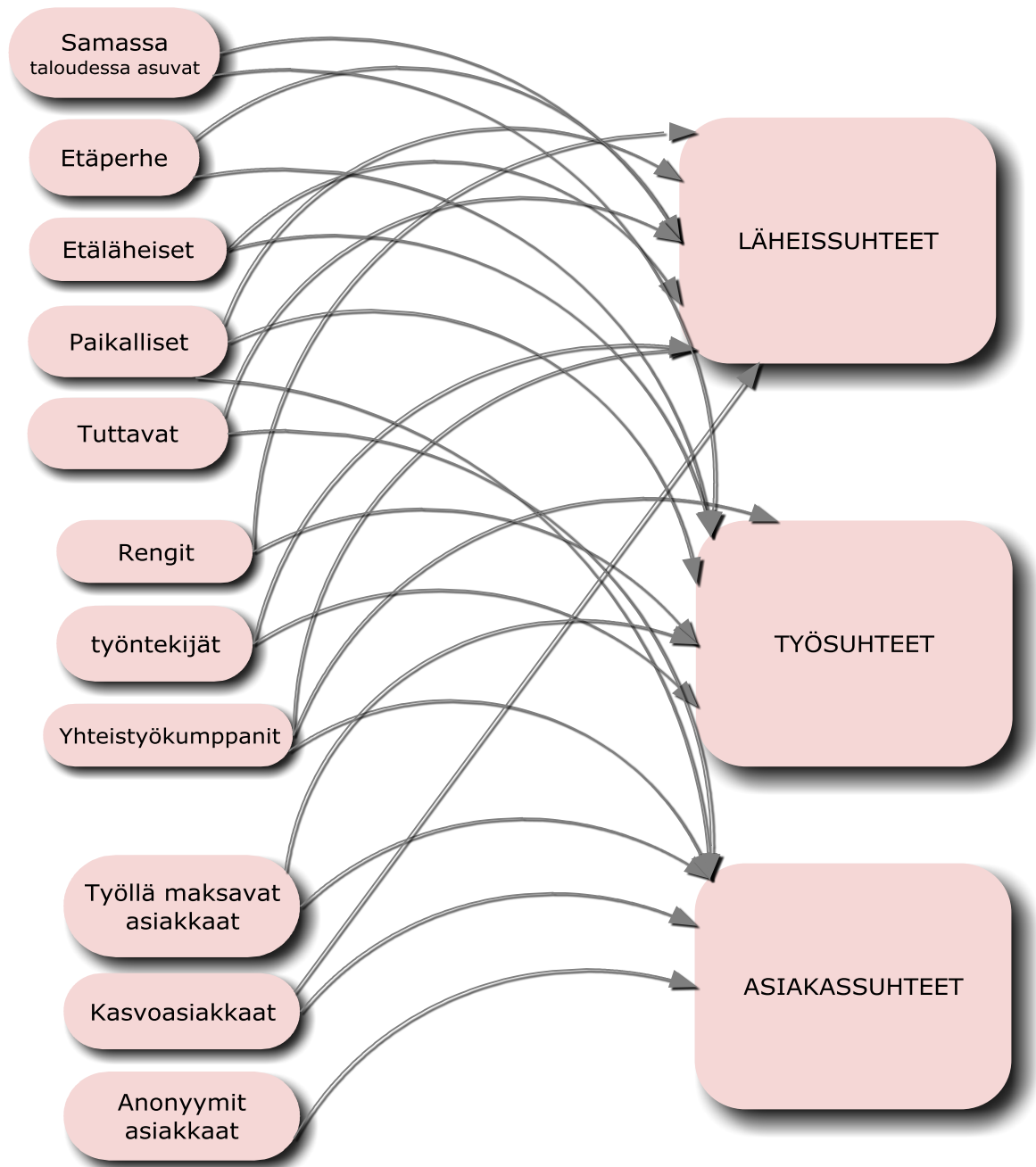
Ensimmäisessä analyysiluvussa olen tarkastellut kotimajoittajien arkea sisällönanalyysin avulla. Arjen kolme ulottuvuutta ovat toimineet analyysia ohjaavina taustajäsennyksinä.

Arjen sosiaalisen ulottuvuuden analyysissa olen etsinyt haastattelupuheesta kotimajoittajien arkipäivän sosiaalisia suhteita ja roolijakoja. Olen tehnyt jaottelun haastatteluaineiston perusteella ja liittänyt haastattelupuheessa esiintyneet toimijat sellaiseen kategoriaan, jossa ne ovat haastattelukontekstissa esiintyneet.

Tilallisen ulottuvuuden analyysissä tarkastelen miten isäntäperheen ja asiakkaan välistä etäisyyttä luodaan tilallisin keinoin. Käytän apuna Erving Goffmanin (1959) tulkintoja etualasta ja taka-alasta nähden ne jatkumon ääripäinä matkailututkimuksen klassikko Dean MacCannellin (1989) tapaan. Hän tulkitsee Goffmanin etualan ja taka-alan jatkumon ideaalityypisiksi ääripäiksi, joiden välille turistiset kulissit rakennetaan (MacCannell 1989, 101). Vaikka tilan jakoa julkiseen etualaan ja yksityiseen taka-alaan vahvistetaan arkkitehtuurisin ratkaisuin, rajanveto on kuitenkin ennen muuta sosiaalinen (MacCannell 1981, 101) On myös muistettava, etteivät tilanjaot ole muuttumattomia, vaan ne voivat olla hyvin tilannesidonnaisia ratkaisuja.

Arjen ajallisessa analyysissa kerään haastattelupuheesta ajankäyttöön liittyviä ilmauksia ja tarkastelen sisällönanalyysin avulla, millaisia toistoja ja rytmejä sekä ajallisia jäsennyksiä kotimajoittajien arkeen kuuluu. Nämä haastattelussa esille nousevat hahmotukset eivät toki ole ainoita arkea määrittäviä aikoja, ja haastattelukysymykseni ovat usein johtaneet keskustelun tiettyihin suuntiin.

5.2 Sosiaalinen ulottuvuus

Kuvio 1 Arjen sosiaaliset suhteet

Läheissuhteet

Samassa taloudessa asuvat ovat haastattelemissani kotimajoituksissa puoliset sekä alaikäiset lapset (jos heitä oli) ja yhdessä tapauksessa aikuinen lapsi puolisoineen. Yhtä lukuun ottamatta kotimajoittajat pyörittävät tai olivat ainakin jossain vaiheessa pyörittäneet majoitusyritystä yhdessä puolisonsa kanssa.

Lapsilla on aivan erityinen roolinsa kotimajoittajan arjessa. Perheelliset haastateltavani pitivät kotimajoitusta hyvänä elinkeinona juuri siksi, että se mahdollistaa perheen ja työn yhdistämisen. Yhdessä tapauksessa kotimajoitus olikin vain väliaikainen ratkaisu sen aikaa kun lapset ovat pieniä. Maaseudulla lapset ylipäätään on perinteisesti hoidettu kotona.³ Haastateltavani kehuu, että kun lapset ovat kotona, ei lapsia tarvitse lähteä viemään kesken aamu-unien tuiskuun ja pakkaseen, vaan ”ne saa jäähä onnellisina nukkumaan ko sie menet navettaan.” Kun työ ja koti ovat samassa tilassa, vanhemmat pystyvät joustavasti jakamaan lastenhoidon ja ansiotyön velvollisuudet.

Lapset solahtavat luontevasti matkailutyön arkeen. Aikuiset lapset osallistuvat yrityksen pyörittämiseen, ja pienimmätkin saattavat kulkea vanhempiansa kanssa jopa asiakasryhmien mukana. Lapset seurustelevat asiakkaiden kanssa, istuvat tulilla, marjastavat ja kalastavat, joskus jopa saunovatkin: ”Ne on semmoisia että ne tulee mukana joka paikassa. Ne on ollu rinkassa asiakasvaelluksillakin.”

Lapset ovat mukana kohtaamisissa asiakkaiden kanssa toisaalta käytännön syistä, mutta myös tuomassa henkilökohtaista sävyä kohtaamiseen ja korostamassa perheyrittäjien luonnetta. Lasten avulla yritys yhtäältä ”henkilöityy paremmin” ja toisaalta lasten läsnäolo muistuttaa, että asiakkailta edellytetään kunnioittavaa käytöstä.

Kotimajoitustyö voi olla lapsille rajoittavaakin: matkailusesongit sijoittuvat yleensä koulujen loma-aikoihin, joten vanhemmat ovat töissä silloin kun muut lomailevat. Esimerkiksi lomamatkat koulujen loma-aikoihin eivät vanhempien kanssa onnistu. Usein lapset joutuvat myös hyväksymään asiakkaiden tarpeiden menevän heidän omiensa edelle:

Kyllä ne tietävät että asiakas on aina ensiksi. Sitten ikävä tilanne on jos he on uimassa lämpimänä päivänä ja tulee asiakas, he joutuu kaikki lähtemään sieltä veestä ja tulemaan märkinä pyyheliinoissa sinne asiakkaan luo minun kanssa seisomaan.

Lapsista saatetaan toivoa myös yritykselle jatkajaa. Yhdessä yrityksessä toiminta oli siirtynyt jo ainakin osittain aikuisen pojan hoidettavaksi ja myös muista (lapsiperheiden)

3 Maaseudulla lasten päivähoitoon vieminen on yleistynyt. Myös minun aineistossani lapset olivat joillakin osan vuotta päivähoitossa.

haastatteluista saattoi aistia toiveen elämäntyön siirtymisestä seuraavalle polvelle.

Etäperheeksi olen nimennyt haastateltavan osana omaa perhettään pitämät ihmiset, jotka asuvat muualla, eivätkä siten ole fyysisesti läsnä jokapäiväisessä elämässä. He ovat kuitenkin mukana ajatuksissa ja puheissa. Etäperheeseen pidetään yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. He käyvät säännöllisesti kylässä ja heidän luokseen tehdään lomamatkoja.

Etäperhettä ovat kaukana asuvat perheenjäsenet kuten aikuiset lapset, omat vanhemmat, aikuiset sisaret ja heidän perheensä. Etäperhe ovat monille osa perheen ydintä, vaikka eivät asukaan samassa paikassa eivätkä aina ole biologista sukua. Joillekin haastateltaville perheeseen lukeutui pienen, normatiivisen ydinperheen lisäksi laaja sukulais- ja ystäväjoukko.

Haastateltavat saattoivat puhua perheestä paitsi suppeammassa sukulaismerkityksessä myös retorisenä keinona korostaakseen läheisiä suhteita joihinkin ihmisiin. Esimerkiksi eräät kotimajoittajat olivat tulleet niin läheisiksi alkuperäisen yhteistyökumppaninsa kanssa, että he pitivät näitä sukulaisinaan: ”[Lapset ovat] kasuneet yhdessä ihan pienestä. Ne on ku siskoja ja veljiä. Siellä on syntymäpäiviä ja mummon hautajaisia ja...”

Etäläheisiksi olen nimennyt haastateltavalle merkittävät ihmiset, jotka ovat ”lähellä sydäntä”, vaikka hekään eivät ole fyysisesti läsnä arjessa. Läheisiä ovat ”ystäväperheet”, ”hyvin läheiset perhetut” ”sydänystävät”, ”sielunsisaret ja -veljet.” Nämä ihmiset eivät koskaan ole asiakkaan asemassa, vaan he ovat kyläillessään omia vieraita, vaikka majoittuisivatkin asiakastiloissa: ”Meillä on omat ystäväperheet, jotka taas ei oo asiakkaita missään nimessä. He saattaa majoittuu mökeissä, mutta ne on sitten mejän kustannuksella.”

Vaikka etäläheiset eivät ole asiakkaita eivätkä (ainakaan haastatteluissa) työntekijöitäkään, he saattavat kuitenkin auttaa talon töissä talkooperiaatteella tullessaan kylään ja näin tavallaan korvata myös ylläpidostaan aiheutuvia kustannuksia.

Mulla on paljon ystäviä täällä, jotka yleensä... tai ne on tottunu siihen jo entisestä työpaikasta asti, että se on yleensä aktiivinen loma, että tehdään yhdessä jotain puutarhatöitä tai... rakennetaan jotaki tai siivotaan joku juttu ja sen jälkeen voidaan mennä vaikka pelaan paintballia tai kiipeileen tai muuta. Eli tää on paljon sellaista ystäväapua ja talkoohenkeä.”

Työnteko ystävien kanssa on kuitenkin enemmän hauskanpitoa ja yhteistä ajanviettoa kuin totista työtä.

Tänä kesänä ainaki oli jotenki semmoinen hirmu hyvä meininki tuolla – – . Oli mukava tehdä siellä porukassa hommia ja sitte ku on äänentoisto sisälle ja ulos niin sitten voi samalla bailata ja leikata nurmikkoo.

Toisaalta joskus kun oikein hyvä ystävä on tulossa kylään, saatetaan vierailu ajoittaa sellaiseen kohtaan, etteivät työt ole häiritsemässä tapaamista.

Paikallisiksi olen määritellyt ihmiset, joita yhdistää tilallinen läheisyys. Yhteys heihin on jatkuvaa kasvokkaista, fyysistä kohtaamista. Paikalliset ovat monenlaisissa, päällekkäisissä rooleissa suhteessa kotimajoittajiin: he ovat usein yhteistyökumppaneita, kuten siivoajat, keittäjät, poro- ja koirayrittäjät, mutta myös ystäviä ja toisinaan myös asiakkaita.

Esimerkiksi mökkejä alueelle rakentavat majoittuivat kotimajoituksiin rakennustyön ajaksi ja myös isojen juhlien ajaksi kyläläiset majoittavat vieraitaan majoitusyritykseen: ”Ja semmoista ihan paikallistaki, että jos on jollakin isommat syntymäpäivät tai häät tai muuta niin niitä majoittuu.”

Matkailusta elävissä kylissä paikallisesti syntyneet ystävydetkin saattavat olla lyhytaikaisia kohtaamisia, sillä sesonkityöläiset vaihtuvat joskus vuosittain:

Se on kyllä täällä semmoinen rankka juttu, että joutuu luopumaan tosi paljon, että ku tutustuu johonki ihmiseen, niin joutuu samalla tekemään semmoista eroproessia, ku suurin osa on sitten vain yhen tai kaks sesonkia ja... yleensäki just talvisesongin ja sit lähtee pois. Nyt just erittäin rakas ystävä on lähössä pois nyt tänä syksynä. Se on semmoista jatkuvaa eroa.

Kyläläisyys muodostaa myös kuvitteellisen yhteisön, johon tunnetaan vahvaa yhteyttä.

Tuttavat ovat ystävien ystäviä, läheisiksi muuttuneita asiakkaita ja muita haastattelupuheessa asiakkaan ja ystävä välimaastoon sijoittuvia ihmisiä. Suhteet näihin ihmisiin on vaikea määritellä. Toisaalta he ovat tuttuja, toisaalta eivät niin läheisiä, etteikö heitä voisi pitää maksavina asiakkaina. Ystävyuden ja asiakkuuden rajan vetäminen on Suomen kaltaisessa pienessä maassa hankalaa, jossa kaikki ovat jonkun tuttuja. Joskus tavallisista asiakkaistakin saattaa tulla hyviä ystäviä, jopa sydänystäviä. Kun asiakkuuden ja ystävyuden raja alkaa häilyä, rahanvaihto vaikeutuu:

[Asiakkaista] on tullu. Siis ihan oikeen tosissaan ystäviä. – – [S]e on omalla tavallaan ongelmaki. Koska sitten kun he on tulossa vieraaks niin se rahanvaihto on vaikeeta. Koska semmoiselta ihmiseltä ei oikein enää osaa ottaa rahaa, koska se on ihan kiva että hän tulee. Mutta toisaalta tietysti täytyy aina muistaa, et ku on pieni yritys, niin täytyy jollakin tapaa pitää järki kädessä. Esimerkiks meillä, sitä mä oon yrittäny, että esimerkiks omat tuttavat, en puhu oikein ystävistä vaan tuttavista jotka haluaa tulla, niin mä aina sovín että joo jos maksat ruokas, ei muuta. Että katotaan mikä se ruokakorvaus kulloinkin on..

Pienyrittäjän onkin oltava tiukkana, ja vaadittava korvausta muilta paitsi aivan lähimmiltä ystäviltä. Tämä haastateltava on ratkaissut ongelman niin, että hän pyytää kaukaisemmilta tuttaviltaan vain ylläpitokustannuksien verran, eikä siis ota lainkaan voittoa heidän käynneistään. Oletettavasti ainakin osa tällaisista asiakkaista korvaa palveluksen myöhemmin myös jollakin vastapalveluksella.

Työsuhteet

Rengeiksi olen nimennyt työntekijät, jotka eivät saa varsinaista rahapalkkaa työstään, vaan he saavat työnsä vastineeksi jotain muuta hyötyä. Tällaisia ovat esimerkiksi työharjoittelijat, työtä etsivät työttömät tai nuoret reppureissaajat, jotka saattavat asua pidempäänkin yhdessä paikassa ”vellipalkalla.”

No meillä on justinsa tällainen [--]liftari, joka on käyny pari kertaa olemassa jossain muualla ja tullu takasin ja sit on yks rakennusmies, joka on kans semmoisella, että ettii koko ajan muita töitä ja on tämmöisellä renkiperiaatteella. Sitten on... sitten on kaks harjoittelijaa.

Rengit saavat työpanoksensa vastineeksi työkokemusta, elämäkokemusta tai ihan vain ruuan ja majoituksen.

Työntekijöitä ovat sopimusperustaisessa työsuhteessa olevat, jotka saavat siis rahapalkan työstään. Tähän ryhmään voivat kuulua niin kyläläiset kuin joku perheenjäsenistäkin.⁴ Työntekijöitä oli haastattelemissani yrityksissä vähän. Huomattavasti yleisempää oli tehdä tarpeen mukaan yhteistyötä muiden alueen yrittäjien kanssa.

Alihankkijat ja muut yritykselle ostopalveluita tarjoavat yrittäjät olen nimennyt *Yhteistyökumppaneiksi*. Haastattelemissani yrityksissä oli yleistä ostaa tarvittavat palvelut alihankintana toiminimellä toimivilta yrittäjiltä. Esimerkiksi siivous, ohjelmapalvelut ja ruuanlaitto sekä sesonkiapu voidaan ostaa ostopalveluna.

Ostopalveluiden käyttäminen mahdollistaa suuren jouston, koska kuluja tulee vain silloin kun on tehtävää työtäkin. Yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi poro- ja koirayrittäjät sekä toiminimellä työskentelevä siivoaja ja keittäjä. Olen määritellyt yhteistyökumppaniksi myös ”kontaktit”, joilla haastateltava tarkoitti matkailualan yhteistyökumppaneita, jotka markkinoivat yritystä eteenpäin asiakkailleen. Kontakteja ovat myös suhteet isoihin instituutioihin, joiden kautta tulee asiakkaita.

⁴ Yksi haastateltavistanikin oli työsuhteessa yritykseen, vaikka hän olisi halutessaan voinut olla osakaskin.

Asiakkuussuhteet

Työllä maksaviksi asiakkaiksi olen määritellyt sellaisten asiakkaiden ryhmän (jota esiintyi vaihtelevasti haastattelemissani paikoissa), jotka korvaavat työllään saamansa palvelun. Toisin kuin rengit, he ovat kuitenkin enemmän asiakkaan kuin työntekijän asemassa. Esimerkiksi etäisemmät tuttavat saattavat tulla lomailemaan ja maksavat ainakin osan kustannuksista talkoilemalla.

Me ollaan pidetty... tai oikeestaan koitettu pitää sillain että mailla on talkooihmisiä, silloin voi asuu tai tehään yhdessä ruokaa tai tämmöistä.

Myös täysin vieraat asiakkaat voivat joskus maksaa oleskelustaan epävirallisesti työllä, vaikka työnteon hyöty ei välttämättä olekaan suhteessa kustannuksiin. Esimerkiksi eräässä yrityksessä oli usein pidempiaikaisina vieraina ulkomaalaisia opiskelijoita, jotka kuittasivat ylläpitonsa työllä:

On niinku sovittu, että hän kuitenkin jollain tavalla auttaa noissa koirahommissa, että sillä tavalla lomansa kuittaa. Että näitähän ei voi sanoa, että nää on mitään työihmisiä.

Tällaiset asiakkuussuhteet, joiden taloudellinen hyöty on olematon, ovat usein sosiaalisin perustein syntyneitä. Taustalla saattaa olla esimerkiksi myötätunto hankalassa tilanteessa olevia ja uusia kokemuksia kaipaavia nuoria kohtaan. Nuorista voi myös olla iloa ja seuraa: ”Ja totta kai tämmöinen nuori, joka haluaa oppii kauheesti, niin sehän on ihan kiva, koska siinä voidaan kouluttaa omia koiria samalla (nauraa) ja opetella niitä niksejä.”

Kasvoasiakkaita ovat asiakkaat, joihin on rahavälitteinen, mutta kuitenkin henkilökohtainen suhde: heidät kohdataan yksilöinä ja tunnetaan nimillä. Nimien tunteminen häivyttää suhteen rahavälitteisyyden ja antaa vaikutelman kodinomaisesta, yhteisöllisestä suhteesta. Aineistossani esimerkiksi itsenäisesti matkustavat perheet, pitempään pysyvät vieraat tai vuosittain saapuvat kanta-asiakkaat ovat kasvoasiakkaita: ”[E]simerkiksi yks japanilainen on ollu varmaan jo kahdeksan vuotta, joka tulee joka syksy ennen joulusesonkia, joka vuokraa koko paikan ja on siellä pimeessä, kattoo revontulia ja sitten siellä käydään vaan lämmittämässä.” Joskus pidempään asuvista asiakkaista saattaa tulla jopa osa omaa ystäväpiiriä.

Hyvä esimerkki kasvoasiakkaista ovat ”perheenjäsenasiakkaat”, millä nimellä haastateltava kutsui asiakkaita, jotka asuvat talossa pitkään, perheen tavalliseen arkeen osallistuen:

VK: Niin onkse tavallista että hän [asiakas] esimerkiksi tiskasi? Onko se tavallista että asiakkaat tekee tämmöiset hommat siellä ite?

H: Niin no se riippuu tietysti että mitä asiakkaita...

VK: Niin no ei jotku talvipakettilaiset (naurua)...

H: Ei varmasti tiskaa. Mutta nää on niitä niin sanottuja perheenjäseniä. Niin jos ne haluaa tiskata niin ne saa tiskata. – – Et ne... siis ku ne kokee sen et on perheenjäsen.

Perheenjäseniasiakkaat saattavat olla avuksi käytännön töissä, vaikka he ovatkin maksavia asiakkaita, joilla ei ole varsinaista velvollisuutta tehdä mitään. Esimerkiksi koiratarvikkeita tekevän kotimajoittajan asiakkaat halusivat sadepäivänä auttaa kankaiden leikkaamisessa. Tällaista apua ei olisi asiakkaalta voinut pyytää, mutta jos he itse haluavat auttaa, heistä voi olla sekä apua että seuraa monotonisessa työssä.

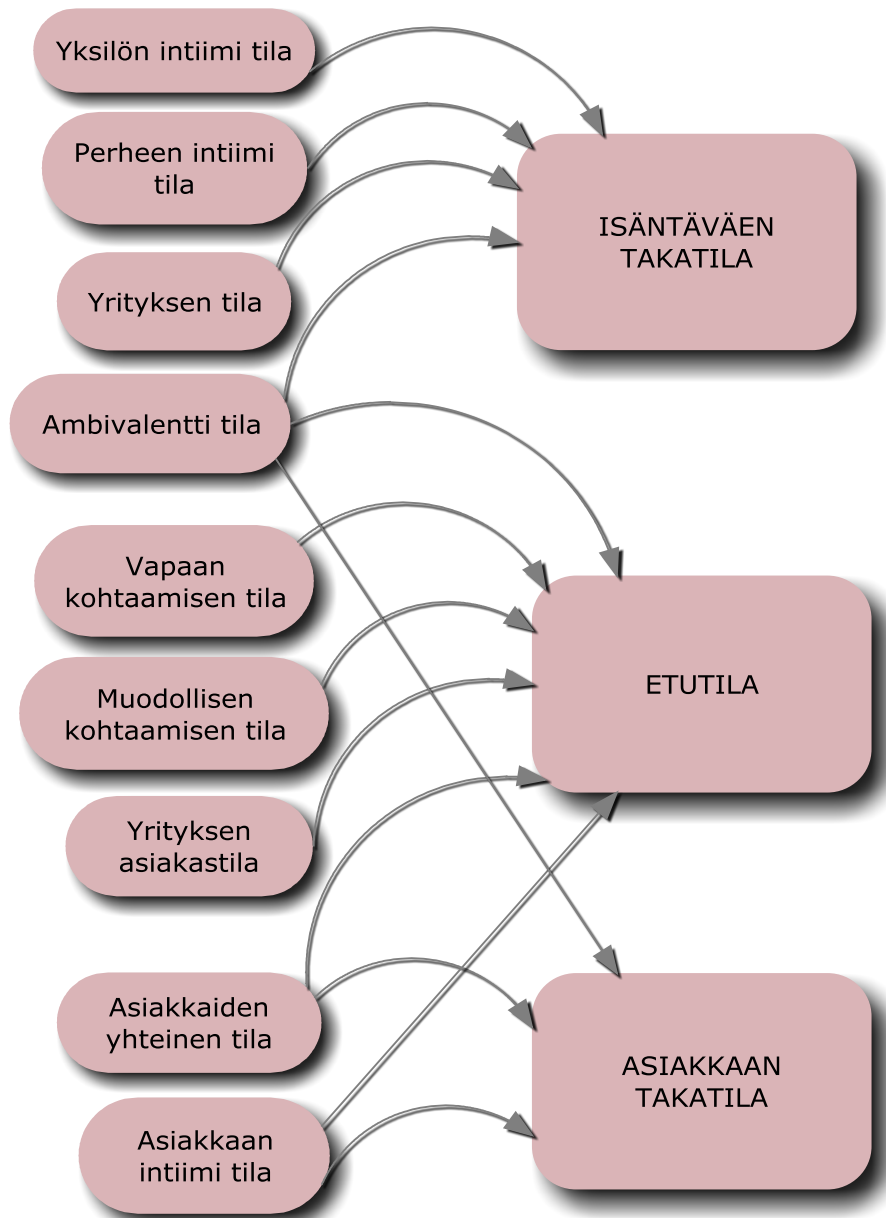
Anonyymeiksi asiakkaiksi olen nimennyt sesonkimatkalaiset, jotka tulevat usein jonkin muun yrityksen (esimerkiksi safariyritys) kautta suurina ryhminä, ja joille tarjotaan tarkkaan tuotettuja ohjelmapalveluita ilman henkilökohtaista kohtaamista. Anonyymeistä asiakkaista puhutaan koko ryhmän nimellä: ”Safariryhmät”, ”britticharterit”, ”venäläiset charterit.” Lapin matkailussa talvi, etenkin joulunseutu, on anonyymien asiakkaiden aikaa ja kevättä kohden suhteet asiakkaisiin alkavat muuttua henkilökohtaisemmiksi kohtaamisiksi.

Ohjelmapalveluiden tuottaminen isoille ryhmille voi olla yksitoikkoista ja puuduttavaa, ja monet haaveilevat haastavammista ja henkilökohtaisemmista asiakkaista:

Se on meidän unelma, että saatais erityisryhmiä. Vaikka ne ei tuota niin hyvin, niin niistä saa suolaa elämään. – – Niinku nämä tämmöset pitkäkestoiset, että on vaikka luokassa huono ryhmähenki ja sitä ruvetaan parantamaan tai... tai kehitysvammaisten kanssa tehään työskentelyä ja motoriikkaa parannetaan, niin ne on sitten semmoisia erilaisia. Niistä saa semmoisen hyvän olon itelle.

Asiakkaiden jatkuva vaihtuminen, kohtaamisen pinnallisuus ja työn liukuhihnamaisuus johtavat jatkuvassa toistossaan kyllästymiseen. Pitkäkestoisemmat asiakkuussuhteet, kuten erityislapset tai koulu- tai työyhteisöt olisivat taloudellisesti vähemmän kannattavia, mutta työn sisällön kannalta mielekkäämpiä.

5.3 Tila ja etäisyys

Kuvio 1 Arjen tilallinen ulottuvuus.

Isäntäväen takatila

Yksilön intiimiä tilaa ovat paikat, jotka ihminen kokee ikiomikseen. Niillä saattaa olla jotain erityistä merkitystä tai ne ovat vain paikkoja, jonne vetäytyy kun haluaa hetken omaa rauhaa. Varsinkin lapsille oli usein järjestetty omat huoneet ja aikuisille työhuoneet. Muita omia, merkityksellisiä tiloja haastatteluissa tuli esiin suo, jossa haastateltava kävi

itseksensä kävelemässä sekä pihamaalle ripustettu ”ajatteluriippumatto.” Myös yrttitarha, kasvimaa ja lasten mansikkaruukut olivat tällaisia palasia itselle rajattua maailmaa:

[Lapset] esittelivät minulle omat mansikkapaikkansa: jokaisella lapsella oli oma mansikkapensasruukku, jota he hoitivat ja jonka hedelmät he saivat syödä itse. (Ote kenttäpäiväkirjasta, VK)

Perheen intiimiksi tilaksi olen nimennyt yksityiset alueet, joihin asiakkaille ei ole pääsyä, ja jossa perheenjäsenet viettävät yhdessä aikaansa. Tämä tila on varsinainen goffmanilainen taka-ala. Haastattelemassani yrityksessä yksityistä tilaa ei ole rajattu kyltein, vaan se on hienovaraisemmin tilallisin ratkaisuin ilmaistu:

Meillä on ollu aidat, jotka on vasta viime viikolla purettu pois. Semmoinen niinku kivipolkuaita, ja samoin takana. Se on niinku rakennuksen ajaksi purettu pois. Se on minusta ihan riittävä yksityisyys. Ei siinä tarvi laittaa mitään kylttiä, se on selvää että se on yksityinen.

Usein asuintilat ovat joko kokonaan erilliset tai erillisellä sisäänkäynnillä erotetut. Kun majoitustilat olivat samassa rakennuksessa kuin asuinkotikin, oli käytävästä olohuoneeseen kulkeva liukuovi merkinä yksityisestä tilasta. Kun liukuovi oli kiinni, se viestitti asiakkaalle, ettei perhettä saanut häiritä: ”Laitoin nuo väliovet kiinni vaan, että täällä ei oo kukaan kotona.”

Yksityisen puolen intiimiyttä ei tarvitse jatkuvasti korostaa, koska ero tehdään selväksi heti asiakkuussuhteen aluksi: ”Silloin kun vieraat tulee niin silloin esitellään ne tilat ja kerrotaan mitä missäkin on. Ja sitten tosiaan sanotaan, että sitten toisella puolen on meän oma asunto.”

Myös katkelma kenttäpäiväkirjastani osoittaa, että yksityinen puoli erotetaan monesti myös toiminnalla enemmän kuin ulkoisin merkein:

Menemme sisään. [Isäntä] menee talon vasemmanpuoleisesta ovesta, minä meinaan seurata häntä, mutta hän viittilöi minua menemään sisään talon oikeanpuoleisesta ovesta. Tuolla on siis jotain, jota ei ole tarkoitettu vieraiden silmille? Yksityisalue, pääsy kielletty. Ovissa ei tosin lue mitään, en tunnista julkista ja yksityistä puolta.

— — —

Menen [sisäkautta] kurkkaamaan yksityiselle puolelle. Siellä [haastateltavalla] on oma työhuone ——. Siellä on myös olohuone ja pieni keittiö. Kaikki siistiä, mutta tavaraa on enemmän kuin toisella puolella. En uskalla mennä pidemmälle, mutta epäilemättä jossain on myös makuuhuone. (Ote kenttäpäiväkirjasta, VK.)

Sisäkautta kulkiessa yksityinen ja julkinen puoli olivat käytännössä yhtä tilaa, ne erotti toisistaan vain käytävä, jonka ovi on aina avoinna. En silti rohjennut ulottaa

tutkimusmatkaani keittiötä pidemmälle yksityiselle puolelle. Myös asiakkaat saattavat käydä tiedustelemassa jotain tai katsomassa vastasyntyneitä koiranpentuja, mutta suurin osa kunnioittaa minun tavallani näkymätöntä rajaa yksityisen ja julkisen puolen välillä. ”Yleensä ihmisillä on semmoinen tietynlainen kunnioitus, ettei koko ajan... Ymmärtäähän jokainen että tarvii omaa aikaakin.”

Aina ei pelkkä hienovarainen vihje riitä osoittamaan missä kulkee raja yksityisen ja julkisen tilan välillä, siitä kertoo seuraava sylkemisepisodei, jonka seurauksena nuori äiti joutui aitaamaan osan pihasta selvästi oman perheen käyttöön:

[S]e oli eka kesä ku mä satuin olemaan täällä sisällä ku joku asiakas... – – niitä oli miehiä paljon ja ne käveli tuolta – – meidän pihan poikki, eli tuosta jotenki ne oikas tuosta meidän pihan ohi ja sitten ne mokomat vielä sylkäs justiin tuohon ikkunan alle. Siellä missä mie olin ollu lasten kanssa, meillä oli peitto levitetynä – – Se oli inhottavaa, että joku voiki niinku... silloin se ei ollu riittävästi. Silloin minä että nyt tämä loppuu. Että meil oli piha-alue, joka minun mielestä oli aika selkeä jo silloin, että meil oli tuolit ja meil oli pöytä ja aurinkovarjoja ja leluja. Minusta se oli hyvin selkeää. Tietysti mä olin ottanu sen peiton sisään ku mä olin tullu. Että ne kävelee sen läpi ja vielä sylkee. Minusta se oli kauheaa. Että nyt me tarvitaan kyllä raja tässä, aita pantiin sitten pystyyn. Mutta nyt meillä on selkeästi oma piha, joka ei oo kaikkien käytössä.

Kun yksityisen alueen merkeiksi eivät riittäneet hienovaraiset esineet, oli oma alue rajattava järeämmin keinoin aitaamalla asuintalon ympäröivä piha-alue.

Yrityksen tilat ovat sellaisia alueita, jotka kuuluvat selvästi yritykselle. Ne ovat siis pelkästään ansiotyöhön liittyviä tiloja (eivät siis ole perheen käytössä), mutta joihin asiakkailla ei ole pääsyä. Tällaisia tiloja on useimmiten erillinen toimisto- tai työhuone. Myös navetta voidaan laskea tähän kategoriaan, vaikka se ei suoranaisesti olekaan matkailuun liittyvän yrityksen aluetta. Tilan tulkitseminen yksiselitteisesti yrityksen tilaksi voi olla hankalaa ja tilannesidonnaista: Esimerkiksi koirahäkit voidaan katsoa yrityksen alueeksi. Kuitenkin niille haastateltavalleni, joilla oli koiria, koirat olivat paitsi tulonlähde myös tärkeä yksityiselämän harrastus. Siten vaikka koirat häkkeineen ovatkin yrityksen omaisuutta, ne ovat myös mitä suurimmassa määrin omaa tilaa: ”Koirat-alueet ovat minun ikiomat, melkein voisi niin sanoa. Kyllähän me ne jaetaan... siis niinku perheen... ja on ne myös yrityksen”

Ambivalentti tila muuttuu tarvittaessa asiakkaiden käyttöön sopivaksi tai yksityiseksi tilaksi. Esimerkiksi aamiaismajoitusyrityksessä lastenhuoneesta ja työhuoneesta voidaan tarvittaessa tehdä asiakashuoneita:

Välillä me annetaan [miehen työ-] huonetta, et se koettaa saada asiakkaat tietyille päiville ja sit jos on joku ruuhkapiikki niin se [--] annetaan majoituskäyttöön. Et on sekin huone. Me ollaan hyvin joustavia. Nyt me ei olla enää niin joustavia ku aluksi, et me ollaan alettu vähän laiskistuu, ettei jakseta enää niin paljon rehata ja kantaa ja vaihtaa ja muuttaa joka välissä.

Haastateltavan perheen on täytynyt joustaa majoitusyritysten tarpeiden mukaan, mutta lasten kasvettua isommiksi ja majoitusyrittämisen ensi-innostuksen vähennyttyä oman perheen mukavuus on mennyt asiakasmäärien edelle. Kodissa ei ollut muutenkaan ollut selvästi rajattua yksityistä tilaa, ennen kuin lapset olivat alkaneet vaatia selkeämpää etäisyydenottoa asiakkaisiin:

Ne rupes jotaki jännittämään ja mä olin varma että se liitty niihin asiakkaisiin. Ne vähä anto semmoista palautetta, ettei yhtään tykkää, että on edes niitä asiakkaita. Sen jälkeen me muutettiin sitten niitä käytäntöjä, että me oliin oikeestaan aina tarjottu aamupala tässä olohuoneessa. Pidetty sitä epätoivosesti siistinä, lelut oli... lapset paljon leikki vielä olohuoneessa. Se oli tietenki vähän raskasta äidin näkökulmasta, ja sitten ku lapset alko vierastaan tota asiakashommaa, niin me vaihdettiin niin, että me viiään tarjottimella ylös se aamupala.

Haastattelukatkelmasta käy ilmi ambivalentin tilan ongelmallisuus: kun tila jakaa intiimin tilan ja etualan funktiot, sitä on pidettävä paraatikunnossa siivoten jokapäiväisen elämän jälkiä jatkuvasti pois silmistä. Ambivalentti tila edellyttää siis jatkuvaa huoltamista ja ylläpitämistä, siivoamalla säilytetään tilan järjestys. Kun tila päätettiin muuttaa yksityisemmäksi, vapautui haastateltava siivouspaineista. Vaikka olohuone nyt onkin perheen käytössä suurimman osan ajasta, se muunnetaan asiakaskäyttöön esimerkiksi silloin, kun on katettava aamiainen isommille seurueille.

Etutila

Vapaan kohtaamisen tiloja ovat alueet, jossa asiakkaat ja yrittäjät voivat molemmat liikkua ja seurustella vapaasti. Pihamaa on paras esimerkki vapaan kohtaamisen tilasta:

Oikeestaan me halutaan, että se tapaaminen olis mieluummin ulkona, vaikka pihalla, että meidän yksityisalue pysyy yksityisenä. – – Me puhutaan heidän kanssa, ja jos mie olen hoitamassa lapsia rannalla ja he tulee keskustelemaan. Se on semmoista small talkia.

Yhdessä vierailemassani paikassa myös ruokailutila toimi vapaan kohtaamisen tilana. Se oli eräänlainen välitila kotimajoittajien oman yksityisen puolen ja asiakkaiden yksityisten tilojen välillä. Ruokapöydän viereen oli levitetty lähialueen turistikohteiden mainoksia sekä omia esitteitä, joten epäilemättä ruokapöytä toimi myös vastaanottotiskinä ja siten ruokailuhuoneen nurkkaus virittyi tarvittaessa myös muodollisen kohtaamisen tilaksi.

Muodollisen kohtaamisen tilat ovat tiloja, joissa isäntäväki ja asiakas toimivat eniten rooleistaan käsin. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi sisäänkirjautumisen sisäänpääsyneuvottelutilanne, turvaohjeiden antaminen tai isolle ryhmälle vedetty aktiviteetti. Muodollisen kohtaamisen tiloja ovat esimerkiksi vastaanottorakennukset tai asiakkaiden tilat. Muodolliseen kohtaamiseen erikseen varattuja tiloja ei puhtaana ollut kuin kahdessa haastattelemassani yrityksessä, joissa oli erillinen vastaanottorakennus. Yleensä muodollista kohtaamista, esimerkiksi sisäänkirjautumista, varten oli varattu jokin nurkkaus ruokailuhuoneesta tai muusta yleisestä tilasta.

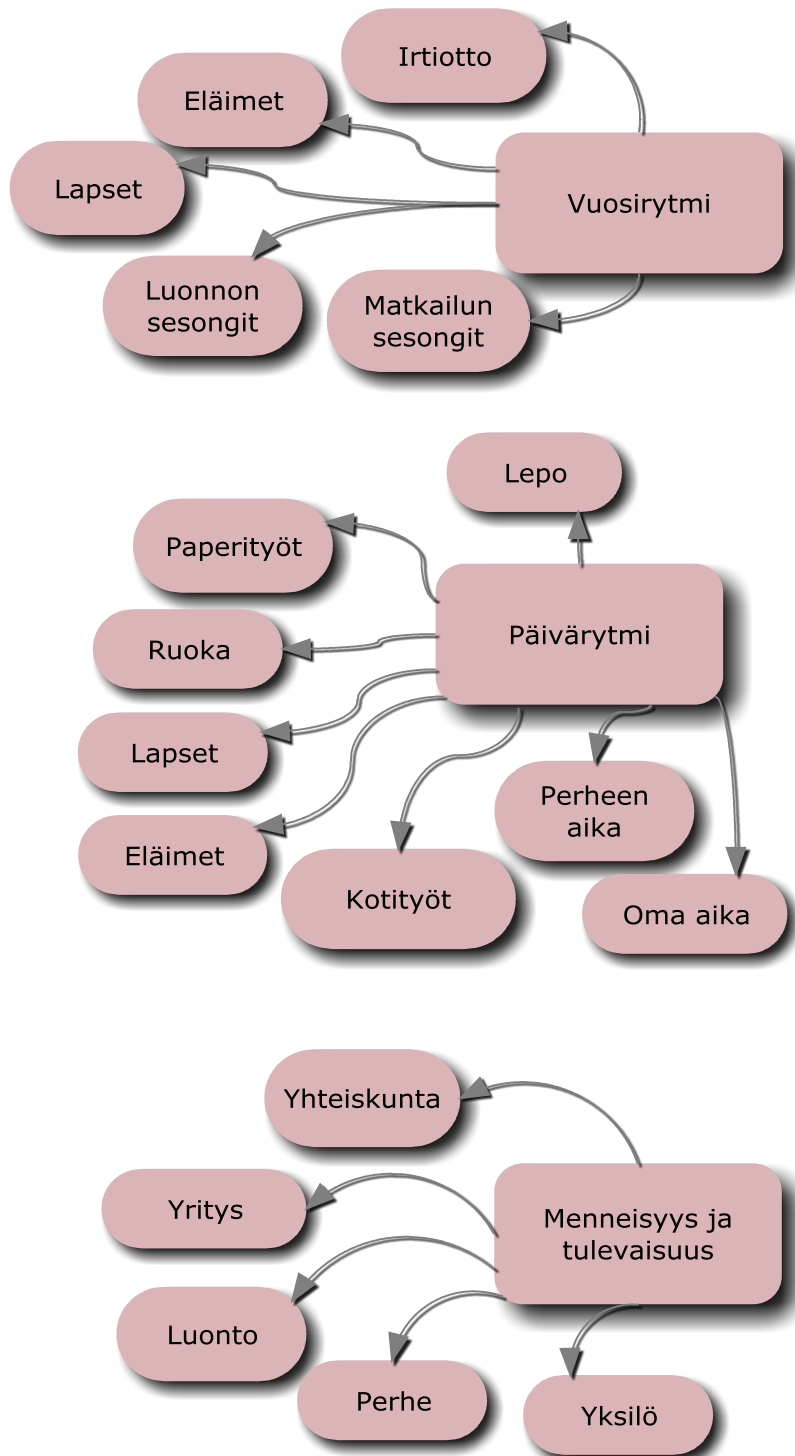
Yrityksen asiakastiloiksi olen nimennyt tilat, jotka haastateltavat itse ovat haastattelussa tai sen aikana piirtämässään kartassa määritelleet asiakkaiden tiloiksi, mutta joihin asiakkailla ei kuitenkaan ole pääsyä yksin ilman isäntäväen lupaa. Tällaisia ovat esimerkiksi ravintola, joulupukin maja ja erilaiset aktiviteettitilat. Nämä etualan tilat ovat näyttämönomaisia; siellä on kulissimainen sisustus (esimerkiksi jouluteema tai lappilaisuus) eikä tiloja käytetä muuhun kuin asiakkaiden palveluun.

Asiakkaiden takatila

Asiakkaiden yhteisiksi tiloiksi olen nimennyt sellaiset asiakkaille varatut tilat, joihin he voivat kokoontua yhdessä viettämään aikaa. Esimerkiksi ruokailutilat ja erilaiset aulat ovat tällaisia asiakkaiden tiloja.

Asiakkaiden intiimeiksi tiloiksi olen nimennyt sellaiset asiakkaille varatut tilat, joita omistajat eivät itse käytä lainkaan, kuten esimerkiksi erilliset majoitusmökkit, asiakas wc tai asiakaspaikoitus. Asiakkaiden tilat mahdollistavat asiakkaiden yksityisyyden ja etäisyydenpidon isäntäväkeen, siten ne ovat tavallaan taka-aloja. Ne ovat kuitenkin yrittäjien näkökulmasta edustustiloja, jotka on pidettävä siisteinä ja kauniina ja jotka viestivät asiakkaalle yrityksen arvoja ja luonnetta.

5.4 Arjen aikakerrokset

Kuvio 2 Arjen ajat.

Vuodenkierto

Kotimajoitusyrityksissä eletään voimakkaasti vuodenkierron mukaan. Jokainen vuodenaika tuo mukanaan erilaiset päivärytmit, asiakkaat ja haasteet.

Esimerkiksi ruskalle tulee ihmisiä, jotka ottaa sekä majoituksen että aktiviteetteja ja sitten talvella on sitten oikeestaan eniten aktiviteetteja ja sitten kesällä tulee paljon semmoisia, jotka tulee vaan majoittumaan tai sitten semmoisiin yksittäisiin juttuihin.

Vuosirytmien määrittelevät matkailun sesongit, jotka perustuvat toisaalta osittain luonnon rytmeihin, ihmiset tulevat mm. poimimaan marjoja, hiihtämään, kalastamaan tai ”ruskalle”, ja osittain kulttuurisesti määrittäneisiin ajankohtiin kuten koulujen lomiin, joulun, pääsiäiseen ja vappuun.

Keski-Lapissa, jossa kaikki tutkimani yritykset sijaitsevat, sesongin huippukohtia ovat joulunseutu ja kevään hiihtosesonki⁵:

Koko joulukuun aatolle asti on brittichartereita ja sitten on venäläiset charterit ja venäläisten joulu ku heillä on vähän myöhemmin tuo joulunvietto. Eli se on kaikista hektisin, silloin on päivät alkaa aika aikasin ja loppuu tosi myöhään. On semmoista kymmentä tuntii, kahtatoista tuntii. Ja riippuu ihan siitä miten on myyty lentoja että miten ne työpäivät menee. Mut että lomapäiviä ei oo joulukuussa eikä tammikuussa. Tai tammikuun puolenvälin jälkeen voi olla. Mut se on semmoista että silloin tehdään ylitöitä paljon.

Joulun aikaan tulevat suuret ulkomaiset ryhmät, jotka työllistävät varsinkin ohjelmapalveluita tarjoavat kotimajoittajat lähes koko vuorokaudeksi: ”Kiireisimpänä päivänä se [mies] on aamukuudesta siihen puoli yhteen [yöllä]... niinkö siihen aamuun asti jaloillaan tekemässä siellä.”

Joulun jälkeen kiire hiukan helpottaa pääsiäiseen asti, ja vappu on maaginen rajapyykki, jonka jälkeen talvimatkailu lopullisesti päättyy:

Nyt viime vuonnakin oli koko ajan, mutta se on semmoista mukavaa, että tulee pieniä porukoita tulee sit siinä tammikuun ja pääsiäisen välissä. Sitten pääsiäisenä on hirveesti ihmisiä. Ja sit vapun jälkeen tulee semmoinen, että yhtäkkiä niinku... Vappuna on vielä ihan täynnä ihmisiä, ja sitten on seuraavana päivänä ihan tyhjää.

Vapun jälkeinen kelirikon aika ennen varsinaisen kesän alkua, on hengähdystauko, jolloin ”katotaan vähän mitä on ollut ja kelataan vähän taaksepäin” sekä korjataan, pestään ja

⁵ Joulun uusia vuosi on ulkomaisten matkailijoiden osalta pääsesonki, kotimaisten matkailijoiden osalta hiihtokausi maaliskuusta pääsiäiseen (Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008, 19). Joillakin Lapin alueilla, esimerkiksi Tornionjokilaaksossa ja Ylä-Lapissa, kesäkuukaudet ovat kalastusturismin vuoksi tärkeä sesonki.

inventoidaan varusteita hektisen talven jäljiltä. Useimmat haastateltavani pitivät pidemmän loman joko heti vapun jälkeen keväällä tai syksyllä ennen joulusesongin alkua.

Kesäaika on useimmissa majoitusyrityksissä melko hiljaista ja se käytetäänkin usein edellisestä talvesta palautumiseen. Monissa yrityksissä myös kesä on ”semmoista rakentamisen ja paperitöiden aikaa. Tehdään semmoista mitä talvella ei oo keritty.”

Maaseudun pienyrittäjän toimeentulo tulee usein pienistä lähteistä, ja siten niinä aikoina kun matkailu ei työllistä kokopäiväisesti, voi keskittyä muihin töihin. Esimerkiksi yksi haastateltavani tasoittaa matkailusesonkien väliin jäävien aikojen taloutta valmistamalla syksyisin koiratarvikkeita ja pitämällä kesäisin koirahoitolaa.

Kesän asiakkaat ovat yleensä pieniä porukoita, perheitä tai yksittäisiä matkailijoita, jotka haluavat vain majoittua, eivätkä niinkään käytä ohjelmapalveluita. Jos talvi on hektistä aikaa, se on kuitenkin kaikessa kiireisyydessään ennustettavaa: ryhmät on sovittu ja varattu etukäteen. Kesäasiakkaat puolestaan ovat usein satunnaisia ohikulkijoita, joiden varalta on jatkuvasti päivystettävä. Jatkuva läsnäolokin voi tuntua raskaalta:

[T]ässä on oltava niin lähellä, että ovikello kuuluu tai näkee että joku on ajanut tuohon parkkipaikalle. Että se on aika sitovaa tämä kesä. Että täällä joutuu aina olemaan paikan päällä. Kun taas talvella kun tulee ryhmät, ne tulee vain... ne tulee sovittuna aikana tai tekee varauksia. Harvoin tulee ilman varausta. Me aina tiedämme milloin tässä on ihmisiä milloin ei. Silloin... sekin on omalla tavallaan työläs se talvi, mutta siinä on välipäiviä talvella, me voitais mennä koko perhe Rovaniemelle ostoksille... tai jonnekin muuallekin, me voitais ajaa viikonlopuksi – – kaverien luo.

Kesäsesonki huipentuu ruskaan. Kun olin elokuun lopulla haastattelumatkalla, oli ruskamatkailusesonki pian alkamassa. Ruskan jälkeisen rospuuton aikaan kerätään vielä hetki voimia ennen haastavimman joulukauden kiireitä: ”Ennen ku talvisesonki todella alkaa niin kyllä täytyy henkireikä löytää molemmille.”

Lepohetket ja hengähdystauot työntäyteisestä arjesta sijoittuvat vuodenkierrossa usein luonnon sanelemina kelirikon aikaan. Kevään kelirikon ja ruskanjälkeisten loskakelien aikaan ei asiakkaita mielellään oteta, koska sääolosuhteet ovat huonot, ja muutenkin liikkumiset vähissä. Kevään ja syksyn hiljaiset viikot mahdollistavat myös pidemmät lomareissut esimerkiksi ulkomaille.

Lokakuulle mie oon miettiny, että mie pidän viikon loman silloin. Silloin kun on hiljaisempaa ennen kuin alkaa joulusesonki. Ja sitten me oltiin pojan kanssa Espanjassa kaks viikkoa vapun jälkeen kun oli hiljaisempaa.

Kaikki haastateltavani olivat joko juuri käyneet matkoilla keväällä tai suunnittelivat

matkaa vielä syksylle ennen joulusesongin alkua. Matkailuyrittäminen kääntääkin loma-ajat nurinkuriseksi, koska töitä on eniten juuri silloin, kun muut ovat lomalla: ”Tietysti se on harmi vaan, että silloin kun on parhaimpia kelejä, silloin on kiireisimmät päivät.”

Myös perhehistoria saattaa synnyttää ihan omia irtiottotraditioita. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa yrityksessä perhe piti vapaapäivän kesken sitovan kesäsesongin juhlistaen vanhempien hääpäivää:

Kesällä me ei päästä mihinkään. Yks päivä vain, se on hääpäivä – – . Me mennään kaikki... me kävellään lammelle tuonne toiseen päähän. Tuossa kodassa. – – Tai jos tuntuu että se on kauheen vilkas päivä tai keli on hyvä me ei mennä edes niin kauas vaan tuohon koiratarhan viereen laavulle ja sieltä näkee parkkipaikalle jos joku tulee.

Kulttuurisesti merkittävät juhlapäivät voidaan myös päättää pitää vapaina esimerkiksi lasten vuoksi, vaikka kysyntää olisikin. Esimerkiksi jouluaatto tai joulupäivä saatetaan pyhittää oman perheen joulunvietolle, vaikka se on koko vuoden huippusesonkia.

Päivärytmi

Matkailuyrityksen arjessa viikot eivät jakaudu normaalityöajan⁶ rytmiin arkipäivineen ja viikonloppuineen. Töitä paiskitaan juuri silloin kun muut ovat vapaalla, eli viikonloput ja loma-ajat ovat työntäyteisimpiä aikoja. Matkailutyötä ei myöskään tehdä kellon kanssa, vaan päiväkohtaisesti niin pitkään kuin on tarvis tai niin pitkään kuin jaksaa. Esimerkiksi yksi haastateltava kertoo majoitusyrityksen olevan auki niin pitkään kuin joku talosta on hereillä: ”Heti kun päätän että nyt mennään nukkumaan ja käy suihkussa ja otan päivävaatteet pois, en mä enää mee heitä [asiakkaita] ottaan vastaan. Sitten me ollaan kiinni, joskus puoli yhen, yhen maissa, tai puoli kahen.” Toinen yritys taas on kesäsesongin aikaan avoinna ympäri vuorokauden, pitäen erillisen majoitusrakennuksen ovia auki kesäöisin, jotta yölliset kulkijat voivat majoittua herättämättä isäntäväkeä ja maksaa yöpymisensä vasta aamulla.

Haastateltavien oli vaikeata kuvata tyypillistä päivän kulkua, koska sesonkien vaihtelut vaikuttavat niin voimakkaasti päivärutiineihin. Säännöllisyyttä päivärutiineihin tuovat pakolliset, päivittäin hoidettavat ”paperityöt” eli kirjanpidon, varausten ja sähköpostien hoitaminen, kodinhoidolliset tehtävät kuten pyykkäys, siivous ja kunnossapito, sekä eläinten ja lasten tarpeista huolehtiminen. Vaikka eläimet ja lapset tarvitsevat päivittäistä, säännöllistä huomiota ja hoivaa ympäri vuoden, heidänkin päivärutiininsa ovat kuitenkin

⁶ Työelämä tutkimuksessa normaalityöajaksi on kutsuttu sopimuksilla, lailla säädeltyä työaikaa. Normaalityöpäivä on 7,5–8 tunnin mittainen, aamulla alkava arkipäivä. (Julkunen ym. 2004, 220.)

erilaisia talvi- kuin kesäaikaan. Esimerkiksi yhdellä haastateltavallani lapset ovat päivähoitossa huippusesongin aikaan, mutta rauhallisempina aikoina lapset saavat kulkea mukana työssä. Muilla haastateltavilla lapset ovat kulkeneet mukana matkailutyön arjessa ympärivuotisesti, ja elinkeinon valintaakin perusteltiin lapsiystävällisyydellä: ”Tavallaan asioihin vaikutti se, että olis kiva ku lapset on pieniä, ettei tarttis pakosta käydä missään kodin ulkopuolella töissä, että lapset hoituu siinä samassa ja [--] oli silloin puoli [vuotta] ku me aloitettiin. Mie olin vielä äitiyslomalainen”.

Myös koirien ruokkiminen ja niiden häkkien puhdistaminen ovat päivittäisiä velvollisuuksia, jotka rytmittävät koiratilojen päivää vuodenajasta riippumatta. Huskyt tekevät töitä asiakkaiden kanssa talvisin ja siten niidenkin talviset päivärutiinit poikkeavat kesärutiineista.

Työ ja vapaa-aika eivät ole selvästi erotettavissa haastateltavieni arkipäivässä, vaan lepo hetket otetaan työnteon lomassa. Joillekin haastateltavilleni työ ja harrastus ovat myös sama asia, mikä entisestään liudentaa työn ja vapaa-ajan rajaa: ”Kaikki liittyy vähän kaikkeen [työhön ja vapaa-aikaan]. -- Koska me kaikki harrastetaan kaikkea mitä tuolla on.”

Mikä niinku tämmöisessä työssä on vapaa-aikaa? Onko se vapaa-aikaa vai työtä ku sä koulutat koiria... siis koska se on molempia tavallaan. -- Tietysti ku mä istun koneen ääressä ja teen koiratarvikkeita. Se on ihan selkeesti työtä. Mutta kaikki koirien kanssa puuhailu ei välttämättä ole niin selkeä.

Koska harrastus ja työ ovat limittäisiä, voisi levon ja vapaa-ajan tunteen ajatella syntyvän ennemmin mielekkäästä tekemisestä ja siitä, että nauttii tekemästään työstä kuin selkeästä erosta ansiotyöhön.

Kodin uusintamisen toimet, kuten siivous ja pyykinpesu, samoin kuin miesten vastuulla olevat (ja siten perinteisesti kodin uusintamisen ulkopuolelle luetut) rakennustyöt, ovat välttämättömiä velvollisuuksia asiakkaiden viihtyvyyden ja näyttämön kulissien ylläpitämisen vuoksi. Siksi ne voidaan laskea enemmän työksi kuin esimerkiksi koirien hoitaminen, joka on paitsi elinkeino myös harrastus. ”Työ” ja ”vapaa-aika” ovat siis enemmänkin mielentiloja kuin selkeästi erotettavissa olevia kokonaisuuksia.

Aamiaismajoitusyritystä puolisonsa kanssa pyörittävä äiti myöntää kaipaavansa joskus ”todellista vapaa-aikaa”, sellaista vapaa-aikaa, jonka voisi selkeästi rajata työstä. Hänelle tällaista selvästi määriteltyä vapaa-aikaa olisi aika, jolloin kodissa ei olisi ollenkaan asiakkaita. Kotimajoittamisen raskainta työtä on jatkuvassa valmiustilassa oleminen, se

ettei voi koskaan täysin rentoutua omassa kotonaan.

[S]e [vapaa-aika] ei oo semmoista selkeää. Se ei oo niin selkeää. Että joskus sitä toivoo, että niitä asiakkaita ei olisi ollenkaan. Sit tarvii semmoista todellista vapaa-aikaa, että varsinki silloin... se varsinainen työnteko on sitä, että laittaa aamupalan ja hoitaa tuota pyykkihommaa ja petaa ja siivoaa. Sitä riittää harvaksi päiväksi niin että se olis täys työpäivä, mutta enemmän rasittavaa on mielentila. Ettei aina voi ottaa rennosti omassa kotonaan kun mitä ehkä haluais, että se on se raskain puoli ehkä.

Toiselle haastateltavalle vapaa-ajan ja työn samankaltaisuus ei ole mikään ongelma: Hän tekee itsekseen samoja juttuja kuin asiakkaidenkin kanssa, erona vain, että ”vapaa-ajalla melon eri reittejä. Asiakkaiden kanssa on yleensä ne samat reitit.” Kun ei tarvitse ottaa huomioon turvallisuusohjeita, asiakkaiden taitoja tai muita ulkoisia vaatimuksia, eikä noudattaa reitistöjä ja ohjeistoja, on omalla ajalla mahdollista rikkoo asiakkaiden kanssa aina samankaltaisina toistuvat rutiinit.

Arkipäivän irtiottoja työnteosta voivat myös olla lukeminen, television katsominen, ulkoilu tai joskus jopa osallistuminen kansalaisopiston kurssille. Monet kansalaisopiston kurssit tosin eivät sovellu matkailualan yrittäjälle, koska ne ovat usein koko kauden kestäviä, eikä matkailutyötä tekevä ehdi harrastamaan kiireisimpien talvikuukausien aikana.

Menneisyyden ja tulevaisuuden ajat

Arkinen elämä ei ole pelkkää nykyhetkestä ja tehtävästä toiseen siirtymistä, vaan jokaisesta hetkestä kurottautuvat näkymättömät langat pitkälle eteen- ja taaksepäin. Tätä haastattelupuheessa esiintyvää eteen- ja taaksepäin katsovaa arjen aikatasoa kutsun menneisyyden ja tulevaisuuden ajaksi. Menneisyyteen palaava muistelupuhe korostuu haastatteleamalla kerätyssä aineistossa, koska olen kysynyt ihmisiltä heidän yrityksensä taustoja ja toisaalta tulevaisuuden haaveitaan. Näissä kohdissa olen tietoisesti johdatellut haastateltavat katsomaan eteen ja taaksepäin, mutta arkielämän moniaikaisuus oli läsnä haastattelupuheessa muulloinkin.

Haastatteluissa hahmotettiin menneisyyttä yhteiskunnan, luonnon, yrityksen, suvun ja yksilöhistorian kautta. Yhteiskunnan tason muistelupuheessa viitattiin yleensä johonkin historiallisesti merkittävään yhteiskunnalliseen tapahtumaan, useimmiten sotiin (Lapin sota, toinen maailmansota). Myös luonnonilmiöiden, kuten erityisen runsaslumisen talven tai Mauri-myrskyn, kautta hahmotettiin aikaa: ”Alettiin rakentamaan ko Mauri-myrsky kävi.”

Yrityksen, suvun ja yksilön historia kietoutuivat haastatteluissa yhteen kotitilan kautta.

Sellaiset yrittäjät, joiden juuret olivat syvällä asumassaan maassa, korostivat aikaisempien sukupolvien merkitystä, vasta kymmenisen vuotta tilaa pyörittäneet puolestaan keskittyivät omaan yksilöhistoriaansa. Omaa elämäntilannetta ja myös perhe-elämään kietoutuvaa yrityksen historiaa hahmotettiin erityisesti omien lasten kautta: ”Silloin kun lapset oli pieniä”, ”Silloin kun meidän [lapsi] oli alta kymmenen”, ”Ku me muutettiin tänne [lapsi] oli vastasyntynyt.”

Tulevaisuuden aikataso tuli haastattelupuheessa näkyviin erityisesti yrityksen jatkuvuuden toiveena ja tulevaisuuden investointien suunnitteluna. Haastatteluhetkellä suunnittelupuhetta leimasi uhkaava taloustaantuma, joka sai yrittäjät lykkäämään investointeja, kunnes maailmantalous kohenee. Tulevaisuuden haaveikseen yrittäjät mainitsivat yrityksen jatkumisen seuraavassa polvessa, sesonkien tasoittumisen ja mahdollisuuden tehdä mielekästä työtä erityisryhmien kanssa.

5.5 Yhteenveto

Sosiaalisten suhteiden häilyvät rajat

Kotimajoitus näyttää olevan koko perheen toimintaa, johon osallistuvat niin lapset kuin vanhemmatkin. Mahdollisuus hoitaa lapset kotona voi olla jopa peruste kotimajoitusyrityksen perustamiseen. Maaseudun naisyrittäjyyttä tutkineen Hanna-Mari Ikosen aineistossa maaseudun yrittäjäksi ryhtymisen perusteluiksi oli usein annettu mahdollisuus hoitaa hoivaikäiset lapset kotona. Maaseudulla ei välttämättä löydy hoitopaikkaa lähietäisyydellä, ja lasten päivähoitoon vieminen on voinut olla yhteisössä paheksuttavaakin, jos vanhemmat ovat työskennelleet kotona (Ikonen 2008, 214).

Mary Douglas (1991) pitää hotellia kodin antiteesinä, koska hotelli toimii markkinoiden logiikalla, kun taas kodin toimintalogiikka perustuu vastavuoroiseen lahjanvaihtoon ja yhteisöllisyyteen. Nämä vastakohtaiset toimintalogiikat ovat kotimajoittajien arjessa luontevasti kietoutuneet yhteen. Tämä yhteenkietoutuminen näkyy erityisesti sosiaalisten suhteiden laadussa. Olen jakanut aineistoni sosiaaliset suhteet läheissuhteisiin, työsuhteisiin ja asiakkuussuhteisiin, joista jokaisessa on sekä hotellin että kodin logiikkaan perustuvia suhteita. Esimerkiksi ”perheenjäsenasiakkaat” tai työllä maksavat asiakkaat ovat lähempänä kodinomaista suhdetta, joka ei ole ensisijaisesti taloudellisesti orientoitunut. Anonyymit asiakkuussuhteet taas perustuvat puhtaasti rahanvaihtoon. Tämä markkinoiden logiikan ja kodin logiikan liudentuminen on reflektointia ja luonnollista, mutta tulee näkyväksi kyseenalaistuessaan, esimerkiksi silloin kun ystävyysuhteeksi muuttunut

asiakkuus hankaloittaa maksun perimistä palveluista.

Vaikka kotimajoitustoiminta on yrittämistä ja siten periaatteessa tähtää voittojen maksimointiin tai vähintäänkin kannattavaan tulokseen⁷, eivät arjen sosiaaliset suhteet ole siis pelkistyneet rahassa arvioitaviksi vaihtosuhteiksi. Yksinkertaisimmillaan asiakkaan voidaan katsoa olevan ”henkilö tai organisaatio, joka maksaa saamastaan tuotteesta tai palvelusta.”(Myyjän ABC, Suomen yrittäjät) eli asiakas määritelmällisesti korvaa saamansa palvelun tai tuotteen rahalla. Kotimajoittajien arjessa asiakkuus saa kuitenkin monenlaisia muotoja, eikä asiakkaan suorittama korvaus välttämättä aina ole rahallinen.

Anni-Siiri Länsmanin (2004, 79) väitöskirjassa saamelaisten ja suomalaisten matkailijoiden suhteet asettuvat jatkumolle *ystävä–väärsti–asiakas–turisti*. Samankaltainen jako on nähtävissä myös omassa aineistossani. Länsmanin tutkimuksessa turisti tarkoittaa henkilöä, johon suhtaudutaan osana anonyymia massaa. Minun aineistoni turisteja ovat anonyymit asiakkaat. Paikallisen suhde myös asiakkaaseen on puhtaasti taloudellinen, suhteesta yritetään saada irti mahdollisimman suuri taloudellinen hyöty. Asiakkuuden ja ystävyuden välillä on joukko erilaisia henkilökohtaisempia suhteita. Länsmanin aineistossa tällaisia henkilökohtaisia suhteita olivat väertisuhteet, jotka perustuivat lahjanvaihtoon ja vastavuoroisuuteen. (Länsman 2004, 52.) Länsmanin tulkinnan mukaan Lapin matkailun synnyttämät modernit väertisuhteet ovat saamelais(miehille) sosiaalinen resurssi, joka tuo vaihtelua syrjäkylällä asuvan saamelaismiehen arkeen ja suppeisiin sosiaalisiin verkostoihin (Länsman 2004, 79). Minun aineistossani väertisuhteen piirteitä on tuttavilla, kasvoasiakkailla ja työllä maksavilla asiakkailla. Myös minun aineistossani saattoi korvaukseksi ylläpidosta riittää joskus jopa mukava seura.

Työntekijän palkkaaminen oli haastattelemissani yrityksissä harvinaisempi ratkaisu kuin muunlaiset epäviralliset järjestelyt tai yritysten välinen verkostoyhteistyö. Yritykset ovat hyvin pieniä, niissä ei yleensä yrittäjäperheenjäsenten työpanoksen lisäksi juuri muuta työvoimaa tarvitakaan. Verkostoituminen ja yhteistyö muiden alueen yrittäjien kanssa tuo tarvittavaa joustoa ja mahdollistaa sen, ettei yrittäjän itse tarvitse osata aivan kaikkea. Erilaisista epävirallisista työsuhteista ja rengeiksi nimeämistäni ”vellipalkkalaisten” ja maaseudulle tyypillisestä talkootyön yleisyydestä on vaikea saada tietoa, koska ne liikkuvat harmaan työn rajamailla (lukuun ottamatta erilaisia työharjoittelijoita). Esimerkiksi Tiina Pirttijärven (2008, 32) kokemuksen mukaan yrittäjät eivät halunneet

7 ”Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai usean henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, joka tähtää kannattavaan tulokseen.” (Tilastokeskuksen käsitteitä)

edes puhelimitse tehdyssä anonyymissä kyselyssä kertoa ”harmaista sesonkilaisista”, jotteivät saisi verottajaa niskaansa.

Merkittyyä tiloja

Kaupallisia koteja tutkineiden Paul Lynchin ja Doreen MacWhannellin (1998) mukaan onnistuneimpia kotimajoitusyrityksiä ovat sellaiset, joissa vieraiden majoitus voidaan järjestää niin, että se häiritsee mahdollisimman vähän normaalia perhe-elämää. Sujuva arki edellyttää siis mahdollisimman suurta etäisyydenpitoa asiakkaaseen. Useimmissa haastattelemissani yrityksissä tila onkin jaettu niin, että osa tiloista on selvästi asiakkailta suljettua yksityistä aluetta. Missään ei ole käytössä yksiselitteisiä ”Privat”-kylttejä, vaan yksityinen tila on hienovaraisemmin osoitettu. Yksityinen tila rajataan sekä materiaalisin ja tilallisin ratkaisuin että toiminnalla, kertomalla tilanjaosta heti asiakkuussuhteen aluksi tai vaikkapa ovia sulkemalla.

Ihminen muokkaa tiloja paikoiksi, kytkee kokemuksiin ja merkityksiä ympäristöön esineillä. Esineiden sijoittaminen tilaan on tapa personalisoida tilaa, muokata tilaa omaksi paikaksi. (Raunio 2008, 112.) Julkista tilaa personalisoitiin intiimiksi kodin paikaksi esimerkiksi sijoittamalla lasten leluja tai päivänvarjo nurmikolle. Kun tällaiset hienovaraiset erottelut jäävät ymmärtämättä, tulevat rajaneuvottelut kivuliaasti näkyville. Muita esineiden avulla julkiseen tilaan luotuja intiimin tilan saarekkeita olivat aineistossani esimerkiksi riippumatto, koirien häkki ja lasten mansikkaruukut.

Georg Simmelille etäisyys suurkaupunkilaisen selviytymisstrategiana on paitsi psyykkinen myös konkreettinen tilaan liittyvä kategoria (Eräsaari 1995, 165). Tilanrajaukset etu- ja taka-aloihin ja omiin yksityisiin saarekkeisiin ovat tilallinen ilmaus simmeliläisestä etäisyydenotosta.

Aineistoni yritysten ensisijainen funktio on toimia asukkaidensa kotina, ja majoitustoiminta on siis vasta toissijaista tai jopa jonkin muun elinkeinon rinnalla kolmannella sijalla olevaa toimintaa. Siten asiakkaan ja isäntäväen kohtaamiseen tarkoitettuissakin tiloissa on eletyn tilan tuntu, vaikka näyttämöt toki stilisoidaankin kestävästi vierailijoiden katseet.

Sekä asiakkaille että isäntävälle on omat yksityiset takatilansa, joissa voi luopua asiakkaan tai isännän rooleista. Asiakkaan ja isäntäväen kohtaaminen rooleissaan tapahtuu yhteisellä etualalla tai ”näyttämöllä.” On huomattava, että toisin kuin vaikkapa julkisten organisaatioiden avoimen julkinen tila (ks. Eräsaari 1995), kotimajoituksen julkinen tila on

julkista vain tietyin varauksin. Tilaan on pääsy vain niillä, jotka ovat läpikäyneet sisäänpääsyneuvottelut (esimerkiksi asiakkaat ilmoittavat tulostaan ja täyttävät mahdollisesti lomakkeita tai minun tapauksessani puhelinsoitolla etukäteen sovittu tapaamisaika) ja täyttävät vaatimukset eli ennen kaikkea, että heillä on varaa maksaa. Kotimajoitusten varauksellisen julkista tilaa voisikin kutsua semijulkiseksi *metatilaksi* (ks. esim. Kaartinen 2002, 94).

Kohtaamisen luonteeseen vaikuttaa olennaisesti tilanne ja kohtaamispaikka. Esimerkiksi sisäänpääsyneuvotteluiden kohtaaminen on muodollisempi kun taas pihamaalla kohtaaminen voi olla vapaampaa seurustelua ja ”small talkia”. Asiakkaan ja isännän rooleista on kuitenkin mahdoton luopua kokoaan. Isäntäperhe ei voi olla anonymisti julkisella piha-alueella, vaan heidän on aina otettava huomioon asiakkaat.

Suhtautuminen yksityiseen ja julkiseen tilaan vaihteli kotimajoituksissa suuresti, kuten myös tietoisuus näiden rajojen olemassaolosta. Toiset olivat hyvin tietoisin tilallisin ratkaisuin rajanneet itselleen oman takatilansa, yksityisen kodin alueen, jonne asiakkaat eivät olleet tervetulleita. Toisaalla taas kaikki tilat olivat ainakin näennäisesti avoimia ja etäisyys asiakkaisiin luotiin muilla kuin pysyvillä tilallisilla ratkaisuilla. Tilanjaosta ei aina voinut puhua suoraan, vaan sen löytyminen on edellyttänyt haastattelupuheen lähilukua ja tutkijan omaa havainnointia ja tulkintaa.

Kaikki liittyy kaikkeen

Ihmisen aikakäsityksiä on yleensä tarkasteltu kolmella toisensa poissulkevalla tavalla: syklisenä, subjektiivisena ja lineaarisena aikakäsityksenä. Subjektiivinen aika tarkoittaa ihmisen yksilöllistä kokemusta ajasta. Syklisessä aikakäsityksessä aika tulkitaan toistuvaa kiertokulkua noudattavaksi kehämäiseksi järjestelmäksi (Ollila 2000, 11). Sitä on eri yhteyksissä kutsuttu myös muun muassa esimoderniksi, primitiiviseksi, luonnonmukaiseksi tai tehtäväsuuntautuneeksi aikajärjestelmäksi. Tehtävät sinänsä – kylvä, kyntö, lypsy, imettäminen – ovat olennaisia, ei niiden ajoittuminen kellon tarkkuudella. (Julkunen 1989, 11.) Lineaarinen ajankäyttö merkitsee mekaanista ajan mittaamista ja laskemista, mikä mahdollistaa mahdollisimman tehokkaan ajankäytön suunnittelun ja aikataulutuksen. Kelloon sidottu lineaarinen aika on modernille elämälle tunnusomainen ajanjäsennys. (Ollila 2000, 33.)

Kotimajoituksen arjessa erilaiset ajan jäsennykset eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin samanaikaisesti vaikuttavia, tilannekohtaisia jäsennyksiä (ks. Ollila

2000,12). Arki perustuu sykliseen aikajäsennykseen: työtehtävien ja levon ajat noudattavat toisiaan toistuvasti päivässä ja vuodenkierrossa. Mahdollisuus (kaupungin) kiireestä ja aikataulutuksesta luopumiseen on usein osa kotimajoitusyrityksen tarjoamaa elämystä: ”Ihmiset hakee semmoista, että niillä olis vähän aikaa itelle. Ettei loman tarvi olla semmoista aamusta iltaan ohjelmoitua.” Vaikka työtunteja harvoin lasketaan kellon tarkkuudella, arkea tahdittaa väistämättä myös turismin lineaarinen kalenterin ja kellon aika, sillä huomioon on otettava asiakkaiden saapumisajat ja ohjelmat, vastaanotettava majoitusvarauksia ja suunniteltava tulevaa.

Lähietäisyydeltä tarkasteltuna kotimajoituksen arkipäivä voi näyttää jäsentymättömältä ja kaootiseltakin. Rytmiä ja toistoa tuovatkin pidemmät aikajaksot, vuodenkierron mukaan toistuvat matkailun sesongit. Sesonkien mukaan eläminen ja työn ja vapaa-ajan sekoittuminen ovat maaseudun perinteisille elinkeinoille tyypillistä. Perinteisissä agraareissa elinkeinoissa vuosirytmii on perustunut luonnon ja eläinten rytmeihin: heinätöitä, poroerotuksia tai savottatöitä on tehty urakalla silloin kun niiden aika on ollut, ja työrupeamien väliin on jäänyt luppoaikoja, jolloin on voitu keräillä voimia seuraavaa rupeamaa varten. (Hakkarainen 2009, 154.) Majoitusyrittämisessä, kuten muussakin matkailutyössä, vuosirytmii määrittelevät matkailun sesongit, jotka perustuvat osittain luonnon rytmeihin ja osittain kulttuurisesti määrittymiisi ajankohtiin. Pääsesongit haastattelemallani alueella ovat joulunaika ja ruska. Kiihkeiden talvikausien aikana kotimajoittajan päivät venyvät pitkiksi, eikä vapaapäiviä ehditä pitää ennen kuin sesonki on ohitse. Luppoajat sijoittuvat vuodenkierrossa kelirikon aikaan. Kevään kelirikon ja ruskanjälkeisten loskakelien aikaan ei asiakkaita mielellään oteta, koska sääolosuhteet ovat huonot, ja muutenkin liikkumiset vähissä. Luonnon asettamat pakolliset hengähdystauot ovat tervetulleita aikoja, jolloin arvioidaan kulunutta kautta ja suunnitellaan tulevaa, korjataan vanhaa ja rakennetaan uutta. Keväällä vapun ja syksyllä ruskan jälkeiset hiljaiset viikot mahdollistavat myös pidemmät lomareissut esimerkiksi ulkomaille. Lappilaisten matkailuyrittäjien arvellaankin olevan haluttomia tasoittamaan matkailusesonkeja, koska hiljaisemmat ajat ovat tärkeitä levon, tuotekehittelyn ja investointien kausia (Hakkarainen 2009, 155).

Vaikka sesonkien väliset hengähdystauot ovatkin tervetulleita, on sesonkien jyrkkä vaihtelu myös raskasta. Pelkkä talvimatkailu ainoana elinkeinona ei elätä, ja sesonkeja on joko pyrittävä tasoittamaan tai keksittävä muille vuodenajoille rinnakkaisia elinkeinoja. Haastateltavillani tällaisia rinnakkaiselinkeinoja ovat esimerkiksi koiratarvikkeiden

valmistus ja myynti sekä koirahoitola.

6 RAJANVETOJA JA RAJOILLA TOIMIMISTA

6.1 Kotimajoittajien arjen strategioita

Modernia kotia pidetään yksilön identiteetin ja itsensä toteuttamisen paikkana, fyysisenä ja henkisenä turvapaikkana, jossa voi olla vapaa rooleista ja työn ja yhteiskunnan paineista. Se on julkiselta maailmalta suojaava yksityisyyden linnake (Kumar 1997, 206–207). Kotimajoittajan kodin arjessa monet perustavalaatuiset kulttuuriset jäsennykset ovat samanaikaisesti läsnä toisiinsa sekoittuneina, kuten työ ja koti, julkinen ja yksityinen, myytävä ja korvaamaton. Kun modernissa yhteiskunnassa yksityisenä palautumispaikkana pidetty koti on samanaikaisesti työpaikka ja vieläpä avoinna jatkuvasti uusille tuntemattomille asiakkaille, syntyy jännitteitä, joiden ansiosta kulttuuristen erottelujen ja etäisyydenpidon kysymykset nousevat konkreettisesti näkyville.

Jako kotiin ja työhön on yksi perustavalaatuisista erotteluista, joilla maailmaa jäsennetään (Harris ym. 2007, 391). Vaikka jako on työn luonteen muututtua alkanut menettää merkitystään, jäsentää se edelleen vahvasti ihmisten ajatuksia. Työn ja kodin tasapainon (work-life balance⁸) hakeminen, jota pohjoismaisessa tutkimuksessa usein on käsitelty työn ja perheen yhteensovittamisen problematiikkana (Pälli & Rissanen 2004, 44), on kotimajoitusyrittämisessä erityisen tärkeää, koska työ voi helposti nielaista koko elämän. Kotona sijaitsevan työpaikan suurimmaksi haasteeksi on usein todettu vaikeus erottaa työn ja kodin tehtäviä toisistaan (Harris ym. 2007, 391).

Kysynkin millaista ”pelin tajua” (Jokinen 2005), erotteluita ja arjen strategioita kotimajoitusyrittäjien arkeen on syntynyt näistä rajankäynneistä. Olen etsinyt aineistostani toimintaa ohjaavia arjen strategioita, joiden avulla kotimajoittajat hakevat tasapainoa kodin ja työn välille. Tulkinnan pohjalla vaikuttaa arjen kolmijäsennys. Arjen strategioilla tarkoitan tässä pitkällä aikavälillä muodostuneita, arkiselle toiminnalle ominaisia reflektioimattomia, rutiineiksi muuttuneita tapoja toimia ja hyväksi havaittuja käytäntöjä.

Marja-Liisa Honkasalo puhuu omassa etnografisessa tutkimuksessaan ”arkisesta, minimaalisesta tai kiinnipitävästä toimijuudesta (Honkasalo 2004, 57).” Hänelle kiinnipitävä toimijuus toteutuu arjen käytännöissä. Sitä luonnehtii uuttera, toistuva

⁸ Work-life balance käsitettä on kritisoitu siitä, että se implikoi työn olevan jotain elämän ulkopuolella olevaa. Tilalle on tarjottu kömpelöitä selvennyksiä: ”time at work versus free time” tai ”balance between work and the rest of life” (Harris ym. 2007, 392)

käytännön tekeminen, joka ei näyttäisi tavoittelevan maailman muuttumista, vaan pikemminkin sen ylläpitämistä. Tällaisena kiinnipitävänä, arkisena toimijuutena näen myös oman aineistoni kotimajoittajien strategiat.

Olen esittänyt kustakin haastattelusta tiivistämäni strategian mahdollisimman yleisellä tasolla ja haastateltavien henkilöllisyyden suojaamiseksi olen muuttanut joitakin yksityiskohtia. Vaikka olen kuvannut strategiat ikään kuin kotimajoittajat toimisivat arjessaan johdonmukaisesti yhden toimintaorientaation mukaan, tiivistykset ovat omia tulkintojani ja kiteytyksiäni, eikä niitä ole todellisessa arjessa löydettävissä näin puhtaina. Strategioita ei pidäkään erehtyä ajattelemaan toimintaa rajoittavaksi häkiksi, joka ei sallisi poikkeuksia tai muutosta. Todellisuutta tuotetaan toiminnassa, ja aina on mahdollista toimia toisin ja muuttaa vakiintuneita käytäntöjä.

Ammatinharjoittaja huolehtii yksityisyydestään

Ammatinharjoittaja on useamman polven kotimajoitusyrittäjä. Hän on elänyt omankin lapsuutensa kotimajoitusyrityksen pihapiirissä, joten hänen strategiansa on hioutunut pitkän ajan saatossa. Perheen arjen sujuvuus perustuu pitkälle vietyyn sosiaaliseen ja tilalliseen erottamiseen, jonka avulla työn ja kodin elämänalueiden raja pidetään tarkkana. Sen sijaan vapaa-aikaa ja työaikaa ei eroteta yhtä selvästi: kaikki valveillaoloaika on jossain määrin työaikaa.

Ammatinharjoittaja haluaa pitää toimintansa ammattimaisena, siksi hän pitää työhön liittyvien ja yksityisten sosiaalisten suhteiden rajan mahdollisimman selvänä. Asiakkaat ovat aina asiakkaita ja ystävät ovat erikseen. Asiakkaisiin pidetään kohtelias etäisyys, keskustelu pidetään pinnallisena ”small talkina.” Asiakkaille vältetään olemasta liian ystävällisiä, etteivät he alkaisi kuvitella asiakkaan ja isännän välille olevan syntymässä jotain ”syvempää suhdetta.” Kaikkia asiakkaita pyritään kohtelevaan samantarvoisina niin, ettei edes pitkäaikaisilla asiakkailla ole mitään erityisasemaa. Ystävät puolestaan eivät missään nimessä ole asiakkaita, vaikka majoittuisivat tilan puutteen vuoksi asiakasmajoituksen tiloissa.

Ammatinharjoittaja tekee perheineen itse kaiken mitä ehtii ja pystyy. Sesonkiaikana hän työllistää mielellään lähikylän asukkaita ja ostaa ostopalveluna tarvitsemansa työsuoritteet kuten siivouksen, keittiöavun ja ohjelmapalvelut. Lisäksi hän käyttää kernaasti työvoimapolitiittisin toimenpitein työllistettyjä ja muita laillisia, valtion tukemia ja hyväksymiä edullisia tai ilmaisia työvoiman muotoja kuten työharjoittelijoita. Harmaata

työvoimaa ammatinharjoittaja ei kuitenkaan suosi, eikä myöskään perinteisiä agraareja yhteistyömuotoja kuten talkoita.

Yksityinen tila on hyvin tärkeä ammatinharjoittajalle, ja hän onkin nähnyt paljon vaivaa yksityistilojen erottamiseksi julkisista tiloista. Yksityinen ja julkinen tila on merkitty hienovaraisesti, mutta selvästi, rajaamalla tilaa intiimeillä esineillä ja esimerkiksi aitaamalla yksityisasunnon ympäristö. Yksityisasuntoon ei asiakkailta ole pääsyä. Asiakkaiden majoitus on järjestetty pihapiiriin erilliseen majoitusrakennukseen ja myös sisäänkirjautumiseen on varattu erillinen vastaanottorakennus. Ammatinharjoittajan perhe koettaa välttää jatkuvaa tarkkailtuna olemista piilottamalla katseilta intiimin perhelämänsä. Esimerkiksi kaamosaikaan perhe vetää kotinsa verhot kiinni, jotteivät olisi ”näyteikkunassa.” Perheen yksityiset tilat ovat ahtaat, mutta jokaiselle on varattu hiukan omaa tilaa. Lasten tila laajenee pihapiiriin ja metsään rakennettaviin majoihin ja muihin piilopaikkoihin.

Ammatinharjoittaja ei laske työtuntejaan, vaan työskentelee niin pitkään kuin tehtävää riittää. Sesonkiaikoina se voi tarkoittaa ympäröyöreitä työpäiviä aamuyön tunneilta pitkälle seuraavan vuorokauden puolelle. Majoitusyrittäjä on auki niin pitkään kuin joku isäntäväestä on hereillä. Sesonkiaikoina on muutamia erityisiä päiviä, jotka on pyhitetty kokonaan perheelle, näinä erityisinä ”pyhäpäivinä” ei oteta lainkaan uusia asiakkaita tai palkataan joku sijainen palvelemaan heitä.

Varsinaiset lomat sijoittuvat sesonkien ulkopuolelle rospuuttoaikaan, ja ne vietetään poissa kotoa (eli siis myös poissa ”työmaalta”) esimerkiksi ulkomailla tai ystävien ja sukulaisten luona kyläillen.

Työntekijä pyrkii normaalityöaikaan

Työntekijä on nuori ja innokas matkailualan kehittäjä, joka innovoi uusia tuotteita ja elämyksiä asiakkaille. Hän on työsuhteessa vastikään perustettuun pieneen matkailualan perheyrittäykseen, joka tarjoaa majoitusta, ravintolapalveluita sekä erilaisia ohjelmalveluita suuren matkailukeskuksen läheisyydessä. Työntekijän toimenkuvaan kuuluu niin ohjelmalveluopastukset kuin paperityö ja tuotesuunnittelukin

Työntekijä ei ole halunnut osakkaaksi perheyrittäykseen, vaikka on ollut aktiivisesti mukana yrityksen ideoinnissa ja tuotesuunnittelussa jo sen perustamisvaiheessa, vaan hän on mieluummin palkattuna työntekijänä. Tämä ratkaisu mahdollistaa väljän suhteen yritykseen: Koska yritykseen ei ole kiinteää omistussuhdetta, ei työn tarvitse välttämättä

olla elämänmittainen projekti. Työhön on sitouduttu vain niin pitkäksi aikaa kuin se tuntuu hyvältä ja mielekkäältä. Vaikka työntekijällä ei olekaan taloudellisia siteitä, hän on kuitenkin emotionaalisesti sitoutunut kylään, kotitaloon ja yhteiseen yritykseen.

Työntekijästrategiassa korostuu työn ja kodin ajallinen etäisyydenpito. Kun jokainen tehty työtunti lasketaan ja merkitään ylös, muodostavat kotiarki ja työarki selvästi toisistaan erotettavat elämänalueet. Vaikka matkailualalla työpäivät venyvät sesonkiaikaan pitkiksi, ja työtä tehdään tarvittaessa viikon jokaisena päivänä, työntekijä saa pitää tekemänsä ylityötunnit vapaina sesongin ulkopuolella. Vaikka työajat ovat vaihtelevia ja riippuvat asiakkaiden tarpeista, työntekijä tavoittelee normaalityöaikaa. Hän tekee 9–17 välille sijoituvia työpäiviä silloin kun se on mahdollista, esimerkiksi kesäisin huippusesongin ulkopuolella, jolloin työ on itsenäistä suunnittelua, inventointia tai rakentamista.

Pyrkimyksestä normaalityön järjestykseen kertoo myös se, että työntekijän lapset ovat kunnallisessa päivähoidossa, eivätkä kulje vanhempien mukana työssä. Huippusesonkien ulkopuolella lapset saavat kulkea asiakasryhmien mukana silloin kun se on mahdollista.

Työntekijä asuu perheineen omassa asunnossa varsinaisen kotitalon ja majoitustilan ulkopuolella. On taloudellisesti kannattavampaa vuokrata yrityksen tiloja asiakkaille kuin asua siinä itse. Vanha kotitila on hänelle kuitenkin emotionaalinen koti. Työn ja kodin välillä ei ole selvää tilallista etäisyyttä, koska työntekijä viettää mielellään vapaa-aikaansaakin perheensä kanssa ”työpaikallaan” kotitalonsa ympäristössä.

Työntekijä on tasavertaisessa asemassa työnantajiinsa ja esimiesasemassa muihin yrityksen työntekijöihin. Työntekijäsuhteet ovat kuitenkin usein epävirallisia, ja saavat monia muotoja aina erilaisista koulujen työharjoittelijoista ”renkiperiaatteella” työskenteleviin ja talkoileviin ystäviin ja kyläläisiin.

Harrastajan työ sekoittuu vapaa-aikaan

Harrastaja on muualta Suomesta Lappiin muuttanut keski-ikäinen yrittäjä, joka on jo tehnyt yhden uran eri alalla liike-elämässä. Kotimajoittaminen on hänelle kokonaisvaltainen elämäntapa, keino rahoittaa omaa koiraharrastusta ja myös itsessään elämää rikastuttava harrastus.

Harrastaja on koonnut erilaisista rinnakkaiselinkeinoista sellaisen kokonaisuuden, että kaikki osa-alueet tukevat mielekkäällä tavalla koiraharrastusta. Harrastaja kehittää aktiivisesti toimintaansa ideoimalla uusia yrittämisen muotoja, verkostoitumalla sekä osallistumalla erilaisiin hankkeisiin ja workshoppeihin, mutta erityisiä taloudellisia

kasvuhaluja hänellä ei ole. Harrastaja haluaa pitää toimintansa ihmisenkokoisena, mielellään niin pienenä, että jokainen asiakas on mahdollista tuntea nimeltä. Taloudellista tulosta tärkeämpää on mielekkyys, tavoitteena on tienata juuri sen verran, että toiminnalla pystyy rahoittamaan oman elämäntavan.

Harrastaja ei halua eikä pystykään selvästi erottamaan vapaa-aikaa ja työaikaa toisistaan. Usein hän tekee samoja asioita asiakkaiden kanssa ansiotyömielessä kuin vapaa-ajalla itsekseen. Myös esimerkiksi koirien ruokkimisen ja häkkien puhdistamisen voisi laskea työksi, mutta koska koirat ovat myös vapaa-ajan harrastus se on samanaikaisesti myös vapaa-aikaa. Harrastaja on jo ehtinyt elämässään kokeilla normaalityöaikaakin, ja hänelle mielekäs tekeminen on tärkeämpää kuin selkeät erot vapaa-ajan ja työajan välillä. Muutaman kerran vuodessa hän lähtee matkoille irtautukseen luutuneista rutiineista ja saadakseen uusia ideoita. Koska etäisyydet ovat pitkiä, hän ei kuitenkaan useinkaan lähde ihan pelkälle lomalle, vaan yleensä yhdistää lomamatkansa johonkin työasiaan kuten kokoukseen tai workshoppiin tai harrastukseen.

Koska harrastajalle työarki ja kotiarki ovat toisiinsa kietoutuneet, ei myöskään sosiaalisen etäisyyden ylläpitäminen ole olennaista. Erilaisten epävirallisten työjärjestelyiden ja asiakkuussuhteiden kirjo voikin olla laaja. Esimerkiksi oman harrastuksen kautta saattaa tulla asiakkaita, jotka maksavat vain nimellistä korvausta, jotkut saattavat jopa korvata oleskelunsa työllä. Asiakkaita ei pidetä erillään harrastajan arjesta, vaan harrastaja viettää usein koko päivän yhdessä asiakkaiden kanssa touhuten. Asiakkaista saattaa myös tulla läheisiä ystäviä, joiden kanssa yhteys säilyy koko elämän.

Yksityinen tila on rajattu mukavuussyistä erilliseksi yhteisistä julkisista tiloista, koska silloin omaa aikaa saa aina kun tarvitsee. Ovi yksityistilojen ja asiakkaiden tilojen välillä on kuitenkin aina avoinna, joten asiakkaat voivat halutessaan milloin tahansa tulla yksityiselle puolelle. Asiakkaat kuitenkin kunnioittavat isäntäväkensä yksityisyyttä, eivätkä tule häiritsemään ilman erityistä syytä.

Talonpoika elää agraarissa rytmissä

Talonpojan pääelinkeino on lihakarjan tuotanto, mutta majoitustoiminta on ollut tuottoisa rinnakkaiselinkeino jo vuosikymmenien ajan. Talonpoika ei erottele arjessaan vapaa-aikaa ja työtä, vaan elinkeino on kokonaisvaltainen osa hänen elämäänsä. Tälle agraarille elämäntavalle on ominaista yksityisen ja julkisen elämänalueen erottelemattomuus ja ajankäytön kokonaisvaltaisuus.

Rehunviljelyn ja karjanhoidon kaudet määrittävät elämänrytmin. Majoitustoiminta sopeutuu maalaistalon elämänrytmiin sujuvasti, sillä majoittajat ovat usein satunnaisia yöpyjiä tai pieniä ryhmiä. Ohjelmapalveluita ei yritys tarjoa, talonpojan mielestä ympäröivä luonto antimeen ja rauha ovat riittäviä ohjelmia. Pidempään viipyvät asiakkaat voivat halutessaan osallistua talon töihin, kuten vaikkapa rehuntekoon tai polttopuiden pilkkomiseen.

Talonpoika tekee töitä luonnon ja eläinten määrittämien syklien mukaan aamuyöstä iltaan asti. Arkipäivän ajankäyttö on tehtäväsuuntautunutta, työteliästä päivää rytmittävät ruokailut ja lepoaikat.

Lomittajajärjestelmän ansiosta talonpoika pääsee muutaman kerran vuodessa irtautumaan arjen toistuvista rytmeistä. Silloin hän yleensä suuntaa etelän aurinkorannoille.

Talonpojan aika ei ole pelkkää tässä-ja-nyt -aikaa, vaan menneet ja tulevat sukupolvet ovat läsnä jokapäiväisessä elämässä. Aikaorientaatio ulottautuu pitkälle sekä eteen että taaksepäin sukupolvien ketjussa. Talonpojan vanhemmat ovat asuneet samassa talossa yhdessä jälkipolvien kanssa, ja heidät on myös hoidettu hautaan asti kotona. Hän myös uskoo tulevaisuudessa saavansa saman kohtelun omilta lapsiltaan. Talonpojalle on tärkeää myös, että lapset ovat saaneet kasvaa kotona, eikä heitä ole tarvinnut lähettää muualle hoidettaviksi. Talonpoika arvelee, että lapsista on kasvatuksen ansiosta tullut erityisen ”kotirakkaita.” Maan omistaminen tuo vahvoja siteitä perheen ja paikan välille.

Agraarin kokonaisvaltaiseen elämänsenteeseen kasvaneelle talonpojalle maaseudun yhteisöllinen ja verkkinen elämäntapa näyttäytyy positiivisena vastakohtana kaupunkilaiselle yksilökeskeiselle ja kiireiselle elämälle: ”nähhään se elämän kuihtuminen, nähhään lasten kasvu. Joka tämän ajan ihmisen hopusta puuttuu.”

Talonpojalla ei lomittajan lisäksi ole perheen ulkopuolista työvoimaa. Aikuisen pojan kanssa on jo tehty syytinkisopimus ja poika muualla työskentelevine puolisoineen hoitaa vanhan isännän ja emännän apuna taloutta. Työtehtäviä ei ole selvästi jaettu, vaan jokainen tekee sen minkä ehtii. Nuorempi väki vastaa kuitenkin kielitaitoisempana pääosin majoitusyrityspuolesta.

Talonpojan yhteisöllinen elämänsenne näkyy suhtautumisessa asiakkaisiin. Vaikka talonpoika perii tasa-arvoisesti saman maksun kaikilta asiakkailtaan ilman erityissopimuksia tai neuvotteluvaraa, asiakkaisiin suhtaudutaan yksilöinä huolimatta taustalla olevasta rahavälitteisestä suhteesta. Asiakkaista kerrotaankin tarinoita ja heitä

pidetään ystävinä tai jopa perheenjäseninä. Myös majoitustoiminnan kautta tulleista yhteistyökumppaneista on tullut läheisiä ystäviä, joihin talonpoika suhtautuu perheenjäsenten lailla.

Läheinen suhde asiakkaisiin näkyy myös siinä, että yksityistä tilaa ei ole rajattu eikä sisäänpääsy edellytä välttämättä minkäänlaisia etukäteisneuvotteluita: kesäöisin ei majoitusrakennusta lukita lainkaan, vaan yöaikaan kulkevat matkalaiset voivat mennä nukkumaan isäntäväkeä herättämättä ja maksaa yöpymisensä aamulla. Tämä järjestely muistuttaa niistä ajoista, kun maaseudulla vielä kulki lentojätkeä ja muita kulkumiehiä, joille annettiin yösjä pirtistä. Myöskään täysin perheelle rajattuja yksityisiä tiloja ei yrityksellä ole – jopa omassa makuukammarissa on joskus majoitettu asiakkaita kun muualla ei tilaa ollut.

Kotiäiti toimii joustavasti lasten ehdoilla

Kotiäiti on ryhtynyt kotimajoittajaksi voidakseen hoitaa lapset kotona silloin, kun he vielä ovat pieniä. Kotimajoitus mahdollistaa taloudellisesti kotona lasten kanssa olemisen vielä äitiysloman jälkeenkin. Hänen yrittämisensä on joustavaa ja hetkellistä. Toimintaa leimaa osa-aikaisuus ja väliaikaisuus. Pienimuotoinen aamiaismajoitusyritys hoituu muun elämän ohella, täysin oman perheen voimin.

Kotiäiti on järjestänyt osan talosta majoituskäyttöön, mutta tarpeen tullen hän saattaa muuttaa perheen omia tilojakin vuokrattaviksi huoneiksi, hän ”rehaa ja kantaa ja vaihtaa ja muuttaa” huoneiden järjestystä yrityksen ja perheen tarpeiden mukaan. Lasten kasvettua alkuaikojen joustavuus on vähentynyt, eikä muuhun tarkoitukseen varattuja huoneita enää mielellään käytetä majoitukseen. Lasten vuoksi tilojen ambivalenttia käyttöä on jouduttu muutenkin vähentämään ja tekemään selviä rajoja yksityisen ja julkisen tilan välille. Kun olohuone varattiin oman perheen käyttöön sulkemalla liukuovet, vapautui myös kotiäiti jatkuvasta kulissien ylläpidon paineesta. Myös lastenhuone on pyhitetty lapsille, ja jos sitä joudutaan käyttämään asiakasmajoitukseen, lapsille on luvattu osuus vuokratuloista.

Kotiäidille mielenkiintoiset asiakkaat ympäri maailmaa ovat tervetullutta vaihtelua arkeen. Asiakkaiden kanssa on mukava seurustella ja pidempään asuvista asiakkaista tulee ystäviäkin. Kun elämänpiiri on lasten kasvettua laajentunut kodin ulkopuolelle, on asiakkaiden kanssa seurustelu vähentynyt ja se on alkanut joskus tuntua jopa raskaalta.

Kotiäidin yrittäminen tapahtuu lasten ehdoilla. Kun lapset kasvavat kotimajoitusyritys lopetetaan, tai ainakin sitä harjoitetaan enää sesonkiluontoisesti silloin kun siltä tuntuu.

6.2 Yhteenveto

Se ei oo niin selkeää

Tutkimuskirjallisuudessa on kodin ja työn tasapainottamiseksi ehdotettu tiukkojakin tilallisia ja ajallisia rajanvetoja. Esimerkiksi majoitusalan perheyrittäjyyttä käsittelevässä *The Family and Business in Tourism and Hospitality* -teoksessa (Getz ym. 2004, 99) suositellaan asiakkaiden ja isäntäväen alueiden erottamista erilaisin raja-aidoin ja yksityisen alueen erottamista selkein kyltein ja lukituin ovin. Kirjassa suositellaan myös vapaa-ajan erottamista työajasta varaamalla omaa aikaa perheelle niin päivittäin kuin myös sovittuina aikoina vuodenvierossa.

Kylttejä ja lukittuja ovia ei aineistoni kotimajoittajilta löytynyt, mutta heille oli muodostunut monia muita, hienovaraisia keinoja tehdä yksityisen kotiarjen ja julkisen työarjen rajaa. Aineistosta oli löydettävissä viisi yksilöllisesti muokkaantunutta arjen strategiaa, joissa yksityisen ja julkisen, työn ja vapaa-ajan rajanvedot saivat omanlaisiaan muotoja. Joillakin strategioilla oli yhteyksiä keskenään, mutta myös olennaisia eroavaisuuksia. Kuviossa 5 olen esittänyt kodin ja työn rajanvetojen strategiat taulukkomuotoon tiivistettynä.

	Sosiaalinen	Tila	Aika
Ammatinharjoittaja	Tarkasti rajattu	Tarkasti rajattu	Ei lainkaan rajattu
Työntekijä	Väljästi rajattu	Ambivalentti	Tarkasti rajattu
Harrastaja	Ambivalentti	Väljästi rajattu	Ei lainkaan rajattu
Talonpoika	Ei lainkaan rajattu	Ei lainkaan rajattu	Ei lainkaan rajattu
Kotiäiti	Väljästi rajattu	Ambivalentti	Ei lainkaan rajattu

Kuvio 3 Rajanvedot kodin ja työn arjen ulottuvuuksien välillä.
Skaala: Tarkasti rajattu, Väljästi rajattu, ambivalentti, Ei lainkaan rajattu

Kuviosta on nähtävissä, että kotiarjen ja työarjen ulottuvuuksien tarkka erottaminen toisistaan oli kotimajoituksissa harvinaista. Kaikista tiukimmin ne toisistaan erotteli ammatinharjoittaja, joka teki tarkan eron työhön ja kotiin liittyviin sosiaalisiin suhteisiin (erityisesti asiakkaisiin) ja rajasi myös yksityisen kodin tilan selvästi erilleen asiakastiloista. Talonpoika erottui strategioiden joukosta siinä, että hänellä ei ollut havaittavissa rajanvetoja työn ja kodin ulottuvuuksien välillä, ainakaan minun

tarkastelemissani arjen ulottuvuuksissa.

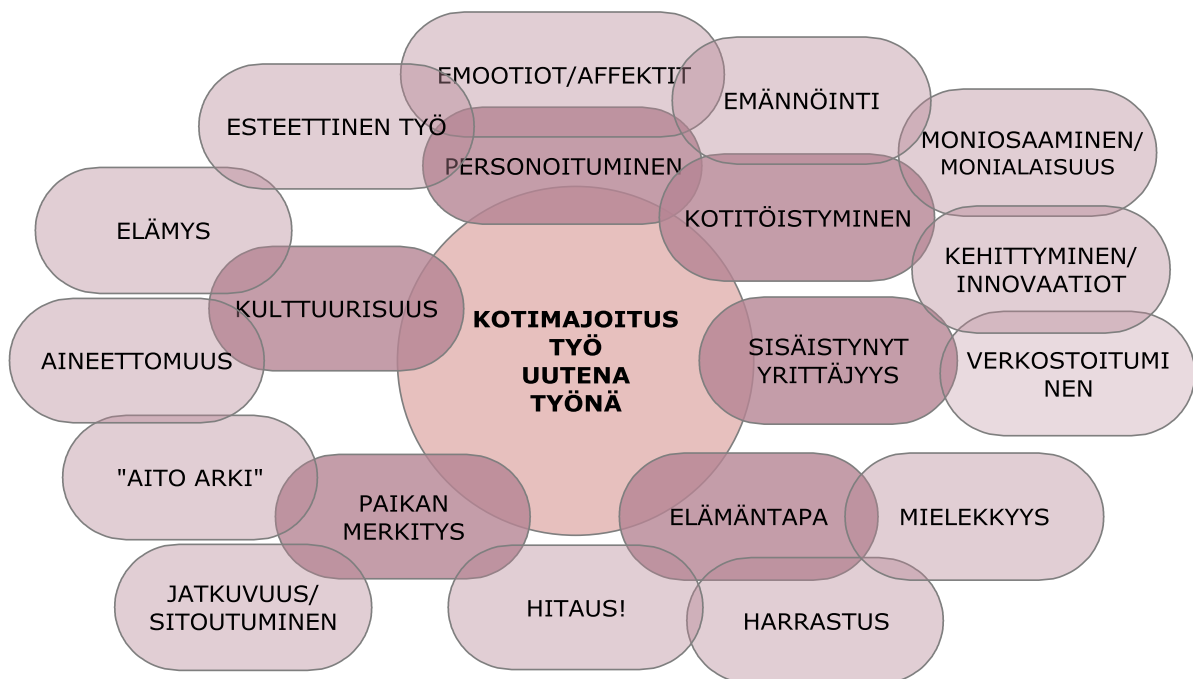
Erityisesti työhön ja kotiin liittyvät aikajäsennykset ovat kotimajoitusyrittäjien arjessa toisiinsa sulautuneita. Vain työntekijän strategiassa kodin ja työn ajat erotetaan selvästi toisistaan. Vaikka kotimajoittajien arkipäivässä työajan ja vapaa-ajan jäsennykset olivat epätarkkoja ja päällekkäisiäkin, niin kaikille irtiotot vuodenvierossa olivat tärkeitä. Kaikki haastateltavani lähtivät vuosittain lomalle, useimmiten ulkomaille, tai ainakin pois kotipaikkakunnalta. Maaseudun naisyrittäjyyttä tutkineen Hanna-Mari Ikosen (2008) aineistossa kotona työskentelevän vapauden käänköpuolena oli, ettei kotona enää voinut olla kuin kotonaan. Todella levätäkseen ja työstä vapautuakseen oli lähdeävä pois kotoa. (Ikonen 2008, 169.)

Yksityiselämän ja työelämän pitäminen täysin erillään on kotimajoituksessa harvinaista. Marialaura Di Domenico ja Paul Lynch (2007, 331) toteavatkin, että juuri yksityisen ja julkisen sekoittuminen tuovat kotimajoitukseen sen viehätyksen ja luovat vastakohtaa muodollisiin hotelleihin.

7 JOTAIN UUTTA, JOTAIN VANHAA...

7.1 Maaseudun kotimajoitus uuden palvelutyön näkökulmasta

Kotimajoittajien haastatteluissa samassa sävellajissa uuden työn keskusteluiden kanssa soivat seuraavassa kuviossa 6 kuvatut ulottuvuudet. Käsittelen näitä ulottuvuuksia seuraavaksi rinnan uudesta palvelutyöstä kirjoitettujen tekstien kanssa.

Kuvio 4 Kotimajoitustyö uuden palvelutyön keskustelujen näkökulmasta

Kulttuurista tulee työtä

Paikalliskulttuuri ja kulttuurihistoria tuovat lisäarvoa yrityksen tuotteille. Tarinoimalla tuotetaan turistisia elämyksiä. Kertojan henkilökohtaisesta historiasta ammennetut tarinat korostavat elämyksen erityisyyttä ja ainutkertaisuutta. Asiakkaat eivät ole vuorovaikutustaloudessa pelkkiä passiivisia vastaanottajia, vaan kulttuuristen tuotteiden myötätuottajia. Elämys on joka kerta erilainen kuulijoista, heidän reaktioistaan ja tunteistaan riippuen. (Julkunen 2008, 142.)

Me pietetään tarinankerrontaa hirmu tärkeenä, kerrotaan paljon meidän sukutarinoita, pyytämättäkin mutta sitten pyydettyäessä. Sitten on lapintarinoita, kaikenlaista juurista ja noidista, joita tietysti löytyy myös suvun piiristä.

Toisille tarinointi on luonnollinen tapa olla ihmisten kanssa, mutta se voi myös olla

harjoiteltu tapa toimia. Tarinoiden merkityksestä matkailubisneksessä kertoo esimerkiksi Lapin yliopistossa järjestettävä *Tarinamestarin työpaja* -opintokokonaisuus, jonka tarkoituksena on kehittää matkailutyöntekijöiden kertojan taitoja. Tarinamestarin työpäjän tavoitteena on tuoda Lapin ”luonto, historiallinen tieto, tavallisen ihmisen arkielämä, aito kulttuuri ja alkuperäinen miljö” matkailijan ulottuville tarinoiden kautta.

Tarina ei ole irrallinen juttu tai anekdoottikokoelma, jonka tarkoitus on kuvata jännittävää tapahtumaa tai hauskuuttaa yleisöä vaan sillä on jäljitettävissä olevat juuret maakunnan historiaan, ympäröivään luontoon ja ihmisten arkeen. Matkailija saa sen, mitä on tullut hakemaan. Hän saa käsityksen paikasta, johon on tullut toisenlaisesta tilasta, kosketuksen taustaan ja tähän hetkeen, paikallisiin ihmisiin elinkeinoineen, elämisineen ja eläimineen. Tavallisuus kiinnostaa lopulta eniten – miten ihmiset tulevat toimeen, miten asuvat, miten elävät keskenään. Luontokohteet ja muistomerkit ovat jo valmiiksi löydetty, rakennetut ja helposti nähdyt. Sen sijaan niihin liittyvät tapahtumat, tavat, toiminnot sekä unohtumassa olevat tiedot ja taidot ovat ehtymätön kertomusten lähde. (TarinaMesta, tarinamestarin koulutusohjelma 2009-2010)

Standardoitujen elämysten tuottaminen asiakkaille ”tilaustyönä” voi olla puuduttavaa työntekijälle, sillä sama ohjelma on vedettävä läpi asiakasryhmästä ja vuodesta toiseen:

[V]arsinki britit ku ne näkee joulupukin ja niillä on mukavaa, mutta sitten se on vähän semmoista yksitoikkoista että ne on aina ne samat sepustukset. Se ei oo kauheen tarkoituksellista, että siinä ei oo mitään semmoista... siinä on elämys, mut siinä ei oo...

Asiakkaalle joulupukin kohtaaminen voi olla unohtumaton kokemus, mutta työntekijälle tällainen liukuhihnamainen elämystuotanto on yksitoikkoisin osa työtä. Se on usein myös kauimpana hänen omasta ”aidosta” elämänpiiristään ja elävästä paikalliskulttuurista.

Aitoa vai keinotekoista?

Seurallisuus, läsnäolo ja jatkuva tarkkailtuna oleminen on usean kotimajoittajan mielestä heidän työnsä haastavin osa: ”Enemmän rasittavaa on se mielentila. Ettei voi aina olla niin rennosti kotonaan kuin mitä ehkä haluais, että se on se raskain puoli ehkä.”

Kotimajoittajan on hyväksyttävä, että matkailijat saattavat tulla katseineen ja kameroineen todistamaan mitä tahansa arkista tointa – esimerkiksi eräs haastateltava muisteli hiukan häpeissään, kuinka asiakas oli tarkkaillut häntä harjaamassa huonolla menestyksellä tottelematonta koiraansa:

Sit mä huomasin et joku on ollu koko ajan kattomassa mitä mie olen tekemässä (nauraa). Oi kauhia, mitä ne ajatteli. – – Et se vähän niinku tuntu, että... ei ne vakoillu... mä tiedän että ne oli kiinnostunut, mutta joskus olis kiva tehdä niin että tietäis ettei joku ole seuraamassa.

Kenties isäntäväen noloina pitämät hetket ovat lähinnä sitä ”aitoa” mitä turistit matkaltaan hakevat. Turistienhan sanotaan sinnikkäästi etsivän matkoiltaan ”aitoa” ja todellista, ja paikallisten yhtä sinnikkäästi piilottavan sen heiltä. Usein turisteille näytetty aito osoittautuukin vain aitoa muistuttavaksi kulissiksi. Intiimeiltäkin vaikuttavat paikat voi olla suunniteltu sellaisiksi juuri tuottaakseen keinotekoisen intimitetin tunteen ja osallistumisen kokemuksen turistille. (Veijola & Jokinen 1990, 137.) Kotimajoitustilalla aidon ja esitetyn raja on häilyvä. Turistinen tila on samalla isäntäväen koti, jossa he elävät omaa arkeaan. Elämä omassa kodissa ei voi olla kokonaan keinotekoisia esitystä, tunteiden on oltava vähintään syvänäyteltyjä.⁹ Julkisessa tilassa liikkeessä ei ole koskaan täyttä yksityisyyttä, koska ”joku tietää aina että me ollaan omistajaperhe.”

Uusi työ personoituu

Me olemme omia persoonia. Ja jos me ei oltais omia persoonia niin ei meillä kävis kukaan. Jos me oltais massa niinku joka paikassa muualla.

Kotimajoittajan on lunastettava omalla persoonallaan vieraan hänelle ja paikalle asettamat sanattomat odotukset. Persoonallisuudella myös erottaudutaan muista matkailualan yrityksistä.

Palvelutyö poikkeaa monesta muusta työstä siinä, että palvelu kulutetaan ja tuotetaan samanaikaisesti. Eroa tuotteen, työprosessin ja työntekijän välillä on mahdoton tunnistaa (Leidner 1999, 83). Kun teollisuustyöntekijän oli jätettävä persoonansa tehtaan ulkopuolelle, uuden työn tekijöillä oma persoona ja ruumis ovat erottamaton osa koko työsuoritusta. Uuden työn suoritus on siten ruumiillisempaa kuin perinteinen ”ruumiillinen työ” (Veijola & Jokinen 2008, 168). Kun palvelutyötä tekevän ihmisen persoonallinen palvelutyö on osa kulutettavaa palvelua, palvelu henkilöityy. Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki kirjoittavat kärjistäen kaikkien uuden työn tekijöiden olevan tavallaan strippareita. Heidän on saatava huomiota, ilmaistava itseään ja pantava koko persoonansa likoon. (Holvas & Vähämäki 2005, 92.) Palvelutyö siis hyödyntää muita teollisuudenaloja enemmän työntekijän luonnetta, tunteita, ulkomuotoa sekä fyysisiä ja henkisiä kykyjä (Veijola ym 2008).

Me ollaan huomattu et asiakkaat tykkää, et meillä on jotenki rentoa ja rempseätä, ei liian tiukkaa. Ei oo pukukoodeja, ellei sit oo asiakkaan puolesta toiveita.

Kotimajoittajat antavat olemuksellaan kotoisan rennon vaikutelman viestittäen

⁹ Arlie Hochschild (2003) jakaa tunnetyön kahteen tasoon: pintanäyttelemiseen (surface acting) ja syvänäyttelemiseen (deep acting).

käytöksellään, vaatetuksellaan, joskus jopa tuoksullaankin, että nyt ollaan turististen kulussien takana, oikeiden ihmisten oikeassa kodissa, jossa ei turhaan tarvitse hienostella. ”Elämys son seki ko isäntä tuoksuu lietheelle” nauraa Kiuruniemen maatilan isäntä Jaakko Korva Lapin Hetki -lehden toimittajalle (Lehtomurto 2008, 20).

Kotimajoitustyö uuden työn muotona tarkoittaa oman kodin, paitsi fyysisen myös emotionaalisen, asettamista myytäväksi tuotteeksi. Asiakas ei osta ainoastaan yösijaa vaan myös kodin kokemuksen, tunteen aidosta vieraanvaraisuudesta ja ehkä jopa kuulumisesta perheeseen. Tavoitteena on, että jokainen asiakas tuntee olevansa erityinen: ”Meillä kaikilla koirilla ja turisteilla on nimet. Haluamme pitää homman sen verran kodinomaisena”, toteaa Beanaruoktu-luomumatkailutilan isäntä Heikki Boman Lapin Kansassa (Härönoja 2009, 3).

Kotimajoittajat olivat kehittäneet itselleen erilaisia tunnetyömetodeja. Toiset olivat apposen avoinna kaikille vieraille, aina valmiina seurusteluun. Toiset taas olivat varauksellisempia, etäisen kohteliaita ja ystävällisiä, muistuttaen käytöksellään hienovaraisesti, että kyse on kodinomaisuudesta huolimatta puhtaasta asiakkuussuhteesta. Tunnemetodit olivat analogisia tilanrajoituksen kanssa – ne jotka olivat rajanneet yksityisen takahuoneensa tarkimmin julkisesta alueesta, näyttivät sääntelevän myös tunteitaan tiukimmin.

Työt kotitöistyvät

Uuden työn ihmissuhteiden on sanottu alkaneen muistuttaa aikaisemmin kotiin liitettyjä suhteita (Veijola & Jokinen 2008, 168). Kotimajoitusyrittämiseen liittyy mielikuva kodinomaisista ihmissuhteista, jota emännät ja isännät omalla epämuodollisella käytöksellään ja olemuksellaan vahvistavat. Yrittäjillä on usein lapset mukanaan asiakaskohtaamisissa korostamassa perhemäisyyttä. ”[M]onet tykkää siitä juuri siksi, että se on niin lämminhenkinen. Varsinkin ulkomaalaiset tykkää ku [lapsillakin] on tonttulakit päässä joulukuussa ja ... et ne on jotenki silleen mukana, ja pulkassa istuu ja on osa toimintaa.” Asiakkaan ja isäntäväen suhde muistuttaa pinnallisesti tarkastellen pikemminkin ystävyyttä tai sukulaisuutta kuin taloudellisesti motivoitunutta asiakkuussuhdetta. Yksi osoitus tästä asiakkuussuhteen hämärtymisestä on, että asiakkaat kutsuvat isäntäväen kylään omaan kotimaahansa ja kotiinsa. Jotkut kotimajoittajat ovat kutsuja noudattaneetkin ja todella vierailleet asiakkaidensa luona. Erään haastattelemani mielestä nämä kutsut kuitenkin tekevät asiakkaan ja isännän suhteesta epäsymmetrisen, koska isäntäväki ei todellisuudessa voisi niitä noudattaa: ”Me ei tunneta niitä ja meillä ei ole mahdollisuus käydä heidän luona vierailulla ollenkaan. Kyllä ne niinku kutsuu meitä,

mutta sehän olisi ihan mahdotonta, että kävisi ympäri Eurooppaa – Saksaa...”

Haastateltava koki asiakkaan astuvan näkymättömän sopivaisuusrajan yli kutsuessaan isäntäväkeä kotiinsa.

Uusi palvelutyö voidaan nähdä jatkumona ennen kotona tehdyille työlle. Naisten työt ovat avartuneet kodin ulkopuolelle ja tilallisen laajenemisen lisäksi ne ovat laajentuneet myös yli sukupuolirajojen. (Veijola ym. 2008, 47.)

Se varsinainen työnteko on sitä että laittaa aamupalan ja hoitaa tuota pyykkihommaa ja petaa ja siivoaa – -- mutta sitten enemmän rasittavaa on se mielenala

Uusi palvelutyö on rajattomien ja loputtomien, yleensä aineettomien tehtävien käytännöllistä suorittamista, arjen kokonaisvaltaista hallintaa; huolenpitoa ja hoivaa, aikataulujen yhteensovittamista, kodintunnon ja viihtyisän ilmapiirin luomista (Julkunen 2008, 158). Eeva Jokinen kutsuukin uutta palvelutyötä *kotitöistyneeksi työksi* [re-domestication] – se organisoiu kotityön tapaan, mutta häivyttäen perinteiset julkisen ja yksityisen, ammatillisuuden ja tunteellisuuden sekä työn ja kotityön rajat (Jokinen 2005 ,69–73; Veijola & Jokinen 2008, 168–171).

Soile Veijola ja Eeva Jokinen (2008) ehdottavat tämän feminisoituneen ja kotitöistyneen uuden palvelutyön määritelmäksi hankalasti suomeksi kääntyvää verbiä *hostessing*, jota voisi paremman puutteessa kutsua *emännöinniksi*. Emännöintitaito on kykyä hallita sosiaalisia tilanteita, affekteja, sekä läheisten ja vieraiden ruumiillisia tarpeita. Emännöinti uusintaa naistapaisten työn piirteitä: kotityötaitoja sekä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja, joilla sosiaalisista tilanteista tehdään miellyttäviä ja saadaan vieras tunteen olonsa tervetulleeksi. (Veijola & Jokinen 2008, 170).

Emännöinti oli haastattelemani yritysten sisäisessä työnjaossa usein pääosin naisten vastuulla, samoin kuin erilaiset yrityksen pyörytykseen liittyvät toimistotyöt. Miehet hoitivat koneet, rakennukset ja muut raskaat ulkotyöt. Mitenkään itsestään selvä tämä jako ei ollut. Myös miehet vetivät opastuksia, laittoivat ruokaa ja isännöivät vieraita.

Sisäistynyt yrittäjyys

Jotkut työn tutkijat kutsuvat suomalaisen työelämän muutosta ”markkinakäänteeksi”, joka korostaa yrittäjämäistä toimintaa, tuloksellisuutta ja asiakaspuhetta. Yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä asennetta tarjotaan nykyisin ratkaisuna lähes kaikkiin talouden ongelmiin. Yrittäjyyden korostaminen ei korostu pelkästään elinkeinoelämässä, vaan yrittäjämäisen elämänsenteen ihanne läpäisee jo koko yhteiskunnan. Yrittäjämäinen asenne tarkoittaa

aktiivisuutta, sinnikkyyttä, luovuutta, kokonaisvaltaisuutta, innovatiivista, omaehtoisuutta ja riskien ottamista. (Ikonen 2008, 57.) Palkkatyön tekijöidenkin oletetaan johtavan yrittäjämäisesti itse itseään: yksilöt ovat itse vastuussa omasta menestyksestään ja epäonnistumisistaan, samoin kuin työhyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan (Julkunen 2008, 123).

Hanna-Mari Ikonen (2008) on todennut yrittäjyysdiskurssin saaneen maaseudulla omanlaisensa muodon, jossa yrittäjyys nähdään elinvoimaisen maaseudun luojana ja valtiollisen turvarakenteen korvaavana toiminnan muotona. Maaseudulla yrittäjyys merkitsee innovatiivisuuden ja yksilöllisyyden lisäksi myös verkostoitumista ja kumppanuutta sekä jatkuvuutta yli sukupolvien. Maaseutua onkin viime vuosina pyritty elävöittämään ammattitaitoa, verkostoitumista ja markkinointia edistävin projektein. (Ikonen 2008, 57–60, 134.)

*Pitäis pyrkiä mahdollisimman paljon yhteistyöhön paikallisesti –
semmoinen tietynlainen verkostoituminen.*

Haastattelemani kotimajoittajat ovat omaksuneet yhteiskunnan läpäisevän yrittäjyyspuheen Ikosen esittelemässä maaseutuspesifissä muodossaan. Uusi verkostoitumis- ja kumppanuuspuhe kulki heidän puheissaan maaseudun traditionaalisten yhteistyön muotojen, talkootoiminnan ja ystäväävun rinnalla ja niihin sekoittuneina. He korostivat niin paikallisen kuin laajemmankin verkostoitumisen merkitystä. Useimmiten verkostoituminen tarkoitti perinteistä paikallista yhteistyötä muiden paikallisten yrittäjien, kuten koira- ja poroyrittäjien ja muiden ohjelmopalveluntuottajien kanssa sekä keittäjien ja siivoojien kanssa. Yrittäjillä oli myös omat ”kontaktinsa”, joiden kautta he saivat asiakkaita, kuten esimerkiksi isot instituutiot joihin oli solmittu hyvät suhteet, tuttu bussilinjan omistaja tai matkanjärjestäjät ja matkatoimistot.

Myös innovatiivisuuden ja jatkuvan kehittämisen ajatus oli sisäistetty yrityksissä,¹⁰ haastateltavani olivat olleet mukana erilaisissa tutkimushankkeissa, workshopeissa ja projekteissa jotka kannustavat kehittämään uusia toimintamalleja. ”Eihän sitä... sanotaan vaikka uusien ajatusten saaminen ja muuta, niin jos sitä rutiinia vaan pyörittää, niin ei siihen yks kaks sitten putkaidakaan mitään ajatuksia (hymyä äänessä). Kyllä ne usein tulee ko on vähän jotain uutta kokeillu ja nähny ja ollu vähän poissa, niin `hei tuossahan on ideaa` ja niin edelleen.”

¹⁰ Poikkeuksena elämäntilanteeseen sopiva kotiäidin kotimajoitusyritys, jolla ei ollut tarvetta laajentaa tai kehittää toimintaansa sen osa-aikaisen ja väliaikaisen luonteen vuoksi.

Toisaalta itsetarkoitukselliseen kehittämisen ja uusiutumisen ajatukseen saatettiin suhtautua kielteisestikin: ” – – Meijän pitäis uusiintua ja jatkuvasti rakentaa uutta ja uutta. – – Mutta ei se ole aivan yksiselitteistä sekhän uusiminen uusimisen päälle ja rakentaminen. Kun pitää ajatella vähän pidemmällä jaksolla.” Haastattelujankohtana kesällä 2008 oli jo nähtävillä alkavan laman enteitä. ”Nyt on piru merrassa” ennusti yksi haastateltavista. Siksi monet kertoivat lykkäävänsä isoja muutoksia ja investointeja vakaampaan taloustilanteeseen asti.

Moniosaaminen

Lappilaiset pienyrittäjät yhdistelevät joustavasti erilaisia toimialoja ja elinkeinon lähteitä sopiviksi kokonaisuuksiksi (Tuulentie & Hakkarainen 2007). He kehittelevät ”sivujuttuja”, jotta eivät olisi yhden asian varassa. Aineistoni yrittäjistä ei yhdenkään toimeentulo perustunut puhtaasti majoitukseen, vaan siihen oli yhdistetty esimerkiksi elämys- ja ohjelmopalveluita, ravintola, kenneltoimintaa, karjanhoitoa ja hoivapalveluita: ”Koska on suhteellisen pienestä yrityksestä kysymys, niin täytyy olla erilaisia asioita eri sesongille.”

Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki kärjistävät uuden työn sankarin olevan virtuoosi, joka esittää mitä tahansa roolia, osallistuu ja on kaiken aikaa mukana. Uudessa työssä ei tarvita ammattilaisia, vaan roolienhallintaa. (Holvas & Vähämäki 2005, 93.) Erityisesti matkailualalla työntekijöiden on luovittava monien samanaikaisten tehtävien ja roolien välillä, joita työtilanteet, asiakkaat ja työnantajat heiltä kulloinkin vaativat (Veijola ym. 2008, 52). Lappilainen kotimajoittaja näyttäytyykin aineistossani laaja-alaisena moniosaajana, joka muuntautuu joustavasti seikkailuoppaasta toimistovirkailijaksi tai karjanhoitajasta lupsakaksi matkailuisännäksi.

Työ mielekkäänä elämäntapana

Kotimajoittamisessa yhdistyvät paitsi maaseutu ja urbaaneiksi mielletyt työn uudet muodot, myös kaksi usein vastakkaisilta näyttävää nykypäivän työelämän ilmiötä. Kotimajoitustyö on yhtäältä sisällöltään uuden työn kaltaista, mutta toisaalta se on paljon enemmän kuin työtä, se on kokonaisvaltainen elämäntapa. Usein tavoitteena eivät ole suuret voitot, vaan pelkästään mielekäs elämä ja riittävä toimeentulo. Kotimajoitus mahdollistaa ja rahoittaa oman elämäntavan, esimerkiksi harrastuksen tai tietyllä paikkakunnalla asumisen. Aineistoni kotimajoittajat olivat yhdistäneet työhönsä esimerkiksi koiraharrastuksen, melonnan tai luonnossa liikkumisen. Harrastuksesta pää- tai sivutoimisen elinkeinon luoneiden yrittäjien määrä on kasvanut valtavasti 2000-luvun

aikana. (Jussila 2010, 103.)

Kotimajoitusta voisi tarkastella ansiotyötä laajemmin valittuna elämäntapana, esimerkiksi *hitaan elämän* kehyksessä.

– – *Silloin ku lappiin on muutettu niin ei oo ollu tietoo selkeesti että mitä ruvetaan tekemään muuta ko se että on pyrkimys semmoisesta kaheksasta kaheksaan [neljään? VK]työvuorosta pois*

Hitauden ja rauhan teema nousi esille jokaisessa haastattelussa, mikä ei sinänsä ollut ihmekään, sillä juuri siihen heidän myymänsä tuote perustuu.

Kyllä ne tulee tänne rauhottumaan. Ja ilma tekee sen mitä tehdään, meillä ei ole ohjelmaa, että se veetään vaikka satais puukkoja taivaalta.

Haastateltavat siis paitsi saavat elantonsa siitä, että myyvät Lapin hiljaisuutta ja rauhaa sitä etsiville matkailijoille, myös usein perustelevat omaa elämäntapaansa sillä. Varsinkin kotiäidin ja harrastajan strategioissa oli kyse juuri elämän tarkoituksellisesta rauhoittamisesta ja hidastamisesta.

Kyllä se että on toiminu muussa työssä ja nähny vähän muutakin maailmaa, niin se on hirveen iso juttu. Tietää että millaista se elämä on tuolla muualla, ja on iteki kokenu sen. Ni osaa sitten jollain tavalla suhtautua niihin ihmisten ongelmiin. – – Se vaihe tuli elämässä että mielti että mielti todella, että mitä sitä nytten haluaa.

Uuden työn paikat

”Paikka” tarkoittaa erityistä kohtaa maailmassa, jolla on oma identiteettinsä ja joka antaa identiteetin siinä oleville ja eläville. Paikalla on oma historiansa, oma ”paikan henkensä.” Usein globalisaation ja uuden talouden ajatellaan menettävän kosketuksen paikkoihin ja tuottavan suorastaan ”epäpaikkoja”, joihin ei liity identiteettiä eikä erityistä suhdetta, kuten pikaruokalat, hotelliketjut, lentokentät, ostoskeskukset ja turistikeskukset. (Rajanti 2006, 183.) Monet näistä ylikansallisesti standardoiduista epäpaikoista liittyvät matkailuun. Toisaalta matkailu, erityisesti kulttuurisesti virittynyt matkailutalous, myös hyödyntää paikkojen kulttuurista ja historiallista erityisyyttä. Turistiset palvelut tuotetaan erityisissä paikoissa, eikä niitä voi noin vain siirtää muualle (Urry 2002, 60).

Kotimajoitusyritysten matkailullinen arvo perustuu pitkälti paikalliskulttuurin ja -historian arvostuksen nousuun. Siksi paikan erityistä identiteettiä, ”paikan henkeä” korostetaan tarinoilla ja mahdollisesti rekvisiitanomaisilla esineillä tai asuilla.

Kotimajoittajille paikalla – seudulla, kylällä tai kotitalolla – on kuitenkin ennen kaikkea henkilökohtainen, painava merkitys. Paikan tärkein arvo ei ole sen kaupallisessa

hyödynnettävyydessä; paikka kuvataan kotina, juurina ja kiinnipitävänä yhteisönä.

Tää tila niin on tosi vahvasti se mihin mie täällä kuulun.

Kotimajoitus mahdollistaa taloudellisesti kotitalossa ja kotikylässä asumisen: ”Tää on pieni hinta minkä joutuu maksamaan siitä, että me voimme asua tämmöisessä kauniissa paikassa ja voimme hyödyntää näitä yrityksen tiloja.” Haastateltavilleni kotitilalla ja -talolla on pitkä historia, johon he tuntevat kiinnittyvänsä. Silti viidestä haastateltavastani kolme osoittautui haastattelun kuluessa eri syistä aikuisiällä asuinpaikkakunnalleen muuttaneiksi. Yksi oli muuttanut puolison sukutaloon, toisella oli sukujuuret paikkakunnalla, kolmannet taas olivat etsineet mistä tahansa Lapin alueelta omille tarpeilleen ja matkailutyöhön soveltuvan tilan.

Paikallisuuden merkitys korostui yllättävästi erityisesti muualta muuttaneiden puheissa. Kenties kyläläisyys oli sanallistettua ja tiedostettua juuri siksi, ettei kyläyhteisöön kuuluminen ollut itsestäänselvyys.

[H]eti ku muutettiin niin mentiin ensimmäiseen kyläyhdistyksen iltaan, niin oli hirmu semmoinen lämmin fiilis. – – Meillä on hirmu aktiivinen kyläyhdistys ja aktiivinen kylä ja tehdään paljon. Vietetään kotailtoja ja hirvipeijaisia.

Aikuisiällä paikkakunnalle muuttaneet korostivat myös erityisesti verkostoitumista muiden kyläläisten kanssa, ja halua tuoda elinvoimaa kylälle työllistämällä muitakin kuin vain itsensä. Zygmunt Bauman huomauttaa toteamuksen ”on mukavaa kuulua yhteisöön” kielivän paradoksaalisesti siitä, että puhuja joko ei kuulu yhteisöön tai vähintäänkin, että hän joutuu tekemään kovasti töitä siihen kuuluakseen. Tällainen tietoiseksi tullut yhteisöön kuuluminen on Baumanille modernin notkea valinta, ”keveä kaapu”, joka voidaan pukea aamuisin päälle ja riisua illalla. (Bauman 2002, 202.)

Jatkuvuus ja uusi työ

Uuden työn yksi ominaisimmista piirteistä on sen epäjatkuvuus ja projektimaisuus. Lyhytjänteisyys ja rikkonaisuus leimaa myös Lapin matkailutyön mielikuvia: tyypillistä Lapin matkailutyötä on sesonkiluontoinen työ tunturikeskuksissa (Veijola ym. 2008). Kotimajoitustyön ja ylipäätään yrittämisen arkinen aikajänne on puolestaan pidempi, se kurottuu tulevaisuuteen ohitse kuluvan sesongin.

Maaseudun elämäntavalle on tyypillistä jatkuvuuden tavoittelu (Silvasti 2001, 92). Kun karjatilallinen kuuli poikansa aikovan palata opiskelupaikkakunnaltaan kotiin jatkamaan perheyrittystä ja sukutilaa, tuli elämälle uutta merkitystä:

Ja jeekama kuitenkin miehen [-]:n kaulaan ja mulla tuli itku: ”Voi rakas poika tule kotia!” Voi apua sitä tunnetta. Ja tiiätkö meillä alko ihan uusi elämänvaihe siitä. Semmoinen tarkoituksellisuus. Siihen asti oli vähän semmoista, että tällä putkella mennään ja räpiköidään eteenpäin.

Kotimajoituksen jatkuvuuden tunne syntyy sisäisestä motivaatiosta, eikä se välttämättä tavoittele ylisukupolvista maanomistuksellista jatkuvuutta kuten maaseudun perinteisessä elämäntavassa.

7.2 Uusi hidas työ?

Kotimajoitus tarjoaa uudenlaisen näkökulman uuden palvelutyön keskusteluun. Se näyttäytyy uudenlaisena palvelutyönä, joka hyödyntää elämystuotannon vuorovaikutuksellisuutta ja kulttuurisuutta ja edellyttää koko persoonan, tunteiden ja esteettisyyden hyödyntämistä ja hallitsemista työssä. Toisin kuin yleensä uuden työn keskusteluissa, kotimajoitustyössä korostuu mielekkään elämän ja jatkuvuuden tavoittelu sekä paikan merkitys, joskin kenties ”keveänä kaapuna.” Kotimajoitustyön voisikin hieman provosoiden nimetä Slow life -liikkeen periaatteiden mukaisesti ”uudeksi hitaaksi työksi.”

Elämänrytmin mukauttaminen omaan tahtiin sopivaksi on kansainvälisen Slow -liikkeen tavoite (ks. esim. Honoré 2010). Tehokkuusajattelua vastustavassa ja hektisen elämän hidastamista ajavassa hitaan elämän liikkeessä on kyse kansainvälisesti merkittävästä ilmiöstä, jota ei kuitenkaan ainakaan Suomessa ole vielä juurikaan yhteiskuntatieteissä tutkittu. Alun perin 2000-luvun alussa Italiassa syntynyt pikaruualle vaihtoehtoja hakeva Slow food -liike on laajentunut kokonaisvaltaiseksi elämänfilosofiaksi, joka kattaa kaikki elämänalueet designista turismiin (slow living, slow design, slow travel, jopa slow research!). Slow life pyrkii ekologisen, eettisyyden ja elämyksellisyyden yhdistävään elämäntapaan korostaen kiireettömyyden, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja luovuuden merkitystä. (Heinonen 2009.) Elämän hidastamisessa ei ole kyse pelkästään hitaudesta, vaan pikemminkin ajankäytön rationalisoinnista. Carl Honoré (2010, 25) kirjoittaa hitaan elämän tiivistyvän tasapainoon: ”Ole nopea silloin kun nopeus on järkevää ja hidas silloin kun hitaus on tarpeen.”

Tulevaisuudentutkijat ovat nostaneet Slow life -filosofian yhdeksi merkittävimmistä tulevaisuuden megatrendeistä (Heinonen 2009). Slow life -filosofia on toistaiseksi tuttu lähinnä mediasta, strategiapapereista sekä erilaisista raflaavista tulevaisuuden visioista, viimeisimpänä WWF:n ja Helsinkiläisen ajatushautomon Demoksen yhdessä lanseeraama

Onnellisuuspoliittinen manifesti (Alanen ym. 2010), jonka tärkeimpänä teesinä on leppoisamman elämänrytmin merkitys niin luonnolle kuin yhteiskunnallekin.

Hitautta ja työelämää ei suomalaisessa työkuulttuurissa ole yleensä totuttu liittämään yhteen. Joutilaisuus yhdistyy helposti laiskuuteen ja saamattomuuteen.

Tulevaisuudentutkija Sirkka Heinosen mukaan hitauden voi yhdistää työelämään kahdella tapaa. Yhtäältä työn hitauttaminen parantaa luovuutta ja työssä jaksamista rytmittämällä tehokkaan työskentelyn jaksoja ja mahdollistamalla rauhallisia vaiheita, joutilaisuutta ja lepoa. Toisaalta hitaus myös synnyttää uusia liiketoimintamahdollisuuksia hitauteen perustuvien tuotteiden ja palveluiden kysynnän lisääntyessä. (Heinonen 2010, 79.)

Parhaimmillaan kotimajoitustyössä voivat toteutua nämä molemmat hitaan työn elementit.

8 KERTAUSTA JA ARVIOINTIA

Tarkastelin pro gradu -tutkielmassani viiden lappilaisen kotimajoitusyrityksen arkea.

Teoreettisena tavoitteena oli kehitellä arjen käsitettä tutkimustyökaluksi sellaisen sosiaalisen järjestyksen tutkimiseen, joka ei palaudu moderniin palkkatyöjärjestykseen liittyviin perinteisiin vastakkainasetteluihin, kuten koti/työ tai yksityinen/julkinen.

Tarkastelin arkea sosiaalisista suhteista, ajallisista rytmeistä sekä tiloista ja etäisyyksistä muodostuvana kokonaisuutena Eeva Jokisen (2005) ja Rita Felskin (1999/2000) ajatuksia soveltaen. Kehittämäni arjen kolmijäsennys toimii monenlaisen arjen tutkimuksen taustajäsennyksenä, sitä voisi hyödyntää myös tilastollisessa tutkimuksessa arjen operationalisointina. Empiirisenä tavoitteena oli tarkastella kotimajoittajien arjen materiaalisia käytäntöjä heidän jokapäiväisessä elämässään. Tutkimusotteeni oli lähinnä feministisen tutkimuksen piirissä syntynyttä materiaalista sosiologiaa (ks. Gordon 2008).

Tutkielman taustalla vaikutti läpäisevänä teoreettisena ajatuksena käsitys ihmisestä eroja tekevänä olentona (Douglas 2005), joka ylläpitää kulttuurista järjestystä erilaisin rajanvedoin ja etäisyyksin. Ajattelin erilaisten erottelujen ja etäisyydenpidon kysymysten tulevan näkyville kotimajoituksessa, missä isäntäväki joutuu jatkuvaan ruumiilliseen läheisyyteen vieraiden ihmisten kanssa myös omassa kotonaan.

Tutkimukseni aineistona oli viiden kotimajoittajan teemahaastattelut sekä osallistuva havainnointi kahdessa kotimajoitusyrityksessä. Ollakseen varsinaista etnografista tutkimusta olisi osallistuvan havainnoinnin osuuden pitänyt olla laajempi. Myös haastatteluaineisto olisi voinut olla suurempi, mutta toisaalta monitahoisen

tutkimusongelmani käsitteleminen kovin suurella aineistolla olisi tullut raskaaksi. Pidänkin tätä tutkielmaa ensimmäisenä pintaraapaisuna aikaisemmin tutkimattomasta aiheesta. Sitä olisi syytä tutkia syvällisemmin laajemmilla haastatteluilta tai pidempiaikaisella etnografisella tutkimuksella. Kotimajoitusta Lapissa voisi jatkossa tutkia etnografisesti esimerkiksi siten, että tutkija olisi vuoden ajan töissä kotimajoitusyrityksessä kenttäpäiväkirjaa pitäen, kuten sosiologit ovat tutkineet mm. armeijaa (Hoikkala ym. 2009) ja sairaalaa (Peräkylä 1990).

Analyysi jakautui kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa muodostin laadullisen sisällönanalyysin avulla arjen kolmijäsennykseen pohjautuvan kokonaiskuvan haastateltavieni arjesta. Kotimajoittajien arki rakentui moninaisista sosiaalisista suhteista, tilojen tekemisestä ja etäisyyksien säätelystä ja erilaisista aikarytmeistä. Sisällönanalyysi osoitti, että Mary Douglasin (1991) esittämät vastakohtaiset kodin ja hotellin toimintalogiikat olivat kotimajoittajien arjessa luontevasti kietoutuneet yhteen. Kodin lahjanvaihtoon ja vastavuoroisuuteen perustuva ja hotellin markkinoihin ja rahanvaihtoon perustuva logiikka eivät olleet kotimajoituksessa toisensa poissulkevia, vaan rinnakkain ja samanaikaisesti toimivia jäsennyksiä.

Arjen sosiaaliset suhteet olivat karkeasti jaettavissa läheissuhteisiin, työsuhteisiin ja asiakassuhteisiin. Suhteet olivat kuitenkin arjessa liudentuneet toisiinsa ja niiden rajat olivat joustavat ja neuvoteltavat. Kaikissa kolmessa suhteen lajissa oli mahdollisuus niin kodin kuin hotellinkin toimintalogiikkaan. Esimerkiksi useimmiten taloudellisesti motivoituneissa asiakassuhteissa työllä maksavat asiakkaat ja osa kasvoasiakkaista (perheenjäsenasiakkaat) olivat kodinomaisia suhteita, jolloin korvaus majoituksesta ei välttämättä ollut rahallinen. Tämä markkinoiden ja kodin logiikan samanaikaisuus oli luontevaa ja refleктоimatonta, mutta tuli näkyväksi ongelmakohdissaan, esimerkiksi silloin kun ystävyys-suhteeksi muuttunut asiakkuus teki maksun perimisen vaikeaksi.

Arjen tiloista ja etäisyyksistä oli tunnistettavissa jako isäntäväen ja asiakkaiden takatiloihin sekä julkiseen etutilaan, jossa isäntäväen ja vieraiden kohtaaminen tapahtui. Jokaisessa yrityksessä oli perheelle rajattu oma yksityinen tila, joka ainakin jossain määrin takasi intiimin oleskelun suojassa asiakkaiden katseilta. Yksityinen tila rajattiin sekä tilallisilla ratkaisuilla, että toiminnalla, kertomalla tilanjaosta heti asiakkuussuhteen aluksi, esineitä sijoittelemalla tai vaikka verhoja sulkemalla. Kohtaaminen asiakkaiden kanssa tapahtui julkisella ”näyttämöllä.” Erilaiset tilat ja tilanteet virittivät kohtaamisen muodolliseksi tai epämuodolliseksi, esimerkiksi sisäänpääsyneuvotteluiden kohtaaminen oli muodollisempi

kun taas pihamaalla kohtaaminen oli vapaata seurustelua. Myös tilanjakojen rajanvedot tulivat näkyville silloin, kun niiden tulkitseminen epäonnistui – esimerkiksi kun turistit eivät ymmärtäneet kunnioittaa intiimeillä esineillä rajattua yksityistä kodin tilaa.

Kotimajoittajien arjessa vaikuttivat päällekkäin monenlaiset aikajäsennykset ja rytmit. Kotimajoituksissa elettiin voimakkaasti matkailun sesonkien määrittelemän vuodenvieron mukaan. Arkipäivän ajankäyttö oli tehtäväsuuntautunutta ja syklistä: työtehtävien ja levon ajat seurasivat toisiaan toistuvasti päivässä ja vuodenvierossa. Arkea tahditti myös kalenterin ja kellon lineaarinen aika. Huomioon oli otettava asiakkaiden saapumisajat ja ohjelmat, vastaanotettava majoitusvarauksia ja suunniteltava tulevaa.

Toisessa tutkimuskysymyksessä vaihdoin näkökulman arjen strategioihin, joiden avulla kotimajoittajat hallitsevat arjen kaoottisuutta. Arjen strategioilla tarkoitin pitkällä aikavälillä muodostuneita, rutiineiksi muuttuneita käytäntöjä ja tapoja toimia. Arjen strategiat voi nähdä toistuvuudessaan minimaalisena toimijuutena, joka tähtää otteen pysyttämiseen maailmassa (Honkasalo 2004). Strategiat kiteytin aineistosta lukemalla tiiviisti kutakin yksittäistä haastattelua ja kenttäpäiväkirjaa, pitäen edelleen taustalla arjen kolmijäsennyksen. Jokaisesta haastattelusta oli tunnistettavissa oma strategiansa.

Ammatinharjoittaja veti rajan oman yksityiselämänsä ja asiakkaiden välille asumalla erillisessä, aidalla erotetussa rakennuksessa. Kaikki työhön liittyvät toimet tapahtuivat erillisissä rakennuksissa ja asiakkaisiin pidettiin kohtelias etäisyys. Ajallisesti ammatinharjoittaja ei kuitenkaan erottanut työn ja kodin arkea. Joitakin erityisiä päiviä vuodenvierossa ammatinharjoittaja varasi vain perheelleen, järjestäen sen vapaaksi asiakastyöstä. Työntekijän strategiassa pyrittiin normaalityöaikaan esimerkiksi merkitsemällä tehdyt työtunnit ylös ja pitämällä ne vapaina sesongin ulkopuolella. Arjen tilanjaot ja etäisyydenpidot olivat puolestaan joustavia. Kaikki asiakastilat mielyivät jossain määrin myös omiksi vapaa-ajan tiloiksi, ja työntekijä teki samoja juttuja asiakkaiden kanssa kuin vapaa-aikanaan. Harrastajan strategiassa pyrittiin mielekkääseen elämänkokonaisuuteen, jossa työn ja vapaa-ajan erottaminen jokapäiväisessä elämässä ei ollut tarpeen. Myös talonpojan agraarissa strategiassa työn ja kodin elämänalueet olivat toisiinsa liudentuneet. Kotiäidin strategiassa yrittäminen oli muun elämän ohella tapahtuvaa, joustavaa toimintaa. Tilanjaot olivat ambivalentteja ja muuntuivat tarpeen tullen yksityisistä tiloista asiakaskäyttöön.

Kolmantena tutkimuskysymyksenäni oli kotimajoitustyön tuominen uuden palvelutyön keskusteluiden kontekstiin. Kotimajoitus näyttäytyi aineistossani normaalia palkkatyön

järjestystä murtavana työnä, jossa agraarin ja uuden palvelutyön piirteet ovat toisiinsa limittyneet. Se hyödyntää elämystuotannon vuorovaikutuksellisuutta ja kulttuurisuutta, ja edellyttää tunnettyötä, esteettistä työtä ja persoonallisuutta. Kotimajoitustyössä korostuvat myös paikan merkitys ja pyrkimys jatkuvuuteen, jotka eivät yleensä ole uuteen työhön liitettjä piirteitä. Totesinkin kotimajoitustyön olevan vahvemmin kokonaisvaltainen elämäntapa kuin pelkkä ansiotyö. Kotimajoitus voidaan nähdä elämäntapayrittäjyytenä, joka mahdollistaa ja rahoittaa oman elämäntavan, esimerkiksi harrastuksen tai tietyllä paikkakunnalla asumisen. Siten kotimajoitusta voisikin olla perusteltua tarkastella elämäntyylinä, esimerkiksi *hitaan elämän* kehyksessä.

Lappilaisia työmarkkinoita on perinteisesti hahmotettu suurten luonnonvarahankkeiden ja massaturismin kautta, mikä jättää esimerkiksi taide- ja kulttuurialan toimijat (Rantala ym. 2010, 23) sekä myös muun pienimuotoisen yrittämisen näkymättömiin. Tämä tutkielma hahmottaa lappilaista työtä pienimuotoisen, kotoa käsin tapahtuvan työn näkökulmasta, joka jää tilastojen ja sitä kautta myös tutkimusten ulkopuolelle.

Puhumalla kotimajoitustyöstä palvelutyönä halusin painottaa, että on korkea aika lakata puhumasta uuden työn yhteydessä pelkästä palkkатыöstä. Työ on enenevässä määrin yrittäjämäistä, itseohjautuvaa ansionhankintaa. Yhä useampi ansiotyön muoto muistuttaa yrittäjyyttä, vaikka ei sitä määritelmällisesti olisikaan. Esimerkiksi taiteilijat, freelancerit, tutkijat ja muut erilaisissa apurahahankkeissa työskentelevät johtavat itsenäisesti omaa työskentelyään huolehtien myös omista eläkemaksuistaan yrittäjien tapaan. Kotimajoitusta tutkimalla pystyin tuomaan uuden palvelutyön keskusteluihin uudenlaisen, mahdollisuuksia ja pitkäjänteisyyttä korostavan näkökulman. Haastatteluissa kotimajoitustyöhön olennaisina liitetty piirteet, kuten mielekkyys, itsejohtaminen ja vapaus sekä pienimuotoisuus, ovat myös *Hyvän työn manifestissa* mainittuja tulevaisuuden työn vaatimuksia (Demos Helsinki 2009).

Lähtiessäni tutkimaan työtä ja kotia arjen käsitteen kautta tein varmaankin kaikkien aloittelevien tutkijoiden arkkivirheen ja rajasin tutkimusaiheen turhan löyhästi. Arki kaikessa laajuudessaan ja monitahoisuudessaan ei alistu yksinkertaiseen rajaukseen. Arki haastaa arkisuudellaan. Haastattelijan on turha odottaa tyhjentävää vastausta kysymykselle: ”No, kerrohan mitä sinun arkesi on.” Arkea ei tarvitse ajatella, eikä sitä siksi ole helppo pukea sanoiksi. Arki pakenee, lipeää käsistä. Tutkimuksen lopputulos, monien kuukausien hikinen uurastus, tuntuu itsestään selvältä ja banaaliltakin. Mutta sitähan arki on.

LÄHTEET

- Adkins, Lisa (2005) The New Economy, Property and Personhood. *Theory, Culture & Society* 22 (1), 112–129.
- Alanen, Olli; Kaskinen, Tuuli; Laitio, Tommi; Mokka, Roopa; Neuvonen, Alekski & Onnela, Satu (2010) *Onnellisuuspoliittinen manifesti. Kohti yhden maapallon tulevaisuutta*. Demos Helsinki & WWF, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti (2007) *Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus*. Gaudeamus, Helsinki.
- Alberoni, Francesco (1984) *Rakastuminen*. Otava, Helsinki. Suomentaneet Ulla Ranta ja Liisa Ryömä.
- Alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoite*. POHJOIS-SUOMEN EAKR TOIMENPIDEOHJELMA 2007-2013. VUOSIKERTOMUS 2007
- Anttila, Timo; Nätti, Jouko; Ojala, Satu & Tammelin, Mia (2009) *Ansiotyö kotona. Yleisyys, ominaispiirteet, seuraukset ja hallinta palkansaajilla*. Tutkimushankkeen loppuraportti. Työsuojelurahasto. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/> (pdf)
- Atkinson, Paul; Coffey, Amanda; Delamont, Sara; Lofland, John & Lofland, Lyn (2001) Editorial Introduction. Teoksessa Atkinson, Paul; Coffey, Amanda; Delamont, Sara; Lofland, John & Lofland, Lyn (2001) *Handbook of Ethnography*. Sage Publications, London, 1–7.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Suom. Jyrki Vainonen. Vastapaino, Tampere.
- Blanchot, Maurice & Hanson, Susan (1987) Everyday Speech. *Yale French Studies* 73, 12–20.
- Demos Helsinki (2009) *Työ ei ole vain työtä. Hyvän työn manifesti 2009*. Toimenpidesuosituksukset ja hankekuvaus. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Di Domenico, Marialaura & Lynch, Paul (2007) Host/Guest Encounters in the Commercial Home. *Leisure Studies* 26 (3), 321–338.
- Douglas, Mary (1991) The Idea of a Home: A Kind of Space. *Social Research* 58 (1), 287–307.
- Douglas, Mary (2005) *Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi*. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere. Alkuperäisteos 1966.
- Dovey, Kimberly (1985) Home and Homelessness. Teoksessa Altman, Irwin & Werner, Carol M. (toim.) (1985) *Home Environments. Human Behavior and Environment*. Advances in Theory and Research Volume 8. Plenum Press, New York and London, 33–64.
- Eräsaari, Leena (1995) *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Felski, Rita (1999/2000) The Invention of Everyday Life. *New Formations* 39, 15–31.
- Getz, Donald; Carlsen, Donald & Morrison, Alison (2004) *The Family Business in Tourism and Hospitality*. CABI Publishing, Oxfordshire (UK)/Cambridge (USA).
- Giddens, Anthony (2001) *Sociology. 4th Edition*. Polity, Cambridge.
- Goffman, Erving (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. Penguin, Middlesex.

- Gordon, Tuula (2008) Feministinen materialismi. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) (2008) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere, 18–31.
- Gordon, Tuula; Hynninen, Pirkko; Lahelma, Elina; Metso, Tuija; Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere, 41–65.
- Hakala, Katariina & Hynninen, Pirkko (2007) Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere, 209–225.
- Hakkarainen, Leena (2006) *Sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana*. Pro gradu -tutkielma. Matkailututkimus/matkailun kulttuurintutkimuksen suuntautumisvaihtoehto. Kauppatieteiden ja matkailun tiedekunta. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Hakkarainen, Maria (2009) Matkailu maaseudun uutena työnä. Teoksessa Tuulentie, Seija (toim.) 2009. *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. Minerva (SoPhi 112), Jyväskylä, 132–159.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1983) *Ethnography. Principles in Practice*. Tavistock Publications, London and New York.
- Harris, Candice; McIntosh, Alison & Lewis, Kate (2007) The Commercial Home Enterprise. Labour with Love. *Tourism* 55 (4), 391–402
- Heinonen, Sirkka (2010) Hidas elämä ja tulevaisuuden työ – paradoksi vai potentiaali? *Futura* 1 (2010) Työn tulevaisuus. Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.
- Heinonen, Sirkka (2009) *Slow Life elämäntapana, työssä ja ammattina*. Tulevaisuuden tutkimuksen kesäseminaari 21.8.2009. Arki ja tulevaisuuden ammatit. Hämeen ammattikorkeakoulun Evon Metsäopisto, Lammi.
http://www.futurasociety.fi/seminaarit/kesasem2009/Heinonen_alustus_Evo2009.pdf .
Luettu 12.4.2010.
- Heinonen, Sirkka & Halonen, Minna (2007) *Ekotehokkaan Maaseudun ja kaupunkiseudun kokeilumalleja. Teoriaa ja käytännön innovaatioita*. <http://virtual.vtt.fi/ekoseutu> (Raportti 1 ja Raportti 2)
- Heller, Agnes (1984) *Everyday Life*. Routledge and Kegan Paul.
- Heyl, Barbara Sherman (2001) Ethnographic Interviewing. Teoksessa Atkinson, Paul; Coffey, Amanda; Delamont, Sara; Lofland, John & Lofland, Lyn (2001) *Handbook of Ethnography*. Sage Publications, London, 369–383.
- Hochschild, Arlie Russell (2003) *Managed Heart. Commercialization of Human Feeling*. University of California Press, Kalifornia/Lontoo. Alkuperäisteos 1983.
- Hoikkala, Tommi; Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni (2009) *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju*. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 94, Helsinki.
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi (2005) *Odotustila. Pamfletti uudesta työstä*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2004) ”Elämä on ahasta täällä” Otteita maailmasta joka ei pidä

- kiinni. Teoksessa Honkasalo, Marja-Leena; Utriainen, Terhi & Leppo, Anna (2004) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Vastapaino, Tampere, 51–81.
- Honoré, Carl (2010) *Slow. Elä hitaammin! Manifesti verkkaisen elämän puolesta*. Bazar, Helsinki. Suom. Outi Huovinen.
- Härönoja, Jenny (2009) Luomumatkailussa koirat ja turistit tunnetaan nimeltä. *Lapin Kansa* 26.7.2009, 3.
- Ikonen, Hanna-Mari (2008) *Maaseudun naiset yrittäjinä. Elettyjä käytäntöjä ja jaettuja tulkintoja yrittävässä yhteiskunnassa*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 694 (pdf).
- Jallinoja, Riitta (2009) Vieras perheessä: Suhteen hahmotus. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) (2009) *Vieras Perheessä*. Gaudeamus, Helsinki, 18–31.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Jokinen, Eeva; Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.) (2004) *Ruumis töihin! Käsité ja käytäntö*. Vastapaino, Tampere, 285–304.
- Jokinen, Eeva & Veijola, Soile (1990) *Oman elämänsä turistit*. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Julkunen, Raija (1989) Jokapäiväinen aikamme. Teoksessa Heiskanen, Pirkko (toim.) (1989) *Aika ja sen ankaruus*. Gaudeamus, Helsinki, 10–21.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Vastapaino, Tampere.
- Julkunen, Raija; Nätti, Jouko; Anttila, Timo (2004) *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksissa*. Vastapaino, Tampere.
- Jussila, Markku (2010) Työ ja harrastus yhdessä. *Futura* 1/2010, 101–104.
- Kaartinen, Marjo (2002) Public and Private – Challenges in the Study of Early Modern Women's Lives. Teoksessa Anu Korhonen & Kirsi Tuohela (toim.) (2002) *Time Frames. Negotiating Cultural History* (2002) Kulttuurihistoria I, Turun yliopisto, Turku, 89–104.
- Kostiainen, Auvo; Ahtola, Janne; Koivunen, Leila; Korpela, Katariina & Syrjämaa, Taina (2004) *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. SKS, Helsinki.
- Kumar, Krishan (1997) Home: The Promise and Predicament of Private Life at the End of the Twentieth Century. Teoksessa Weintraub, Jeff & Kumar, Krishnan (toim.) *Public and Private in Thought and Practice. Perspectives on Grand Dichotomy*. The University of Chicago Press, Chicago & London, 204–237.
- Kurkela, Kari (2005) Rajoilla tutkiminen – Kokemuksen ymmärtämisen mahdollisuudesta. Teoksessa Rantala, Päivi & Tuominen, Marja (2005) *Rajoilla. Puheenvuoroja rajoista ja rajojen tutkimuksesta*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja. Sarja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 30. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 13–46.
- Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (2007) Taustoja, lähtökohtia ja avauksia etnografiaan. Teoksessa Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere, 17–38.
- Lapin matkailutilastollinen vuosikirja* (2008) Lapin liitto, Rovaniemi.

http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=20782&name=DLFE-600.pdf

- Lappalainen, Sirpa (2007) Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere, 9–14.
- Lashley, Conrad (2008) Studying Hospitality. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8 (1), 69–84.
- Lehtomurto, Päivi (2008) Etsin idylliä, ihastuin aitoon. *Lapin Hetki* 5/2008, 20–21.
- Leidner, Robin (1999) Emotional Labor in Service Work. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 561, 81–94.
- Lynch, Paul. A (2005) The Commercial Home Enterprise and Host: a United Kingdom Perspective. *Hospitality Management* 24, 533–553.
- Lynch, Paul & MacWhannell, Doreen (2000) Home and Commercialized Hospitality. Teoksessa Lashley, Conrad & Morrison, Alison (toim.) (2000) *In Search of Hospitality. Theoretical Perspectives and Debates*. Butterworth Heinemann, Oxford, 100–104
- Länsman, Anni-Siiri (2004) *Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta*. Kustannus Puntsi, Inari.
- Maaseutupolitiikka* (2010) Matkailun teemaryhmä. Määritelmiä ja tilastoja. http://www.maaseutupolitiikka.fi/teemaryhmat/matkailu/maaritelma_ja_tilastoja . Luettu 2.6.2010.
- MacCannell, Dean (1989) *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Schocken Books Inc, New York.
- Miles, Matthew B & Huberman, Michael A. (1987) *Qualitative Data Analysis. A Sourcebook of New Methods*. Sage Publications, London.
- Murphy, Elisabeth & Dingwall, Robert (2001) The Ethics of Ethnography. Teoksessa Atkinson, Paul; Coffey, Amanda; Delamont, Sara; Lofland, John & Lofland, Lyn (toim.) (2001) *Handbook of Ethnography*. Sage Publications, London, 339–351.
- Myyjän ABC*. Suomen yrittäjien internetsivut, http://www.yrittajat.fi/fi-FI/myyjan_abc/A/ Luettu 22.02.2010.
- Noro, Arto (1991) *Muoto, moderniteetti ja ´kolmas´. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Ollila, Anne (2000) *Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa*. SKS, Helsinki.
- Pakkanen, Antti (2009) *´Oppaan pitää olla niin moneen suuntaan´. Luontomatkailu työnä*. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Paloniemi, Hannu (2010) Salissa saksalaisia kirjoja. Teoksessa Rantala, Päivi & Kinnunen, Veera (toim.) (2010) *Pottuvoita ja banaanipuita. Mikrohistoriaa pohjoisesta*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Peacock, James (2001) *The Anthropological Lens. Harsh Light, Soft Focus*. Second Edition. Cambridge University Press, Cambridge.
- Peuhkuri, Timo (2007) Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) *Tapaustudkimuksen taito*. Gaudeamus, Helsinki.

- Pirttijärvi, Tiina (2008) *Matkailutyötä koskevan tilastoinnin kartoitus ja kehittäminen*. Esiselvityksen raportti. Turismi työnä -hanke. Suomen akatemia/Lay/Metla.
- Pälli, Pekka & Rissanen, Tapio (2006) Työ ja perhe. Teoksessa Jakonen, Mikko; Peltokoski, Jukka & Virtanen, Akseli (2006) *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto, Helsinki, 41–49.
- Rajanti, Taina (2006) Madonreiät. Teoksessa Jakonen, Mikko; Peltokoski, Jukka & Virtanen, Akseli (2006) *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto, Helsinki, 183–195.
- Rantala, Päivi; Linjakumpu, Aini; Wallenius-Korkalo, Sandra & Kraatari, Eliza (2010) *Ihmisen kokoinen kehitys. Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin katalysaattoreina Lapissa*. Taika-Lappi hankkeen raportti. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 59. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Raunio, Anna-Mari (2008) Esineiden rajat ja rajattomuus. Teoksessa Niikko, Anneli; Pellikka, Ismo & Savolainen, Erkki (toim) *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia kuninkaankartanonmäeltä* (verkkooversio 2008) ISBN 978-952-219-164-9 (PDF) Sokl:n verkkokirjoja.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2009) Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) (2009) *Vieras perheessä*. Gaudeamus, Helsinki, 83–105.
- Røgilds, Flemming (1986) Hverdagsliv & Magi. *Kontext* 50, 59–71.
- Salmi, Minna (1991a) Ajatteletko arkena? *Sosiologia* 4/1991, 237–249.
- Salmi, Minna (1991b) *Ansiotyö kotona – Toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Sennet, Richard (1976) *The Fall of Public Man*. Cambridge University Press, Cambridge/London/Melbourne.
- Silvasti, Tiina (2001) *Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista*. Helsinki, SKS.
- Simmel, Georg (1999) *Pieni sosiologia*. Tutkijaliitto, Helsinki. Suom. Kauko Pietilä.
- Simmel, Georg (2005) *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Gaudeamus, Helsinki. Suom. Tiina Huuhtanen. Valikoinut Arto Noro.
- Snellman, Hanna (2003) *Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. SKS, Helsinki.
- Sosiologipäivät 2009. *Työn häilyvät rajat*. <http://www.valt.helsinki.fi/sosio/sosiologipivat09/sosio/tyoryhmat/tyo.html> Luettu 22.02.2010
- Suomen luontoyrittäjyysverkosto* (2010a) Käsityöala. <http://www.luontoyrittaja.net/54.html> Luettu 12.4.2010.
- Suomen luontoyrittäjyysverkosto* (2010b) Maaseutumatkailu. <http://www.luontoyrittaja.net/56.html> Luettu 12.4.2010.
- Suomi Bed and Breakfast* (2010) <http://www.bedandbreakfast.dk/?country=357&language=357> . Luettu 12.4.2010.
- TarinaMesta*. tarinamestarin koulutusohjelma 2009-2010. <http://www.laplandstories.com/sisalto.php>. Luettu 17.5.2010.
- Tilastokeskuksen käsitteitä. <http://www.stat.fi/meta/kas/yritys.html>. Luettu 22.02.2010.
- Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) *Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot*. Teoksessa

Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere, 89–112.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Turismi työnä -hanke 2006–2009 <http://www.ulapland.fi/taw>. Luettu 22.2.2010

Tuulentie, Seija & Hakkarainen, Maria (2007) From Reindeer Herding to Tourist Hosting: The Changing Taskscapes of Rural Communities. In Candice Harris & Marlies van Hal (toim.): *The Critical Turn in Tourism Studies – Promoting an Academy of Hope. Conference Proceedings*. Book of Papers. The 2nd International Critical Tourism Studies Conference, 356–360. (CD-ROM)

Urry, John (2002) *The Tourist Gaze* (Second Edition). Sage Publications, London/Thousand Oaks/New Delhi.

Veijola, Soile; Valtonen, Anu; Valkonen, Jarno; Tuulentie, Seija; Rantala, Outi; Hakkarainen, Maria & Haanpää, Minni (2008) Töissä Tunturissa: tutkijatulkintoja elämäkerta-aineistosta. Teoksessa Valkonen, Jarno & Veijola, Soile (toim.) (2008) *Töissä tunturissa. Ajatuksia ja kirjoituksia matkailutyöstä*. Lapland University Press, Rovaniemi, 20–68.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2008) Towards a Hostessing Society? Mobile Arrangements of Gender and Labour. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 16 (3), 166–181.

Veijola, Soile (2009) *Turismi on työtä*. Matkailun kulttuurintutkimuksen professorin virkaanastujaisesitys. Lapin yliopisto 12.3.2009. <http://www.ulapland.fi/?deftid=28289> Luettu 13.8.2009.

Vilkko, Anni (1997) *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. SKS, Helsinki.

Vähämäki, Jussi (2003) *Kuhnurien kerho*. Tutkijaliitto, Helsinki.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelupyyntö

Hei, olen sosiologian opiskelija Lapin yliopistosta ja teen gradua maaseutumatkailusta Turismi työnä -hankkeessa.

Tutkin erityisesti sellaisten majoitustilojen arkea, joissa koti ja työ yhdistyvät. Olisin kiinnostunut tulemaan haastattelemaan teitä mahdollisimman pian tämän syksyn aikana, jos teillä vain olisi hetki aikaa.

Haastattelu kestää tunnista puoleentoista. Tutkimuksessa ei paljasteta haastateltujen henkilöllisyyttä.

Yhteydenottoa odottaen:

Veera Kinnunen
yhteiskuntatieteiden kandidaatti
puh 050 4648 313
vekinnun@ulapland.fi

Liite 2: Haastattelurunko

Tiedot ovat luottamuksellisia eikä haastateltavan identiteetti tule ilmenemään lopullisessa tutkimuksessa.

Perustiedot:

Haastateltavan ikä, sukupuoli, asuinpaikka.

Keitä muita tilalla asuu. Mikä on heidän suhteensa haastateltavaan.

Millaista toimintaa tällä tilalla harjoitetaan? Miten päädyitte harjoittamaan tätä toimintaa?

Mikä on tämän tilan historia ja miten te olette päätyneet tänne? Miten tästä paikasta tuli koti?

Ajallisuus:

Miten työviikko rakentuu?

Entä miten työpäivä rytmittyy?

Piirrä kuva vuoden kierrostanne. Merkitse tärkeät kohdat (ja vuodenajat, ei tarvitse kuukausia elleivät olennaisia).

Pidättekö säännöllisesti vapaapäiviä?

Kun sinulla on hetki omaa aikaa, mitä teet? Vapaa-aika (oma aika) , onko sitä riittävästi, liian vähän vai liikaa?

Milloin olette viimeksi ollut lomalla? Mitä te silloin teitte? Onko teillä suunnitelmia seuraavalle lomalle?

Onko joku aika vuodesta, joka on ehdottomasti varattu pelkästään itselle/perheelle?

Modaalisuus:

Kuvaa tyypillinen päiväsi sesongin aikana heräämisestä nukahtamiseen.

Entä sesongin ulkopuolella (kuvaa mielellään eilinen, se on muistissa!)

Millaisia päivittäisiä rutiineja teillä on, liittyen toisaalta perhe-elämään, toisaalta työhön.

Tila :

Piirrä kartta omasta “reviiristäsi”.

Jos sinua pyydetäisiin piirtämään kartta kodistasi, olisiko se samanlainen? Entä millaiselta näyttäisi kartta työstäsi?

Miten nämä tilat on merkitty? Mitä tapahtuu jos asiakas tulee perheen omaan tilaan tai ikiomaan tilaan? Millainen on reaktio?

Onko teillä jossakin esillä asiakkaille tarkoitettuja sääntöjä (esim. mökkien käytöstä). Saisiko niitä nähdä.

Sosiaalisuus:

Keitä sinä lasket kuuluvaksi perheeseesi? Miksi?

Keitä lasket kuuluvaksi lähipiiriisi?

Millä tavoin lasten päivä rakentuu (koulu, päiväkotiki jne)?

Miten matkailuyrittäminen näkyy lasten arjessa?

Miten työt jakautuvat – kuka hoitaa mitäkin tehtäviä?

Onko teillä ulkopuolista työvoimaa?

Millaisia asiakkaita teillä käy?

Voiko kanta-asiakkaasta tulla “perheenjäsen” – saako hän enemmän vapauksia tms?

Pyrittekö ottamaan asiakkaan mukaan arkeenne, vai ennemminkin pitämään hänet erossa siitä?

Mitä osia arjestaan haluatte näyttää asiakkaalle? Mitä osia ette ehdottomasti halua näyttää?

Oletteko tietoisesti tuotteistaneet jotakin omaan kotielämäänne tai arkeenne liittyviä tekijöitä (esim. marjastus)? Millaisia?

Lopuksi:

Kuvittele elämäsi 10 vuoden kuluttua. Mitä näet?

Liite 3: Litterointimerkit

[--]	Sana jätetty pois.
[sana]	Sana korvattu toisella tai lisätty ymmärrettävyyden vuoksi.
--	Haastatteluotteesta jätetty osa pois.
...	Tauko puheessa.
(naurua)	Haastattelutilanteeseen liittyvä kommentti.